

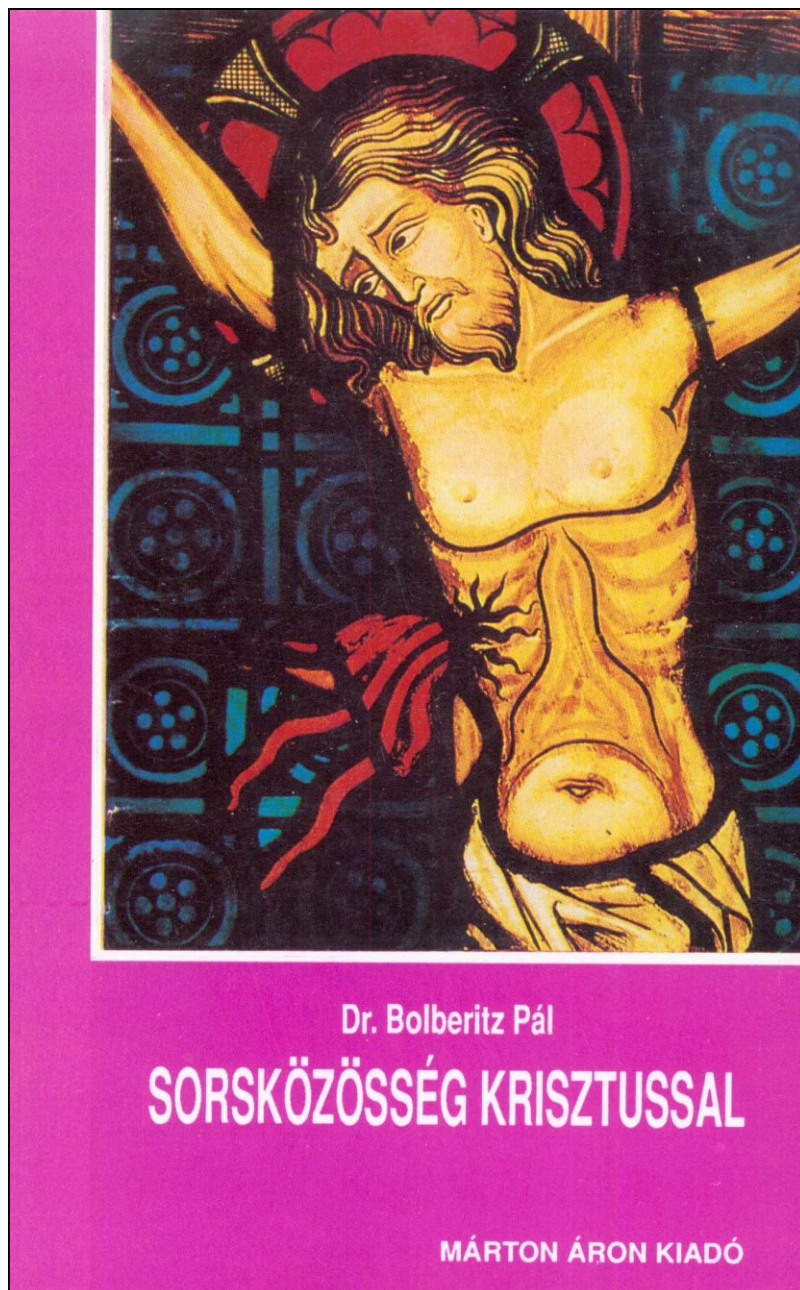
Bolberitz Pál

Sorsközösség Krisztussal

Nagyböjti gondolatok

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Dr. Bolberitz Pál
Sorsközösség Krisztussal
Nagyböjti gondolatok

Liska Zoltán és
P. Szalóczi Pelbárt O. F. M.
emlékének

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1992-ban jelent meg a Márton Áron Kiadó gondozásában, az ISBN 963 7947 167 azonosítóval. Az elektronikus változat a szerző, Bolberitz Pál és Arató László, a Márton Áron Kiadó igazgatójának engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a szerzőé és a Márton Áron Kiadó tulajdonában van.

A könyv szövegét Dalmadi Miklós vitte számítógépbe.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Előszó.....	4
Tartsd meg és élni fogsz (Gondolatok a tízparancsolatról)	5
1. Én vagyok a te Urad, Istened	5
2. Tiszteld az életet!	10
3. Add meg mindenkinek, ami jár neki.....	16
A boldogság útja (Gondolatok a nyolc boldogságról)	20
1. Boldogok a lelki szegények. Boldogok, akik sírnak.....	20
2. Boldogok a szelídek. Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságot.	
Boldogok az irgalmasok	25
3. Boldogok a tisztaszívűek. Boldogok a békességszerzők. Boldogok, akiket üldöznek az igazságért	30
Keresztúti találkozások (Gondolatok a keresztútról).....	37
1. Péter és Júdás	37
2. Pilátus, Kaifás, Cirenei Simon, Veronika kendője	43
3. Jobb lator, Szűz Mária, Szent János apostol	49
Keresztrefeszítve (Gondolatok Jézus véső szavairól).....	54
1. Halálközében	54
2. „Íme a te anyád”.....	60
3. Sorsközösség Krisztussal	64

Előszó

A kötet, amelyet az olvasó a kezében tart, eredetileg nagyböjti beszédsorozatokban hangzott el. Érződik rajta az élő beszéd lendülete, ami óhatatlanul a tömörség rovására megy és bizonyos gondolatok ismétlését vonja magával. A téma összeállításánál az a szempont vezetett, hogy rámutassak: a tízparancsolat megtartása nélkül aligha juthatunk el a „nyolc boldogság” örömére. Életünk „nagyböjtje” készüllet a húsvéti föltámadás végső kiteljesedésére. A „keresztúti találkozások” szembesítenek Jézussal és önmagunkkal. A „Keresztrefeszítve” című rész pedig betekintést nyújt Jézus szívének legmélyebb titkaiba, és erőforrás, hogy Krisztus Urunk példájára éljük meg emberségünket még a legnehezebb órákban is.

Sok szó esik mostanában az erkölcsi értékválságról, és Európa – köztük hazánk – újraevangelizálásának szükségességéről. Adja Isten, hogy e néhány elmélkedés is segítsen bennünket a kibontakozás és a Krisztusban való újjászületés útján.

Budapest, 1992.

II. János Pál pápa magyarországi látogatását követő nagyböjtben.

a szerző

Tartsd meg és élni fogsz (Gondolatok a tízparancsolatról)

1. Én vagyok a te Urad, Istened

Miért fontos, hogy a tízparancsolatról elmélkedjünk? A tízparancsolat nem az ószövetség „tartozéka” csupán. A tízparancsolat az alapvető erkölcsi törvény, erre épül a keresztény élet. Maga az Úr Jézus mondta: „Nem azért jöttem, hogy eltöröljem a törvényt”, – és akkor a tízparancsolatra gondolt – „hanem, hogy teljessé tegyem azt”.

Az újszövetségi szentírás nem valamiféle „más könyv” az ószövetséghez viszonyítva, hanem az ószövetség befejezése. Az ószövetség pedig az újszövetség nélkül „torzó” érthetetlen”. Ez a „tragédiája” a zsidó vallásnak, amely Jézus Krisztus istenségét elveti. Nem érti meg igazán a saját Bibliáját. A tízparancsolat teljessége Jézus tanításában jelent meg. Van azonban egy kísértés, ami már megvolt az ősegyház egyes tévtanítóinál is, nevezetesen az, hogy megpróbálták az újszövetség erkölcsi törvényét szembeállítani az ószövetség erkölcsi törvényével. Napjainkban is kísért ez a felfogás olyan megfogalmazásban, hogy csak a szeretet a fontos, a többi parancsolat kevésbé érdekes. A tapasztalat azonban azt bizonyítja, hogy az ószövetséget és az újszövetséget egymást kiegészítve kell értelmezni. Az ószövetségi erkölcsi törvény és az újszövetségi erkölcsi törvény együtt képezik életünk erkölcsi alapját. Nem lehet egy házat fölépíteni úgy, hogy először a háztetőt építem fel. A házat meg kell alapozni, a falakat fel kell húzni, utána lehet tetőt tenni rá. Napjainkban megvan az a kísértés, hogy alapok nélkül akarunk keresztények lenni, s e nélkül akarunk keresztény erkölcsi életet élni, így ebből sok kellemetlenség, nézeteltérés, esetleg tévtanítás és elcsúszott élet is adódik. Ezért fontos, hogy a tízparancsolatról elmélkedjünk, még hozzá természetesen az újszövetség, az evangélium fényében.

A tízparancsolat alapvető erkölcsi törvény, úgy is szokták mondani: *természetes erkölcsi törvény*. Vannak emberek, akik nem hisznek Istenben. Ők azt mondják: Nincsen szükség arra, hogy a kinyilatkoztatás erkölcsi törvényét elhiggyük, és aszerint éljünk. Megpróbálnak helyette kitalálni valamiféle más erkölcsöt, s hivatkoznak arra, hogy maga az „*erkölcs*” szó eredeti görög és latin jelentésében „szokás”-t jelent, tehát az erkölcs nem más, mint egy adott szokásrend elfogadása és törvényesítése. Igen ám, csak abban a pillanatban, amikor *feltétlenül* kezdik tekinteni azt a szokásrendet, akkor kiderül a gyakorlatban, hogy többé-kevésbé beválik és hagyománnyá lesz, akkor már világossá válik, hogy ők is feltételeznek valamiféle *abszolút erkölcsöt*, ha nem is elméletben, de legalábbis a gyakorlatban, mindig egy adott hatalmi csoportnak vagy néhány konkrét embernek az egyéni véleményét abszolutizálják. Ez mind bizonyítja, hogy *az ember feltétlen abszolút erkölcsi törvény nélkül nem tud élni* még akkor sem, ha eleve elutasítja a feltétlen és abszolút erkölcsi törvényt, s arra hivatkozik: az ember mindig úgy él, ahogy éppen azt a szokás vagy a divat megkívánja tőle.

Amikor valaki nagyon erősködik és azt mondja, hogy ahogy én élek, az a helyes, az az erkölcsös, amikor folyvást feltételként állítja a maga igazát egy vitaközlésben, akkor is az derül ki, hogy megfogalmazatlanul valamit mégiscsak feltétlenül és abszolútnak tekint. Vajon miért? Mi az, ami lehetővé teszi ezt az állítását? Mi az, ami lehetővé teszi, hogy jónak és rossznak tudója legyen valaki egy bizonyos idő után? Nyilván azért van ez, mert az emberi természetbe bele van oltva, amit természetes erkölcsi törvénynek nevezünk. S amikor a különfajta államrendek a maguk jogrendjében megpróbálták *kodifikálni* az emberek nyilvános életét, megpróbálták valamifajta maradandó, feltétlen szabály-rendszert létrehozni,

amihez hozzá kell igazítani az emberi magatartásformákat, hogy elviselhető legyen az emberek közösségi élete akkor nem találtak jobbat, mint a tízparancsolatot.

Amikor az Amerikai Egyesült Államok létrejött és az emberi jogok deklarációját kinyilvánították, annak a törvénynek szerzői még nyíltan be merték vallani, hogy a Biblia volt legfőbb forrásuk. A későbbi nagy törvényhozók ezt már szégyellték elismerni, de hivatkoztak az Amerikai Egyesült Államoknak az emberi jogokról szóló megfogalmazásaira, végső soron tehát közvetve mégiscsak elfogadták a Bibliát *forrásnak* a jogi és az erkölcsi élethez. Manapság tudunk olyan államrendszerekről, amelyek teoretikusan elvetik Isten létezését, s mégis, amikor az emberi közösség életét próbálják szabályozni, akkor nem tudnak jobbat kitalálni, mint a tízparancsolatot, még akkor sem, ha néha „kilenc” vagy „tizenegy” avagy tizenkét parancsnak nevezik azt. Mindezt azért, mert az ember akármit is próbál tenni, nem tud megszabadulni attól az alapvető adottságtól, hogy teremtmény. A teremtmény pedig *nem tud másképpen élni*, mint ahogy azt a teremtő Isten számára meghatározta. Ha mégis megpróbál másképpen élni, akkor az emberek közösségi élete előbb vagy utóbb abszurdvá válik, továbbá az emberi élet elveszíti értelmét, az ember az állat színvonalára süllyed le, és így a saját életét semmisíti meg. Erre is vannak történelmi bizonyítékok.

A tízparancsolat olyan *erkölcsi törvény*, amely egy konkrét történelmi helyzetben hangzott el az Úr szájából. A választott nép kapta a tízparancsolatot és az ószövetségben Mózes ötödik könyve úgy fogalmazza meg a tízparancsolatot, ahogyan ez a választott nép igényeinek akkor megfelelt. Nyilvánvalóan mi az újszövetségi erkölcs tükrében a lényegét ragadjuk ki ebből, hiszen mi más körülmények között élünk. De ami a tízparancsolatban maradandó, az ma is igaz, ma is az Isten törvénye, és aki ezt a törvényt megszegi, annak keserűen kell megtapasztalnia, hogy *Istennek mégis igaza van*. Lehet, hogy valaki nem hisz Istenben és elveti a Bibliát, azt azonban kénytelen elfogadni, hogy az emberi életet huzamosabb ideig nem lehet úgy élni, hogy az ember valamiféle feltétlen, eszményi, szükségszerű értéket ne állítson maga elé. Legyen az akár a közösség, vagy valami tárgyi abszolútum, mint pl. egy eszme vagy az abszolutizált anyag. Legyen az az eszmény a tudomány haladása vagy esetleg az ember kialakított saját véleménye, avagy önző, pillanatnyi érdeke, de eszmények nélkül, valamilyen feltétlen érték nélkül nem lehet hosszú távon az emberi életet leélni. ebben kénytelen minden ember egyetérteni.

Hogyan fogalmazza meg a tízparancsolat ezt az abszolút eszményt? „Én vagyok Jahve, az Úr, a te Istened, rajtam kívül más Istened ne legyen!”

A Biblia a kutató ember segítségére siet, aki keres valami biztos fogódzópontot, de vagy nem ismerkedett meg a teljes igazsággal, vagy olyan előítéleteket neveltek bele, hogy eleve elutasítja Isten igazságát. Márpedig a teljes igazságot a Biblia megfogalmazza: Isten az az abszolút személyes érték, az az eszmény, akire az embernek fel kell tekintenie, akihez hozzá kell igazítani az emberi magatartást. *Isten nélkül értékes emberi életet huzamosabb ideig élni nem lehet.*

A kérdés most már továbbá az, hogy *ki ez az Isten?* Nagyon figyelemreméltó az ószövetségi szentírás megfogalmazása, mert megmondja, hogy ki az Isten, hiszen Mózes ötödik könyvének megírásakor már nagyon is ismeretes volt ez az Isten. Az, aki Mózesnek bemutatkozik az égő csipkebokorban: „Én Jahve vagyok, ez az én nevem”. A „Jahve” héber szónak többféle fordítási lehetősége van. Lehet úgy fordítani, hogy „Jahve az, aki van”. Lehet úgy fordítani, hogy „vagyok, aki vagyok, mi közöd neked ahhoz, hogy mi az én nevem?” S lehet úgy is fordítani, hogy „te majd megtudod a jövőben, hogy én ki vagyok.” Minden fordításnak megvan a maga illetékessége. Ha azt mondjuk, hogy Jahve azt jelenti: „én vagyok, aki van”, akkor ezzel megkaptuk a filozófusok Istenét: Isten az abszolút lény, rajta kívül más nem létezhet. Minden, ami létezik, csak tökéletlenül, részesedett értelemben, hasonlósági értelemben létezik. *Minden, ami létezik, létében Istentől függ*, ezért nem szükségszerűen van, hanem csak esetlegesen létezik. Isten a létezés teljessége, az egyszerre

való lét, a teljes integritásban és szintézisben való lét, a mindent kitöltő és betöltő valóság. Isten idő fölött van, az idő tőle származik, az idő az Ő teremtménye. Isten maga a „jelen” vagy más szóval az *örökkévalóság*.

Hogyha úgy próbálom értelmezni Isten nevét, hogy Ő azt mondja magáról: „vagyok, aki vagyok, mi közöd neked ahhoz, hogy én ki vagyok?”, ebben is sok igazság van, mert az Istent nem lehet megnevezni. Az Isten szónak nincs jelentése. Ha Istennek nevet adnék, akkor a teremtmények színvonalára süllyeszteném le. Aminek nevet tudok adni, annak már ismerem lényegét, továbbá afölött hatalommal rendelkezem, márpedig az ember az Istennek nevet nem adhat. Az Istenről csak *hasonlósági értelemben* beszélhet az ember, de ez a beszéd is tökéletlen. Az Istenről inkább azt tudjuk elmondani, hogy „mi nem”, mint azt, hogy „mi valójában”.

A legközelebb van hozzánk az az Isten név, ami úgy közelíti meg a Jahve szó jelentését, hogy „te majd megtudod a történelmedből és az életedből, hogy én ki vagyok.” Mert hogyan mutatkozik be Mózesnek az Isten? „Én vagyok az Úr, atyáid Istene, Ábrahám, Izsák és Jákob Istene, aki majd kiszabadítalak téged Egyiptomból, a rabszolgaság földjéről, és majd megmutatom neked, hogy én a te szabadító és oltalmazó Istened vagyok.” Isten nem a kozmosz Isteneként, nem a világ teremtőjeként, hanem a *történelem Uraként* mutatkozik be az embernek a történelem színpadán, s ez az Isten-fogalom áll talán a legközelebb hozzánk. Az Úr figyelmezteti Mózeset arra, hogy a múltat lehet úgy értelmezni és lehet a múltra úgy visszaemlékezni, hogy abban felismerjem Isten hatalmas tetteit, amiért hálásnak kell lennem. A jelenben pedig úgy kell gondolkodnom róla, hogy megbízom benne, hogy Ő, aki szól hozzám, majd a jövőben is bizonyítja nekem, hogy hűséges Isten, szabadító Isten, aki az ember pártjára áll, és megjutalmazza azt, aki megtartja törvényeit, és megbünteti mindazokat, akik elfordulnak tőle. Ez különösen az ószövetségi zsidók számára volt fontos, mert a tízparancsolat valójában a szövetségkötés megfogalmazása: Én, az Úr megoltalmazlak téged – ez az Ő ígérete –, a lehetetlen helyzetekből kimentelek, de ennek fejében megkövetelem, hogy tartsd meg parancsolataimat. Azért adok neked parancsokat és tiltásokat, mert el akarlak téged szakítani a gonosz és bűnbeesett világtól, mert nevelni akarlak, Te az én választott népem leszel, mert kovásznak kell lenned majd a világban, történelmi küldetésed van, s amikor majd törvényeim által megnemesedett lelked, akkor majd menj az emberek közé, járd át ezt a világot, és vezesd az emberiség nagy családját vissza Istenhez.

Ez lett volna a választott nép küldetése, de a választott népnek csak „igaz maradéka” töltötte be ezt a küldetést, aki hallgatott a tizenkét apostolra, és aki az újszövetségi választott nép magját képezte.

Az újszövetségi választott nép, az Isten népe ugyanezzel a küldetéssel jár-kezel a világban. Szövetségben van Istenével. Ha megtartja törvényét, akkor az Úr hatalmas oltalmazó karral áll népe mellett. De aki nem tartja meg törvényét, azt nem az Isten veri meg, hanem megengedi, hogy a teremtett világ objektív, oksági törvényei érvényesüljenek életében, s hogy az okok meghozzák a maguk okozati hatását. Ha nem kellett az Isten törvénye, ha a magam törvénye szerint éltem, akkor ne csodálkozzam, hogy zsákutcába fut az életem.

Az első parancsolat azt mondja, hogy fogadjam el Istent „élő” Istennek. Ne valamifajta elvont abszolútumnak tekintsem, hanem *személyes, élő Istennek, aki szól hozzám, aki gondot visel rám*, aki szabadító Istenem, aki „kivont karddal” áll mellettem, hogy megoltalmazzon.

Ez volt az Ószövetség szilárd meggyőződése is. Milyen vigasztaló számunkra, hogy egészen emberi formát kap ez az istenkép az *Úr Jézus Krisztusban*, amikor emberi hangon szól hozzám az Isten, amikor a *szeretet Istene* nyilatkozik meg Jézusban, amikor Jézus szavaiból megtudom, hogy ez az Isten nemcsak a „Seregek Ura”, Istene, nemcsak a szövetség és a törvény Istene, hanem az én *mennyei Atyám*, akinek a „szíve” is az én pártomon áll. Ezt az Istent kell imádnom és szeretnem, de csak akkor fogom igazán *szeretni*, ha tudom Őt félni is, ha le tudok borulni előtte, ha tudom őt imádni. Az embernek ugyanis valakit imádnia kell,

és ha nem az egy igaz Istent imádja, akkor teremtményeket fog imádni, ahogy Pál apostol a rómaiakhoz írt levélben mondja: a pogányok csúszó-mászókat és embereket imádtak. Mai nyelven megfogalmazva, az emberek tünékeny sztárokat, vagy személytelen dolgokat imádnak, és ezért folyvást tele van életük szorongással, félelemmel, mert ezt mind *elveszíthetik*.

Én az *élő Istent* imádom és ezt az Istent komolyan veszem. Minden ember előbb-utóbb valamit „*komolyan vesz*” az életében. Onnan lehet ezt megtudni, hogy ha azt a dolgot vagy személyt, amit ő komolyan vesz, a másik ember elkezd szidni, becsmérlni és gyalázni, akkor az illető jogosan felháborodik.

A tízparancsolat második parancsolata így hangzik: „*Isten nevét hiába ne vedd!*” Azt, amit az ember feltétlen értéknek tekint, azt nem szabad „lerántani a sárba, nem szabad megtaposni, nem szabad kigúnyolni, mert az „szent” dolog. Van, akinek a szülő a szent, van, akinek az „ügy” a szent, van, akinek a saját véleménye a szent. Ez mind érték –, de a *legnagyobb érték*, ami ezeket az értékeket megalapozza az, hogy *egyedül a személyes Isten, a világ teremtője és a történelem Ura, az én mennyei Atyám a „szent”*. Ezért mondja az Írás: Isten neve szent. Ezért mondja a próféta száján az Úr: „Én Jahve vagyok, ez az én nevem, és dicsőségemet másnak át nem engedem.”

A történelem bebizonyította, hogy akik az Isten dicsőségével próbáltak vetélkedni, azokat Isten torz és halott bálványokként „*összetörte*” és az „oltárról leráncigálta.” *Egyedül Istennek jár ki az imádás, a legnagyobb tisztelet és hódolat*. Minden másnak csak annyiban jár ki, amennyiben közel áll Istenhez, aki maga az igazság, jóság, szeretet és szépség.

Hogyan szól a harmadik parancsolat? „*Az Úr napját megszenteljed!*” Az ószövetségi zsidóknak ez így lett megfogalmazva: Tartsd meg az Úr szombatját, a nyugalom napját, emlékezzél meg arról, hogy az Úr kiszabadított téged a rabszolgaság földjéről, kollektív történelmi csodát tett veled, méghozzá olyat, amire nem volt példa az akkori történelemben. Állj meg egy pillanatra, és emlékezzél vissza arra, hogy honnan jöttél, hogy az Isten irgalmat gyakorolt fölötted. Adj hálát a te Istenednek, és dicsőítsd az Ő szent nevét.

A mai ember, aki talán nem is hisz Istenben, ezt a parancsolatot szereti a legkevésbé megtartani, mondván, hogy a hetedik nap arra való, hogy az ember elvégezze azokat a munkáit, amiket hét közben nem tud elvégezni. Csak idő kérdése, a tapasztalat be fogja bizonyítani, hogy pihenés és kikapcsolódás nélkül, pontosabban ünneplés nélkül nem lehet élni. És hogyha valaki végig akarja robotolni életét – s volt erre példa a történelemben, hogy még vasárnap is dolgozni kellett –, jön erre egy olyan történelmi változás, hogy Isten istenellenes hatalmakat használ föl arra, hogy „vasvesszővel” hajtsa be az emberiségen a tízparancsolatot. Volt már arra is példa a történelemben, hogy megtanították kényszerrel az embereket ünnepelni, kötelező volt ünnepelni, próbált volna valaki nem ünnepelni és nem éljenezni.

Az embernek szüksége van arra, hogy hálát adjon, dicsőítsen és ünnepeljen. Szüksége van arra, hogy megálljon egy pillanatra és gondoljon arra, hogy ki honnan jött, hová megy és miért él? Ha ugyanis az ember ezt huzamosabb ideig nem teszi meg, akkor el fogja „kábitani” magát, aminek az idegek teljes szétesése lesz a következménye. A természet meg fogja követelni a magáét, és akkor majd „meg kell állni.”

Mi, katolikusok a hét első napján, vasárnap ünnepeljük az Úr napját, mert mi az igazi „szabadulásra”, a bűntől való szabadulásra, megváltásunkra emlékezünk, amit Krisztus föltámadásával ünnepelünk meg. A „hét első napján” az Úr föltámadt halottaiból és ezért számunkra minden vasárnap húsvétvasárnap minden szentmiseáldozatban megújul a keresztdozat, és jelen van a föltámadt Krisztus. Ez legyen a legnagyobb öröm ünnepe! Ne mondjam: nincs időm, hogy vasárnap elmenjek a szentmisére. Ne mondjam: nekem egy héten egyetlenegy pillanatom sincs arra, hogy megálljak, és néhány percre imádkozzam, hálát adjak az Úrnak életemért és az Úr jótéteményeiért életemben, kérjem az Ő oltalmát és irgalmát

bűneim bocsánatára. Ezért, ha az imádságot elmulasztom, akkor ennek nagyon súlyos következményei lesznek. Nemcsak testi életem fogja megsínyleni, hanem az örök üdvösség szempontjából lelki életem is. Az az ember, aki nem tartja meg az Úr napját, aki nem tudatosítja magában, hogy ő az egyház tagja, ahol rá is szükség van, helytelenül cselekszik. Lehet, hogy nincs kedve eljönni a templomba, mert szerinte unalmas a szentmise, mondván, hogy mindig „ugyanazt hallja”.

Valóban ugyanazt, hiszen az örökkévalóság „már megvalósult” igéit és tényeit hallja a szentmise liturgiájában, ami már „egyszer s mindenkorra” megtörtént, és amin már nem lehet változtatni. Lehet, hogy nekem unalmas ez, de ne feledjem, jelenlétemre tán a másik embernek szüksége lehet, mert ha én ott vagyok a szentmisén, abból a másik ember erőt meríthet, hiszen látja, hogy lám én is itt vagyok.

Amikor a vasárnapi szentmisén részt veszek, megerősödöm, és egy hétre lelkileg feltöltekkezem. És mi történik, ha elmulasztom? Előbb vagy utóbb – mivel az embernek Istenre szüksége van, mert Isten nélkül nem élhet –, találok magamnak másik „istent, akinek hódolni fogok, és ami a legszomorúbb, esetleg ez a másik „isten” épp önmagam leszek. Így fog kialakulni az a lélektani beállítottság, bennem, hogy mindig „nekem van igazam”, hogy mindig engem szolgálnak, mindig én legyek a középpontban. Ha viszont az Úr napját megszentelném, sokkal alázatosabb ember lehetnék. Magamba tekintenék és látnám, hogy honnan jöttem, továbbá milyen elvárásokkal van velem szemben Isten, és az embertársaimhoz való viszonyom is emberségesebb lenne.

A tízparancsolat első három parancsolata *Istenhez való viszonyunkat kívánja rendezni*. Istennel való viszonyunk alapja, hogy az igazi egy Istent imádjuk, csak neki szolgáljunk, és ne bálványoknak hódoljunk, továbbá, hogy Isten szentségét vegyük komolyan és *mindent annyiban értékeljünk, amennyiben Isten tökéletessége felcsillan rajta*. „Isten- és a nyugalom napját” tartsuk meg, mert ez a „nyugalom-nap arra való, hogy tudatosítsuk magunk”-ban Istennel való kapcsolatunkat, azt, hogy teremtményei, gyermekei és „nyájának bárányai” vagyunk.

2. Tiszteld az életet!

A tízparancsolat első három parancsolata *Istennel való helyes viszonyunkat* kívánja törvénybe foglalni, míg a többi parancsolat az *emberekhez való viszonyunkat* rendezi, méghozzá *Istenhez való helyes kapcsolatunk összefüggésében*. S ezt azért kell hangsúlyozni, mert sokan vannak, akik úgy gondolják, sikeresen és hosszú távon lehet szabályozni az embernek másik emberhez való viszonyát az Istenhez való viszonyulás helyes rendezése nélkül. A tapasztalat bizonyítja, hogy ez nem lehetséges, mert azok is, akik így gondolkodnak, még ha istentagadóknak vagy közömbösnek is vallják magukat ebben a kérdésben, valamiféle feltétlen értékrendet, törvényt vagy szabályrendszert elismernek. Tehát, ha tökéletlenül is, az első három parancsolatot ők sem tudják kihagyni gondolkodásukból.

A negyedik, az ötödik és a hatodik parancsolat az *embernek emberhez való viszonyát az élet védelmének összefüggésében* rendezi. A többi pedig az *embernek emberhez való viszonyát az igazság és az igazságosság összefüggésében* szabályozza.

A negyedik parancsolat az ószövetségben így hangzik: „Tiszteld atyádat és anyádat, hogy hosszú életű lehess ezen a földön, és eljuss abba az országba, amit ígértem neked.”

Nem kétséges, hogy az ószövetségben Mózes ötödik könyvében, az ún. Törvények könyvében való megfogalmazás, adott történelmi összefüggésre vonatkozik. A választott nép ígéretet kapott Istentől, akinek létezését és tulajdonságait, azt például, hogy a szabadító Isten, közösségi értelemben már megtapasztalta. Ez az Isten ígéretet tesz a választott népnek: ha megtartja törvényeit, akkor eljuttatja őt ősatyáik, Ábrahám, Izsák és Jákob földjére, a „rabszolgaság birodalmából” a „szabadság birodalmába.” De hogy a szabadságból ne legyen szabadosság, Isten a negyven éves pusztai vándorlás során *erkölcsi törvényt* ad a népnek, ami jogi törvény is az ő életükben, hiszen ők az Isten kiválasztott népe, és a törvénynek kell szabályozni az ő életüket.

Az első lépés Isten nevelő iskolájában az, hogy Isten eltiltja az embert valamitől, és az ember csak később érzi meg, hogy a szabadság látszólagos elveszítése az igazi és a teljes szabadsághoz juttatja az embert. A szülő is először megtiltja gyermekének ezt vagy azt – ezt ne tedd, azt ne tedd. A gyermek nem érti még meg, hogy a szülők miért veszik körül tilalmakkal életét, mert még nem tudja felfogni, még nincsen hozzá elég tapasztalata. Később azonban rájön arra, hogy *a tilalmak egy magasabb érték szolgálatában hangzottak el*, az életének védelméről volt szó, és felnőtt fejjel most már megérti, hogy miért nem volt szabad a tűzzel vagy a késsel játszani, miért nem volt szabad az ablakon túlzottan kihajolni.

A mi életünkben is így kell tekintenünk az Isten törvényét, jöllehet a tízparancsolat első megközelítésre úgy tűnik, hogy szabad választásunkat és döntésünket tilalmakkal akarja korlátozni. Az újszövetség összefüggésében már látjuk, milyen magasabb rendű érték és több élet érdekében van, hogy az Isten életünket meg akarja menteni és őrizni, hogy az, az elveszíthetetlen *örök élet* számára megmaradjon.

Nos, amikor a negyedik parancsolatban az Úr a választott népnek azt ígéri, hogy aki apját és anyját tiszteli, hosszú életű lesz a földön és eljut az ígért földjére, akkor ezzel nem egyetemes és feltétlen értelemben ad ígéretet. Ha valaki tiszteli atyját és anyját, ez nem jelenti azt, hogy az ilyen embert betegség nem fogja érni, és nagyon sokáig fog élni itt a földön. Azt sem jelenti, hogy eljut majd egy csodálatos földi országba. A választott nép életében volt egy ilyen értelmezése, mert ez annyit jelentett: az Isten azt parancsolja népének, tisztelje az ősök hagyományát és erkölceit, ragaszkodjék a családhoz és a nemzethez, mert akkor majd olyan erkölcsileg is megalapozott, megizmosodott közösség lesz, mely képes a történelmi nehézségekkel szembeszegülni és eljutni arra a földre, amit az Úr megígért neki.

A választott nép életében tehát ezt jelenti a parancs: *Isten a történelem Istene*, Isten nemcsak a múlt Istene, hanem a jövő Istene is. Ő az ígéretek Istene és meg akarja őrizni az Ő népét. Isten azonban nem választja el a múltat, a jelent és a jövőt egymástól, hanem azt kívánja, hogy az idő három mozzanatát egymással összefüggésben szemléljük és éljük.

A mi számunkra itt következik, az „Atyádat és anyádat tiszteljed” parancs időszerű mondanivalója. A Biblia nem valamiféle patriarkális életrendet akar abszolutizálni. Nem arról van itt szó, amit sokan gondolhatnak manapság, hogy a Biblia mondanivalója ún. patriarkális társadalmi rendszerben lett megfogalmazva, ahol az apáknak mindig és mindenben igazuk volt és hatalmaskodtak a család tagjai fölött. Egyesek azt mondják: mi már túl vagyunk ezen a koron, mi az emancipáció korában élünk, tehát nincsen szükségünk semmiféle atyai tekintélyre „Nem erről van szó, jóllehet igaz, hogy valóban akkor egy patriarkális szemléletű társadalomban éltek az emberek. Arról van szó, hogy az ember hosszú távon nem tud értékes emberi életet élni, és a közösség élete veszélyeztetett, hogyha nem tiszteli az ősi hagyományt, ha elszakítja magát a múlttól, vagy pedig egyoldalúan meghamisítja a múltat a „jelenvaló” jövő érdekében. *Tekintély nélkül nem lehet élni*, mert a tekintély nemcsak megalázza az embert, ha visszaélnék vele, hanem ha jól „élnek” vele, akkor a gyengét fölemeli és támogatja. A Biblia negyedik parancsolata nem azt kívánja mondani, hogy a tekintélynek csak rossz megnyilvánulási formája lehet, hanem épp azt hangsúlyozza, hogy a bűn az oka annak, hogy a tekintéllyel vissza is lehet élni. A tekintély annyit jelent, hogy valahol megszemélyesült erő, *megszemélyesült érték* van, és ez az érték és erő védelmet és fölemelkedést nyújt a gyengéknek, egységbe hozza az emberi közösséget, megőrzi a múlt hagyományát és az értéket átviszi a jövőbe, s ezzel a közösség életét tartja fenn. Általában minden új társadalmi és politikai rendszer azzal kezdi el működését, hogy vagy letagadja a múltat, vagy átértékeli, és ezzel természetesen meghamisítja. Minden új társadalmi és politikai eszmerendszer azért vonzza a fiatalokat, mert pontosan abban az életkorban fogékonyak a fiatalok az ilyen eszmék befogadására, amikor konfliktusba kerülnek a szülői tekintéllyel. Ez a konfliktus természetes, mert a gyermeknek előbb-utóbb a saját lábára kell állnia és meg kell találnia önmagát, ugyanakkor „gyermekbetegség” is, amit kinő legkésőbb akkor, amikor majd ő is családot alapít. S akkor elkezdi kegyelettel nézni a szüleire, kezdi értékelni és megérteni őket. Nyilvánvaló, hogy az olyan eszmerendszerek, amelyek az ilyen „lázadó” fiatalokra hatnak és kiaknázzák eme igényüket, próbálják elhitetni az emberekkel, hogy a történelmet el lehet kezdeni a nulla pontról. Ez pedig illúzió, mert az ember mintegy génjeiben „kódolva” hordozza az emberiség múltját, akár tetszik neki, akár nem. Régen ezt úgy mondták: a „vérében” hordozza múltját – és ebben, nagyon sok igazság van. Lehet letagadni a múlt értékeit, megmásítani a történelmet, agyonhallgatni dolgokat, de a múlt akkor is megtörtént tény marad, amelyen a jövő formálódik, és amelyen nem tudnak változtatni. A nyomait el tudják tüntetni, agyon tudják hallgatni, de eljön az idő, amikor „a kövek kezdenek beszélni.”

Nos, ahhoz, hogy az ember hosszú életű legyen itt a földön, hogy ne mindent újra kelljen föltalálni, hogy az ember valóban az igazi értékeket át tudja menteni a jövő számára, ahhoz meg kell tudnia becsülni a múltat. És a múltat nemcsak egyetemes összefüggésben kell becsülnie, hanem konkrét, vérségi, családi összefüggésben is. Ne csak a rosszat vegyem észre a család múltjában, hanem az értéket is és az értéket próbáljam becsülni és továbbvinni. A Biblia nem azt mondja, hogy „szeresd apádat és anyádat”, annál sokkal reálisabb. Azt mondja, hogy „*tiszteld atyádat és anyádat*”. Tiszteld, mert ők magukban hordozzák a múltat, tiszteld, vedd körül kegyelettel az időseket, mert bennük nagyon sok érték van, és azt neked kell átmenteni a jövő számára. A kegyelet és a tisztelet nem jelent kritikátlan rajongást, hanem értelmes megkülönböztetést: ami jó, azt tartsam meg, ami rossz, abból tanuljak, és azt ne vigyem át a jövőbe.

Láthatjuk tehát, hogy a Bibliának a negyedik parancsolata az életet akarja itt a földön értékesebbé és hosszabbá tenni, a családot és a nagyobb közösséget, a nemzetet, bizonyos értelemben az emberiséget akarja megmenteni a földi élet számára. És ha az újszövetség összefüggésében figyelembe vesszük, hogy Isten a mi mennyei Atyánk, akkor azt is láthatjuk, hogy az élet védelme egy olyan elveszítetetlen jövő számára való védelem, amit *Krisztus föltámadása* szerzett meg nekünk. Csak ebben az összefüggésben értjük meg az újszövetségnek azokat a kijelentéseit, amelyek úgy tűnnek, hogy ellentmondanak a negyedik parancsolatnak. Az Úr Jézus mondja: „Ki az én anyám, kik az én testvéreim? Az én anyám és testvéreim azok, akik mennyei Atyám akaratát teljesítik”. Továbbá, „aki nem gyűlöli apját, anyját és testvéreit, nem lehet az én tanítványom.”

Első hallásra ellentétben állnak ezek a kijelentések a negyedik parancsolattal, de egy tágabb összefüggésben éppen arra vonatkoznak, mert az a közösség, amit az Úr Jézus alapított, amelyben a mennyei az Atya, olyan közösség, amelynek a halál után élnie kell az „új égben és új földön”. Az Úr Jézus nem ellentétbe állítja az újszövetség választott népének, az ő népének közösségét az ószövetséggel, hanem éppen annak az értékes „maradékát” akarja átmenteni a jövőbe, és beleépíteni ebbe az új emberi közösségbe. Ennek az elveszítetetlen életét kívánja szolgálni mind az ószövetség negyedik parancsolata, mind az a parancsolat, amelyik az újszövetségben arra hívja fel figyelmünket, hogy becsüljük meg a múlt értékeit az igazi, az elveszítetetlen jövő érdekében.

Az ötödik parancsolat így szól: „*Ne ölj!*”. Így egyértelműen és kifejezetten az élet védelméről van szó. Ha megnézzük a Biblia héber szövegét, akkor a héber szó nem általában azt a tilalmat fejezi ki, hogy nem szabad élő embert megölni, hanem azt jelenti, hogy nem szabad magánbosszú alapján vért ontani.

Tudjuk az ószövetség történetéből, hogy a választott nép életének volt olyan szakasza, amelyben a háborúskodást Istennek tetsző cselekedetként értékelték. A zsidó nép „szent” háborúban győzte le ellenségeit, és Istenét Deus Sabaoth-nak vagyis a Seregek Ura Istenének nevezte. Csak fokozatosan világosodott meg előttük a kinyilatkoztatás összefüggésében, *hogy az emberi életnek* általánosságban is van értéke és értelme, hiszen *minden ember az Isten képmása*. A zsidóknak először el kellett különülniük a pogányoktól ahhoz, hogy a monoteizmust és a tízparancsolat szerinti tiszta erkölcsöt megélhessék közösségükben. Ez pedig elkerülhetetlenül magával hozta – főleg az akkori kor szokása és viszonyai között – a háborúskodást. Később azonban a próféták tanítása mind jobban kinyilvánítja Isten üdvözítő akaratát, mely a pogányokra is vonatkozik és a pogányt is testvérnek kell tekinteni. Az Úr Jézus pedig egyértelműen és nyilvánvalóan beszél arról, hogy minden embert – személyválogatás nélkül – Isten gyermekének kell tekinteni. Jézus Krisztus, mint az egész emberiség képviselője halt meg a keresztfán az ember bűneiért, a második Ádám, az egész emberiség képviselője és közbenjárója az Atyánál. Szent Pál apostol pedig világosan beszél arról, hogy mi mindnyájan Krisztus titokzatos testének tagjai vagyunk, ahol maga Krisztus a fő és a tagok a fővel, élő kegyelmi kapcsolatban vannak. Aki tehát a tagot bántja, annak életét kioltja, az a Főnek az élete ellen is vét. Úgy tűnik, hogy a mai keresztények fokozottabban érzékenyek – legalábbis bizonyos vonatkozásokban – az ötödik parancsolatra. Talán egy kialakult közgondolkodás hatása ez, amely nyilván a két világháború borzalmainak következményeiként alakult ki az emberekben. A sokat hangoztatott *humánus* szó azt fejezi ki, hogy a mai ember nem tudja elviselni, hogyha valaki bizonygatni akarja: igenis lehet emberéletet kioltani. Komoly jogászok, akik nem is mindig hívő emberek, kétségbe vonják, hogy szabad-e halálos ítéletet hozni, és az egyetemes békemozgalmak arra hívják föl a figyelmet, hogy mindenféle háború – tehát még az ún. védekező vagy az ún. igazságos háború is – jogtalan, mert annak következménye lehet, hogy emberéleteket oltanak ki. Ugyanakkor viszont ez a közfelfogás egy másik oldalról teljesen elveszítette értelmét az emberi élet értékére vonatkozóan. Amikor ugyanis arról van szó, hogy

egy zsarnokot kell meggyilkolni, vagy igazságos forradalmak esetén emberéleteket kell kioltani, ezt a világon a legtermészetesebbnek tartják. Amikor arról van szó, hogy ártatlan magzatok életét kell az orvosnak kioltani, ezt megint csak természetesnek tekintik a magukat „humánus”-nak tartó emberek. Sőt azt mondják, hogy a közösség érdekében, a közjó szolgálatában bizony mégiscsak lehet embert ölni, mert a köz java és úgymond az anya „java” mindig magasabb rendű az egyed, a személy jogainál.

Láthatjuk tehát, hogy igenis szükség van arra, hogy végiggondoljuk az ötödik parancsolatot, még hozzá az újszövetség összefüggésében, mert az Isten igéjének elirányítása nélkül minden jószándékú emberi törekvés és magyarázat belső ellentmondásba bonyolódik. Hogyan vélekedjünk tehát erről a parancsolatról?

Az újszövetség összefüggésében azt kell mondanunk, hogy emberi életet direkt kioltani – főleg személyes bosszú következményeként – feltétlenül és mindig bűn. Ám vitatható hogy konkrét esetekben mennyire mehet el az emberi igazságszolgáltatás, továbbá hogy a mai világban beszélhetünk-e egyáltalán igazságos és védekező háborúról? Egy bizonyos: ha rólam van szó, amikor szemtől-szembe állok egy másik emberrel, még akkor sem olthatom ki annak életét, ha az én életem forog kockán, hiszen Krisztus titokzatos testének tagját nem bántalmazhatom. Az ötödik parancsolat nemcsak arra az esetre vonatkozik, hogy ha az ember késsel vagy fegyverrel, fizikai, biológiai értelemben kioltja valakinek életét, hiszen az ószövetségi gondolkodásban a vér az élet, és az élet hordozója. Úgy vélték, hogy a vérben van a lélek és az élet. Ha tehát én valakinek a lelkét és így az életét sértem, s az életét rövidítem meg, akkor súlyosan vétkezem az ötödik parancsolat ellen. Nem szabad azt sem elfelejtenünk, hogy „aki kardot ragad, az kard által vész el” – mondja az Úr Jézus. Ezt szintén a történelmi tapasztalat igazolja, ugyanakkor Krisztus Urunk nem véletlenül mondja: aki másokat bántalmaz nyelvvel, bosszantással, igazságtalansággal, figyelmetlenséggel, tapintatlansággal, irigységgel, féltékenységgel és az önzés számos fajtájával, *az a másik ember életét rövidíti meg*, és ne csodálkozzék, ha visszakapja ugyanezt az emberektől.

Aki pedig másoknak lelkét és szellemét fertőzi, gyilkolja, és teszi tönkre, az még súlyosabban vétkezik az ötödik parancsolat ellen, mert a másik emberben az *örök életet* akarja elpusztítani. Ez már sátáni bűn, mert a sátán elsősorban nem testi életünkre támad, hanem a *lelkünket* veszi célba, hiszen ő hisz az örök életben és épp azt akarja elvenni az embertől. Azok, akik féligazságokat hirdetnek vagy elkendőzik az igazságot, akik a gyermekeket megbotránkoztatják vagy elcsábítják, azok a lelket mérgezik, pusztítják és a gyilkosok büntetését fogják kapni.

A *hatodik* parancsolat így szól: „*Ne paráználkodj!*” A hatodik parancsolat lényege is az élet védelmére irányul, mégpedig az élet továbbadásának értelmében. Ugyanez a parancs előjön egy másik, a hatalommal való visszaélés összefüggésében a kilencedik parancsolatban. Mit jelent tehát itt az, hogy „ne paráználkodj”?

Meg kell jegyezni, hogy az ószövetségi zsidóknál a paráználkodás, a szemérmertlenség bűne nem olyan problémaként jelentkezett, mint ahogy az a mai korban előfordul. Amikor valaki eljutott a nemi érettség szintjére, megházasodott és annyi gyermeket nemzett, amennyit tudott. Isten áldásának tekintették a gyermeket és gazdasági szempontból is előnyös volt a sok gyermek, mert a patriarkális családban annál több ingyen munkaerő volt. Nem merült fel tehát a kérdés, hogy bűn, ha valaki a házasság előtt nemi életet él. Egy kérdés merült fel csupán: szabad-e házasságot törni, vagy sem?

Nyilvánvalóan az emberi *önzés*, amely a zabolátlan ösztönök világában különösen érvényesíti hatását, ebben a vonatkozásban kerül előtérbe. A zsidók keményszívűsége miatt Mózes megengedte a válólevéllel történő elválást, jóllehet elvben a házasságot monogámnak én felbonthatatlannak tekintették a zsidók.

Az Úr Jézus azonban világosan válaszol a farizeusok vádaskodására és gáncoskodására, amikor bele akarják őt keverni a tízparancsolat törvénye és a mózesi engedmény

ellentmondásába. Megmondja nekik, hogy „Isten kezdetben férfinek és nőnek teremtette az embert, azért a férfi elhagyja atyját és anyját, feleségéhez csatlakozik, a kettő egy test lesz. Ezért, amit Isten egybekötött, ember szét ne válassza.” Jézus visszaállítja a teremtés eredeti isteni rendjét. *A házasság Isten akarata szerint monogám és felbonthatatlan.* Szent Pál meg is magyarázza, hogy miért? Azért mert a házasság nem más, mint Isten és az ember szeretet-kapcsolatának időbeni megjelenési formája. Ózeás próféta és az Énekek éneke is az Úr és a választott nép kapcsolatát a házassági szeretet kifejezéseivel érzékelteti. Ezzel akarja kifejezni, hogy az Isten felbonthatatlan szeretettel szereti teremtményeit. Ezt kell megjelenítenie minden keresztény házasságnak, ezért kapják a házastársak külön a *házasság szentségi kegyelmét*, ami gyümölcsöző is lesz életükben, hogyha nem próbálják meg házasságukat kiszakítani a keresztény élet nagyobb összefüggéséből, és ha felszítják magukban-e szentségi kegyelmet.

Mégis akkor hogyan kell értelmeznünk ezt a kérdést, hogy „ne paráználkodj”? Szent Pál apostol ad számunkra itt eligazítást. Leveleiben többször beszél e témáról, mert az újszövetségben ez a kérdés másképp merül fel, mint az ószövetségben. Az ősegyház találkozott a pogányok bűneivel, a pogányok pedig nem egyszer vallásilag is igazolt és szentesített rituális paráználkodás keretében tiszteltek bálványaik előtt. Ezért ők e bűn miatt nem éreztek lelkiismeret furdalást. Jellemző példa erre, hogy a görög Korinthosz városában olyan nyilvános szerelem-istennő kultusz folyt, hogy az ókori hellenista világban a paráználkodást Korinthosz város nevével fejezték ki. Nyilvánvaló, hogy a keresztények szembe találták magukat ezzel a problémával. Ezért mondta Pál apostol, hogy mindaz, aki a házasságban vagy a házasságon kívül a nemiséggel úgy él, hogy azt elsősorban *önző ösztöneinek kielégítésére* használja, az tulajdonképpen bálványimádó, vagyis olyan, mint ezek a pogány emberek, akik fegyelmezetlen ösztönviláguk segítségével élnek meg a maguk önzését, és ehhez még bálványaik áldását is kívánják. Pál apostol tanítását igazolja az élet, mert valóban, ha valaki ösztönvilágát nem fegyelmezi, az ösztön sem azt a célt fogja szolgálni, ami miatt Isten teremtette. Az ösztönök ugyanis nagy testi, szellemi és lelki energiák bennünk, amelyek az életet szolgálják. Hiszen ha éhesek vagy szomjasak vagyunk, hiába mondja értelmünk, hogy most nem kellene enni, akkor is enni szeretnénk, mert az ösztön az életet kívánja fönntartani. De hogyha nem uralkodom ösztöneimen, vagyis nem engedem, hogy az értelem és az akarat magasabb lelki képességei irányítsanak, akkor az ösztönök erői szétforgácsolódnak, és épp hogy nem az életet fogják szolgálni, hanem ellenkezőleg a szétesést és a pusztulást. Minden egyéb ösztönünknel is, amik az életet szolgálják, ezt lehet látni. *Ahol nem az értelem és az akarat irányítja az ösztönök működését, ott előbb vagy utóbb az élet szétforgácsolódik*, az az ember „széthull” élete tönkremegy, és pontosan azt nem fogja elérni, amit az ösztönei kielégítésével el akart érni. Ezért mondja Isten hatodik parancsolata, hogy nem szabad házasságot törni, nem szabad paráználkodni, nem szabad az ösztönöket arra felhasználni, amire nem valók. Nem szabad a célt fölcserélni az eszközzel, a módszert a tartalommal.

Nem kétséges, hogy nagyon komoly összeszedettséget és akarati fegyelmezettséget kíván ez tőlünk, de azt sem szabad elfelejteni, hogy a tízparancsolat hatodik parancsolata a „hatodik” és nem az első, de nem is az utolsó parancsolata. A későbbiekben kialakult egy nem éppen hiteles keresztényi „polgári” gondolkodásmód, ami a kereszténységet felhasználta ideológiának. Ez az ideológia túlzott prűdériára próbálta nevelni az embereket, nem egyszer a vallási erkölcsre hivatkozva. Mindenben bünt szimatolt és úgy gondolta, hogy az erkölcsösség és az erkölcstelenség megkülönböztető jegye a hatodik parancsolat. Ez nem keresztényi gondolkodásmódra vall.

Ott lepleződik le leginkább e gondolkodásmód képmutatása, amikor egy úgynevezett vallásos és erkölcsös családban a leánygyermek úgy él titkos nemi viszonyban partnerével, hogy azt senki nem tudja. Csak a jó Isten tud róla, aki „természetesen” megbocsát és

végtelenül irgalmas. A szülők jóhiszeműen „áldásukat” adják erre a viszonyra, ám a lényeg az, hogy meg ne tudják az emberek. A botrány akkor tör ki, amikor vagy megtudják, vagy pedig az a veszély áll fenn, hogy gyerek is fog születni ebből a viszonyból, és akkor a gyermeket a szülők nyakába varrják és a nevelés terhei a nagyszülők vállára nehezednek. Mennyire képmutató ez a gondolkodás! Hiába próbálják valláserkölcsi mezbe bújtatni!

Az Isten igéjében arról van szó, hogy *a házasság az élet fenntartásában nagy érték*: egyrészt azért, mert a házassági szeretet Isten és az ember szeretetkapcsolatát reálisan szimbolizálja, másrészt azért, mert a házasság arra való, hogy benne utódokat hozzanak létre. Az utódok, akik majd az örök élet polgárai lesznek, Istent életükkel megdicsőítik és ezzel az egész emberiség legfőbb feladatát valósítják meg. A szaporodás nem más, mint átmeneti „gyógyír” a halálra, hiszen a bűn következtében mindnyájan halandó emberek vagyunk és földi életünk „ideig-óráig” az utódok életén keresztül megy tovább. Ebből azt is látjuk, hogy a házasság nem abszolút érték. Az Úr Jézus azt mondja, hogy vannak, akik Isten országáért még erről is lemondanak. Az eljövendő, elveszítetetlen, örök életben már nem lesz szükség földi értelemben vett szaporodásra, mert ott már megszűnt a halál, az örök élet jelenvalóságának létmódjában él majd az emberiség, és ott már csak tiszta szeretet lesz, ami egészen az Isten iránti szeretetből táplálkozik.

Nos, ennek az Isten iránti szeretetből táplálkozó tiszta szeretetnek kell átítatnia „lefelé” is a szeretet alacsonyabb fokozatait. Hogyha ez a szeretet itatja át az erotikus, a szexuális szeretetet a házastársak között, akkor valóban az Isten akarata szerint fogják megélni a nemiséget. És akkor illetéktelen lesz a vád, amit nem egyszer a pszichológia szakértői vetnek manapság a vallásos emberek szemére, hogy a valláserkölc a hatodik parancsolattal elnyomja az emberben az ösztönös vágyakat, nem engedi, hogy az ember önazonos legyen, megakadályozza, hogy az ember ösztöneiben kibontakozzék, holott ez az ember igazik célja. Ők viszont, „felszabadítják” az ösztönöket és ezzel – állítólag – az embert boldoggá teszik. Ellenkezőleg: *nem boldoggá, hanem szétesett emberré*. Ezeket az ösztönöket és energiákat, amelyek részesedést jelentenek az Isten tökéletességéből, életéből, ténylegességéből, koncentrálni, mind nemesebbé kell tenni. Akkor majd az ösztönök valóban azt a célt szolgálják, amit az Isten kitűzött számukra.

A negyedik, az ötödik és a hatodik parancsolat az élet védelmét szolgálja. Az élet azért értékes, mert az Isten lényege az elveszítetetlen *életteljesség*, és amikor az ember az életet akarja – nem Istentől függetlenül, hanem az Isten életéből való részesedést elismerve –, akkor valóban Istent szolgálja, és ezzel őt dicsőíti meg.

3. Add meg mindenkinek, ami jár neki

A tízparancsolat utolsó négy parancsolata az embernek az emberhez való kapcsolatát szabályozza abban az összefüggésben, hogy miképpen éljen helyesen a *hatalommal* itt a földön.

Feltűnő, hogy az ötödik parancsolattól kezdve sokszor szerepel a tízparancsolat eredeti szövegében a tiltó kifejezés. „Ne ölj, ne paráználkodj, ne lopj, hamis tanúságot ne szólj felebarátod ellen, felebarátod feleségét ne kívánd, se házát, se mezejét, se másféle jószágát ne kívánd!” Attól kellene tán eltiltani az embert, amit megkíván? Miért kívánja az ember a bűnt? Ennek az a magyarázata, hogy bűnben is van valamilyen érték, méghozzá az Isten érték-teljességéből részesedett érték. Az eredeti bűn következménye, hogy az ember gondolkodása beszűkül, *a részletekre irányul* és nem veszi észre az egész összefüggést. Az, amit a tízparancsolat tilt, az pontosan a rész-jó, a részletekbe való belebonyolódás, a részértéknek abszolút egész értéként való kívánása és tételezése. Az, amit *hitben való megtérésnek* nevezünk, *olyan látásmód, amely az egész összefüggésbe*, még hozzá a végtelen és örök „egész” összefüggésébe *állítja bele a részértékeket*. Azért kívánja az ember a bűnt, mert úgy véli, hogy amikor bűnt követ el, akkor valami jót tesz, valami értéket sajátít el, épít bele a saját életébe és ezzel gazdagítja a maga életét. Csakhogy ez a kísértés az embert inkább pusztulásba viszi, mint a magasabb rendű élet felé. Ezért óv az Isten erkölcsi parancsa attól, hogy az embert a részértékeket abszolutizálja.

Először meg kell vizsgálnunk azt a parancsolatot, amely az igazság elleni vétséggel van kapcsolatban. A szentírás úgy fogalmazza meg a tilalmat, hogy azt a korabeli zsidóság megértse, az ő problémáival kapcsolatos tehát a megfogalmazás.

„*Hamis tanúbizonyságot ne tégy felebarátod ellen!*” – így szól a nyolcadik parancsolat. Mi ezt így fogalmazhatnánk meg: ne hazudj, ne véts az igazság ellen, ne szöld meg a felebarátodat, ne rágalmazd embertársadat.

Felmerül az első kérdés: Mi az igazság? Hiszen aki hazudik, vagy hamis tanúságot tesz a felebarátja ellen, az mindig meg tudja magának magyarázni a bűnt annak a részértéknek az összefüggésében, amit általánosít és egyetemesít. Nem kétséges, hogy az igazság problémája nehéz probléma. Végző soron az igazság nem más, mint valamiféle egyensúlyi állapot, kiegyenlítődés két pólus között. Többféle szinten lehet az igazság kérdését megközelíteni. Logikai értelemben az igazság a gondolkodás szabályainak a megegyezése egy dolog fogalmával, modelljével, eszményével. A logikai igazság a valóságtól kissé elszakadt igazság, ezért legfeljebb a logika vagy a matematika keretein belül lehet beszélni abszolút igazságról, egyértelmű igazságról feltéve, hogyha abszolútnak tekintem azt az értelmezési rendszert, amiből kiindulok. Csakhogy az élettől ez a modellezés elszakad abban a pillanatban, amikor már a valóság igazságát keressük. Amikor a lét igazsága után kérdezzük, látjuk azt, hogy a pólusok közötti kiegyenlítődés, harmónia nehezebben valósítható meg. Az eszmény és a tényleges valóság nincs mindig megegyezésben. A szellem és az anyag nem mindig közös természetű, csak egy magasabb szinten hozható egységbe. S ilyen értelemben azt tudjuk mondani, hogy *csak az Isten világában, az Ő létmódjában beszélhetünk abszolút értelemben vett igazságról*, ahol a szellem és az „anyag” azonosságban van ahol nincs idő, hanem örökkévalóság, ahol nincs tér, hanem egymásbanlevőség van. Ezért mindaz a létforma, ami csak részesedik Isten létéből, mivel teremtmény, tökéletlen. A valóság igazsága tehát hozzávetőlegesen igazság csupán, ami különféle fokozatokban megközelíthető, de abszolút értelemben aligha érhető el. S talán éppen ebből, az eszményinek és a valóságnak feszültségéből adódik az ember azon igénye egyrészt, hogy folyvást az igazság mellett hadakozzék, az igazságot keresse és követelje meg, ugyanakkor pedig az az igény is, hogy kiélezzon valamilyen részigazságot és úgy tüntesse fel azt, mint hogyha feltétlen igazság

lenne és esetleg „rákényszerítse” azt felebarátjára is. Nem egyszer a tévedés éppen egy részigazság eltúlzásából fakad, s akárhányszor ezért nem érzünk lelkiismeret furdalást, ha hazudunk vagy tévedünk. Ezzel szemben, ha elismerjük, hogy Isten maga a végső igazság, és Jézus Krisztusban ki is nyilatkoztatja magáról, hogy „*én vagyok az út, az igazság és az élet*”, akkor már sokkal óvatosabban bizonygatjuk a magunk igazát.

Fel szokott merülni az a kérdés, hogy milyen mértékben kell az embernek igazat mondania, mikor és milyen körülmények között kötelez engem az igazság megvallásának parancsa? Itt meg kell különböztetnünk a nyíltságot és az őszinteséget. A *nyíltság* arra kötelez, hogy mindazt, amit gondolok és érzek, amit a magam rendszere szerint igaznak találok, azt el is mondjam, meg is valljam azok előtt, akik illetékesen tesznek föl nekem egy kérdést az igazságra vonatkozóan. Hogy ki lehet ebben illetékes, azt nem a másik fél fogja meghatározni, hanem megvan ennek az objektív erkölcsi értékrendben a meghatározása. A *szülő* például illetékes abban, hogy gyermekének életére vonatkozólag nyílt kérdésekre nyílt válaszokat kapjon. Természetesen ez sem mindig, minden életkorban és minden vonatkozásban igaz, de bizonyos kérdésekben feltétlenül így van. Ugyanez vonatkozik a *házastársaknak* egymás közti nyíltságára is, vagy a barátoknak az egymással kapcsolatos bizalmára. Illetéktelen kérdezéssel szemben ugyan őszintének, de nem kell nyíltnak lenni. Az *őszinteség* annyit jelent, hogy arra a kérdésre válaszolok, amit kérdeznek – sem többre, sem kevesebbre – és amit elmondok, az valóban megfelel annak, amit gondoltam. Továbbá megfelel esetleg a tárgyi tényállásnak is, ami megtörtént, de nem kell minden részletében az igazságot ebben az esetben feltárnom annak, aki illetéktelenül kérdez.

Fölmerülhet azután az a gyakorlati kérdés is, hogy a jó cél érdekében szabad-e hazudni? A kérdés feltevése rossz, mert a tízparancsolat értelmében sohasem szabad hazudni. Viszont ha a kérdező nem megfelelően érett az igazság sokoldalú és árnyalt értelmezésére, akkor nem kell neki minden igazságot föltárni. Lehet esetleg csak részigazságokat elmondani, amit képes befogadni, de mellébeszélni vagy egész másként beállítani a valóságot helytelen és bűnös dolog lenne. Mégis sokszor megtesszük, egyrészt azért, mert lusták vagyunk végiggondolni, hogy mi az, amit el lehet mondani és mi az, amiről egyelőre hallgatni kell, vagy ki kell térni előle. Másrészt pedig sokszor azért tesszük ezt, mert hiú emberek vagyunk, és szeretnénk igazabbnak, jobbnak feltűnni embertársaink szemében, mint amilyenek vagyunk. S pontosan ez a kérdés vezet bennünket tovább a többi parancsolathoz. *Miért akarunk mi mindig jobbnak és igazabbnak feltűnni, mint amilyenek vagyunk?* Miért akarunk az életünkkel hazudni, miért vagyunk hajlamosak a képmutatásra? Nyilván azért, mert akár megfogalmazzuk magunkban, akár nem, érezzük, hogy arra vagyunk hivatva, hogy igazán eszményi emberek legyünk az Isten elgondolása szerint és szeretnénk felnőni ehhez az eszményhez. S ha úgy érezzük, hogy nem nőttünk fel, és önző módon nem is fáradozunk azon, hogy felnőjünk ehhez, akkor legalább az emberek higgyék azt rólunk, hogy felnőttünk, az eszményhez. Színészkedünk, hazudunk tehát az életünkkel, mert úgy gondoljuk, hogyha az emberek oldaláról visszajelzést kaptunk, megdicsérnek bennünket, elismernek és *olyannak mondanak, amilyenek mi szeretnénk látni magunkat*, holott nem vagyunk olyanok, akkor ezáltal legalább ideig-óráig abban az illúzióban ringathatjuk magunkat, hogy mi valóban igaz, önazonos emberek vagyunk. Márpedig ez nem felel meg az igazságnak és az igazságosság erényével is ellentétben van különösen akkor, amikor kezdjük beleélni magunkat abba a szerepbe, amit nekünk hazug módon visszajeleznek az emberek. *Próbáljuk érvényesíteni azt az „önmagunkat” az embertársainkkal szemben, akik valójában nem is vagyunk.* Félünk attól, hogy lelepleznek bennünket, s ezért még jobban megcsontosodunk a saját képmutató szerepjátszásunkban. Még inkább megköveteljük – ha hatalmunk van hozzá – ezt a hazug visszajelzést és egyszerre csak e hatalom rabságába kerülünk. Aki pedig a hatalommal visszaél, mind a törvényes, mind a kölcsönös, mind az osztó igazságosság erénye ellen előbb vagy utóbb vétetni fog.

S erről szól a hetedik parancsolat, amikor azt mondja, hogy „*ne lopj*”. Ne tulajdonítsd el azt, ami a másik tulajdona! Ne akarj minden értéket saját magadban hordozni, mert akkor bálványává teszed magadat, és előbb-utóbb el fogod hinni, hogy egy bizonyos körben te vagy a „feltétlen”, a „legtökéletesebb” és beteljesedik a sátán kísértő szava: „olyanok lesztek, mint az Isten”. Elkezdem az Istent „játszani” egy bizonyos emberi környezetben, s ahelyett, hogy az értékeimet, amit az Istentől kaptam, arra használnám föl, hogy mint talentumot kamatoztassam, hogy szolgáljam ezzel embertársaimat, inkább másokat akarok majd kizsákmányolni, mások értékeit akarom magamba építeni és mindent birtokolni kívánok. Így válok az Isten torz képmásává és még emberi mivoltomban is mind lejjebb és lejjebb fogok süllyedni. *Először elkezdődik a dolog lelki vonalon, majd hogyha az anyagi javak a közelemben kerülnek, mind inkább megkívánom mások anyagi javait is*, hiszen az érzéki megismerés révén nagyon közvetlen tapasztalatom és élményem lesz az értékek birtoklásának átmeneti jó ízéről. Ezért majd megkívánom a mások értékeit még akkor is, ha az nem az enyém, és így történik majd meg, hogy kialakul bennem az irigykedő, önző lelkület, és a kilencedik továbbá a tizedik parancsolat pontosan ezt tiltja. Ne irigykedjél, *ne kívánd meg azt, ami a másik ember tulajdona*, ami jogosan, az igazság és az igazságosság jogán az övé.

Mivel a tízparancsolat egy patriarkális társadalom nyelvezetében fogalmaz, ezt mondja: ne kívánd meg a másik feleségét. Abban az időben ugyanis a feleség ugyanúgy a férfi tulajdona volt, mint a ház vagy más egyéb földi javai. Tehát össze lehet vonni a kilencedik és a tizedik parancsolatot ilyen formában: ne kívánd azt, ami a másik tulajdona, *mert hogyha azt kívánod, akkor csak alkalom kell hozzá, hogy tolvaj légy és el is vedd*. Mindennek az a következménye, hogy átmenetileg gazdagnak érzed majd magad, ideig-óráig el tudod kábítani önmagadat ezekkel a mulandó javakkal, el tudod hitetni, hogy te „belülről” értékes ember vagy, de telve leszel szorongással, mert valahol mindig tudni fogod, hogy e javakat el lehet veszíteni. Ezért állandóan védekezel, bizalmatlan leszel másokhoz, rosszat fogsz látni mindenkiben, mert félsz attól, hogy elveszik mulandó javaidat, s rettegni fogsz az egyedüllétől, továbbá az Istennel való találkozástól, nehogy lelepleződjék és kiderüljön, hogy „belülről” nézve teljesen üres és értéktelen vagy.

Mennyire megkísért bennünket a *birtoklás vágya, ami a hatalomvágygal párosul*, és ami annyi rossznak, annyi bűnnek és vérontásnak oka a történelem folyamán. E bűnöktől akar megóvni minket a tiltás formájában az ószövetségi isteni törvény. Ám az újszövetségi erkölcsi törvény nem negatív, hanem pozitív fogalmaz: nem tilt, hanem megmutatja az utat: azt az *erényt*, amit gyakorolni kell, hogy beteljesítsük a törvényt.

Mit is mond az Úr Jézus e parancsolatokkal kapcsolatban? Érdemes elolvasni a hegyi beszédet, ahol az Üdvözítő szembesíti az újszövetségi erkölcsi törvényt az ószövetséggel. „Nem azért jöttem, hogy eltöröljem a törvényt, hanem hogy teljessé tegyem azt”. *„Mondatott a régieknek: ne paráználkodj, házasságot ne törj. Én pedig mondom nektek: aki már gondolatban megkívánja felebarátja feleségét, vétkezett vele”*. Tehát nemcsak azt tartja bűnnek, amit ténylegesen elkövetett valaki, hanem rámutat arra is, hogy a „szív” mélyében kezdődik el a bűn. *Nem az elkövetéssel, hanem a szándékkal, a tudatos beleegyezéssel kezdődik el* az a folyamat, amihez csak alkalom kell és akkor még súlyosabb, „tettleges” bűn lesz belőle. *„Mondatott a régieknek: ne ölj. Én pedig mondom nektek: már haragot se tarts”, mert a nehezteléssel kezdődik a gyűlölet, az „összegyűlt” neheztelés pedig még ölni is tud, csak alkalom és megfelelő indulat kell hozzá. „Mondatott a régieknek: Isten nevét hiába ne vedd, én pedig mondom nektek, hogy beszédetek legyen igen, igen, nem, nem”*. Ne esküdjözzetek fölöslegesen, mert csak annak „kell esküdni, aki „általában hazudik, és ha egyszer kivételesen igazat mond, akkor még ráadásul meg is esküszik rá. Ha tehát egyszer valamire azt mondod, hogy „igen”, akkor az legyen igen, és amire azt mondod, hogy „nem”, akkor az legyen nem.

Az Úr Jézus a szeretet főparancsában foglalja össze az egész ószövetségi erkölcsi törvényt, és mily szépen fogalmaz: „*Szeresd Uradat, Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből, teljes elmédből, minden erődből!*” Nem azt mondja, hogy „én vagyok a te Urad, Istened, rajtam kívül más Istened ne legyen!” – ez negatív megfogalmazás. Ő pozitíve fogalmaz. Nemcsak azt mondja, hogy ne készíts bálványt magadnak, nemcsak azt hangsúlyozza, hogy add meg a tiszteletet Istennek, hanem azt is kívánja, hogy *szeresd Őt, mint mennyei Atyádat*, mégpedig minden képességeddel együtt.

Hogyan is mondja? „*Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!*” Milyen érdekesen foglalja össze az ószövetségi törvény lényegét és teljesíti ki annak jelentését ebben a parancsban! Az Úr Jézus nem tiltja a helyes önszeretetet, nem akar az élettől idegen „*aszkrétákat*” nevelni belőlünk, akik előbb-utóbb az önkínzás során úgy meggyűlölik saját magukat, hogy másokat is utálni fognak. Ezért meg kell tanulnod a helyes önszeretet során, hogy mi jó neked, és akkor majd lesz megfelelő tapasztalatod arról is, hogy beleéld magad a másik ember helyzetébe. Legyen benned empátia, beleérzés, ahogy ezt manapság mondani szokás. *Mivel saját tapasztalatodból tudod, hogy jó az, ha szeretnek téged, épp ezért tudod majd szeretni a másikat is.*

Az Úr Jézus a főparancsolat sorrendjében is a lényegét világítja meg. Sokan szeretik napjainkban azt mondani, hogy nem kell az Isten erkölcsi törvénye, mert az ember tud jobb erkölcsi törvényt is kitalálni. Beszélnek olyasmiről, hogy van úgymond „*tizenegyedik*” parancsolat is, s ez a „*humánus parancsa: légy ember mindig és minden körülmények között!*” – mondják nem egyszer vallásos pátozzsal az újkor ún. „*prófétái*”. Mindaz, ami ebben a szép kifejezésben érték, azt nem ma találták ki. Mindaz, *ami az ateista humanizmusban, erkölcsben érték, az az európai keresztény kultúra talaján született*, és akik ezt „*kitalálták*”, azok épp ezt a kultúrát szívták magukba. Tehát ami itt érték, az csakis keresztény érték, ám csupán „*rész-szerinti*” érték, s ez benne a bűn. Ezért áll ingoványos talajon az egész ateista-humanista erkölcs.

Hiszen *ha nem veszem figyelembe a Jézusi sorrendet, hogy először „szeresd Uradat, Istenedet”, akkor hosszú távon nem fog menni a humánus, az ember-szeretet sem.* Ha ugyanis életem határhelyzetbe kerül, ahol arról van szó, hogy tegyem-e ezt vagy ne, üssek-e vagy ne üssek, bosszút álljak, vagy ne álljak bosszút, lemondjak valamiről vagy sem, akkor ott már nem számít a társadalmi közmeggyőződés, továbbá az emberek általános véleménye. Ott már *a saját lelkiismeretemmel állok szemben* és nem egyszer csak akkor hozom meg az áldozatot, ha igenis „*félem*” az Istent vagy nagyon szeretem Őt.

Az első az istenfélelem, s erre épül majd az Isten iránti szeretet, vagyis *az istenszeretet teszi lehetővé azt, hogy a felebarátot valóban embernek, Isten képmásának tekintsem, mindig és minden körülmények között.* Nem pedig csak akkor, amikor úgymond „*humanista*” hangulatban vagyok. S ezt a szeretetet még az ellenségemre is ki kell terjesztenem az újszövetségi erkölcs tükrében.

Vajon miért tudom ezt megtenni? Azért, mert ebben az Isten *kegyelme, az ő ereje segít engem.* Ezért táplálkozom lelkem a szentségekből, ezért kell imádkoznom. Tudom, hogy az áteredő bűn nyomait magamon hordozom, hogy hajlamos vagyok az önzésre. Tudom, hogy szükségem van a tiltó parancsolatokra is, mert nem egyszer van olyan helyzet az életemben, amikor már csak a tiltás tart vissza a rossztól. De ugyanakkor azt is tudom, hogy Jézus megváltott engem, barátjának fogadott. Szentlelke által éltet engem az örök életre és föl akar emelni abba a magasabb rendű életbe, amit Ő már föltámadásával megszerzett nekem. S ennek a magasabb rendű életnek összefüggésében, ahol létem súlypontja arra az életre kerül át, ami halálom után következik, meg tudom érteni, hogy az átmeneti lemondás, kudarc, áldozat úgynevezett „*értékcsökkenés*”, ami a keresztény erkölcs gyakorlásával együtt jár, az elveszítethetetlen isteni és épp ezért *igazán hiteles emberi élet ára.*

A boldogság útja (Gondolatok a nyolc boldogságról)

1. Boldogok a lelki szegények. Boldogok, akik sírnak

Mielőtt a boldogság témájáról tárgyalnánk, mindenképp tisztázni kell, hogy *mi a boldogság*. Erre a kérdésre az emberi kultúrtörténet során sokféle választ adtak. Voltak, akik negatív közelítették meg, a kérdést, míg mások pozitív módon próbálták meghatározni a boldogság fogalmát. Voltak, akik azt mondták, hogy a boldogság végső soron nem más, mint a félelemtől, szegénységtől és *minden zavartól való mentesség*. Akik pozitíve fogalmazzak, azok pedig azt szokták mondani, hogy a boldogság valaminek a birtoklása. Ez a valami lehet egy érték, egy személy vagy általában az élet, mindenestre valamifajta harmonikus állapotról van szó. Akár negatív, akár pozitív értelemben fogalmazzuk meg a boldogság lényegét, e megfogalmazások közösek abban, hogy a boldogság *kiegyensúlyozott* állapot. Ám a valóságban nem egészen ez a helyzet. Ha megkérdezzük valakitől, hogy boldog-e, akkor nagyon ritkán szokott egyértelmű igenlő választ adni. S ebből arra következtethetünk, hogy a *boldogság inkább a boldogságra való törekvésben nyilvánul meg*. Ez pedig arra figyelmeztet bennünket, hogy a boldogság, amit valamely meghatározásban megfogalmazzunk, végső soron nem egészen emberhez méltó boldogság. A tapasztalat is ezt bizonyítja. Amikor ugyanis valaki az általa tételezett boldogság állapotába jut, akkor ez az állapot és az ezt kísérő érzélem, az öröm csak ideig-óráig tart. Újra más után vágyódik vagy más veszélytől kíván szabadulni. Következésképp *az emberhez méltó boldogság nyilvánvalóan a végtelen boldogság*. Itt a földön tehát a tökéletes boldogságot nem lehet elérni. Vannak ugyan boldog pillanatok, boldog percek, de huzamosabb ideig boldog állapotról aligha beszélhetünk. Helyesen fogalmazott egy ókori gondolkodó, amikor azt mondta, hogy *a boldogság nem más, mint a határtalan élet egész-szerinti, egyszerre való és tökéletes birtoklása* (Boetius). Nem mondja ki, hogy mi az a határtalan élet, de keresztény szemmel nézve nyugodtan mondhatjuk, hogy *a boldogság végső soron egy transzcendens állapot, mivel a természetfölötti, személyes Istennek, a tökéletes és határtalan életnek teljes, egész szerinti és tökéletes birtoklása*. Ha pedig így áll a dolog, akkor miért beszél az Úr Jézus az evangéliumban boldogságról? Ha a boldogság nem érhető el a földön, akkor miért tartja olyan fontosnak, hogy erről szóljon? Galileában a genezáreti tó partján egy „hegyen” történik ez a kinyilatkoztatás, ahol – az evangélium leírása szerint – sok ember veszi körül Jézust. Tehát boldogmondásai nem csupán a tizenkettőnek szólnak, hanem a tanítványok nagyobb sokaságának.

Figyelemre méltó az evangélium szövegében, hogy az Úr Jézus *ülve* tanítja őket. A korabeli írástudók szokása szerint ülve csak akkor tanítottak, ha valami nagyon jelentős és fontos témáról esett szó. Az Úr Jézus minden valószínűség szerint nem egyetlen alkalommal mondta el ezeket a boldogmondásokat, s ha többször ismételte, akkor fontosnak tartotta.

A nyolc boldogságot hallva elkerülhetetlen az ember azon benyomása, hogy ezek a „boldogságok” ésszerűtlenek. Mert ugyan ki lenne boldog, ha szegény, vagy ha szomorkodik? Hát nemde a világ pontosan az ellenkezőjét mondja? Nemde azt hangsúlyozza, hogy boldogok a gazdagok, akik javakat birtokolnak, s boldogok azok, akiknek nincs okuk a szomorúságra? A többi boldogmondással kapcsolatban is nyugodtan állíthatjuk ezeket az ún. antitéziseket. Miért tartja akkor az Úr Jézus annyira fontosnak, hogy ilyen utat mutasson számunkra a boldogság felé, amely megfogalmazottan vagy meg nem fogalmazottan mindnyájunkat alapvetően érint? Miért legyenek vallásos, ha az nem jelent számomra boldogságot – gondolhatnánk? *Mindenki minden tevékenységében és tettében végső soron –*

akár tudatosan, akár nem tudatosan – a boldogságot *keresi*. Az Úr Jézus arról szól, amit maga is átélt, megélt. Ő nem elméletben beszél a boldogságról, hanem úgy szól az emberekhez, mint aki tapasztalatból tudja, hogy mi a boldogság. Persze fölmerül ismét a kérdés, ha az Úr Jézus emberi sorsát és életútját vizsgáljuk, hogy vajon miképpen lehet boldog az, aki szenved és az igazság mártírja?

Megkapjuk rá a választ az utolsó boldogmondásban, ahol ezt mondja: „*boldogok, akiket az igazságért üldöznek, mert ők a mennyek országa.*” Hitet, előlegezett bizalmat kell tehát kölcsönöznünk az Úr Jézus boldogmondásainak és a gyakorlatban kell megvizsgálunk, hogy vajon ígérete beválik-e? Mert ha beválik, akkor érdemes volt hinni benne, és akkor valóban ez a boldogság útja.

Mindenesetre a megfosztás módjára is megközelíthetjük a kérdést megvizsgálva azt, hogy azok az emberek, akik magukat boldognak mondják, de nem a nyolc boldogság értelmében, vajon tényleg boldogok-e? S itt két alapmagatartásra kell utalni. Az egyik alapmagatartás az, amely a boldogulás útját úgy keresi Krisztus nélkül, hogy azt mondja: boldog az az ember, akit nem ér semmiféle bántódás. A boldogság végső soron a nyugalom, a zavartalanság állapota.

Van aztán egy másik embertípus, aki a boldogság kérdését a következő módon közelíti meg: azt mondja, hogy a boldogság az értékek és általában az élet korlátlan birtoklása. Minél többet tanulni, minél többet tudni, minél többet látni, minél többet szerezni, minél több élvezethez jutni, minél változatosabb életet élni! Ez a boldogság!

Általában azt lehet mondani, hogy az *idősebb korosztály* inkább a boldogság előbbi, míg a *fiatalok* a boldogulás utóbbi útját részesítik előnyben. Ám mindkét út zsákutcába vezet, mert ha a dolgok mélyére tekintünk, kiderül, hogy alapjában véve mindkét embertípus egy helyben topog, és sehová sem jut el. A boldogság habzsolása végső soron *csömörhöz* vezet és az egy helyben topogás *közönyt* vált ki a lélekben, mely előbb-utóbb minden érzékét elveszíti az öröm iránt. Tehát egyik megoldás sem jó. Ezt látva meg kell vizsgálnunk, vajon járható-e az Úr Jézus által elének tárt boldogság útja, amit „nyolc boldogság”-nak nevezünk.

Amikor az Úr Jézus azt mondja, hogy „*boldogok a szegények, mert ők a mennyek országa*”, akkor ezzel azt kívánja érzékeltetni, hogy boldogok azok az emberek, akiknek nincs veszténivalójuk, akiknek lehet még valamit nyújtani.

Lukács evangéliuma lerövidített formában „közli” a nyolc boldogságot. Abban ez a kifejezés szerepel: „Boldogok vagytok, ti szegények”. S ebből arra következtethetünk, hogy az Úr Jézus ott olyan hallgatósághoz szól, akik abban a társadalmi helyzetben vannak, hogy valóban nincs veszténivalójuk. Szegény, hatalommal nem rendelkező emberek és az Úr Jézus próbálja rádöbenteni őket arra, hogy valójában „ti vagytok a boldogok”.

Máté evangéliuma így fogalmaz: „*boldogok a lelki szegények, mert ők a mennyek országa.*” A „lelki” jelző fordítása rossz, inkább úgy kellene fordítani az eredeti görög szöveget, hogy „*szellemi szegény*”. Persze, hogyha ezt a kifejezést használjuk, azt az emberek félreértik, mert elmebetegségekre gondolnak. Ezért használja a fordítás a „lelki kifejezést bár ez sem adekvát módon fejezi ki a lényegét.

Máté evangélista azért kénytelen használni ezt a szót, mert voltak az ősegyházban olyanok, akik úgy gondolták, hogy az Úr Jézus tanítása szerint a radikális szegénység teszi az embert boldoggá. Ez egy zsidókeresztény szekta volt, *ebonitáknak* nevezték őket. A szegénységet „odáig vitték”, hogy rongyokba öltöztek, koldusok voltak és egyáltalán nem is mosakodtak. Ezek ellen irányul ez a megfogalmazás az evangéliumban, mert a szegénység lényege, – amiről az Úr Jézus szól, és amelyet a boldogsággal hoz kapcsolatba – nem ebben a látványos „szegénységben” rejlik. Lehet valaki koldus és lélekben mégis gazdag, de nem olyan értelemben, hogy a szíve telve van a gazdagok bűnével, a *mérhetetlen birtoklás vágyával*. Tehát nem az számít, hogy valaki itt és most anyagi értelemben szegény vagy

gazdag, hanem az, hogy megvan-e benne a *szegénységnek az a lelkülete*, amelynek lényege: olyan ember vagyok, akinek „még lehet” valamit adni.

Már a nagy görög filozófus, Platon is azt mondta, hogy a *bölcselkedés kezdete a csodálkozás*. Ha rá tud valaki csodálkozni a világra, ez annyit jelent, hogy annak az embernek még lehet valami új igazságot mondani. Milyen szomorú az olyan gazdag ember, akinek már befejeződött szellemileg az élete. Ő mindent tud, ő mindenkinél okosabb, öneki már senki sem taníthat semmit. Az ilyen ember rossz értelemben gazdag, keserű és cinikus, s mivel nem „szegény”, ezért nem is boldog.

„Szegény” az az ember, akiben van annyi alázat, hogy belássa, neki szüksége van valamire. Az elfogadáshoz alázat kell. Az elfogadás ugyanis azt jelenti, hogy beismerem: szükségem van a másikra. Ha önző és gögös vagyok, akkor ezt nem vagyok hajlandó elismerni: nekem ne segítsenek, nekem, ne adjanak semmit, én nem szorulok rá senkire, hiszen önmegvalósító ember vagyok. Ezt a lelkületet könnyen ki lehet vetíteni az Istenre is. Hiszen ha nekem nincsen szükségem az emberekre, akiket a szememmel látok, hogyan lenne szükségem az Istenre, akit szememmel nem látok? Az ilyen embernek azért nincs szüksége Istenre, mert ő már minden kérdést lezárt magában. Lezárult világnézete van, és kész, „maga készítette” erkölcsse. Mindenre van magyarázata és ebben a „beérkezett” állapotban próbálja leélni életét. Szomorú látvány, hiszen ez az ember gazdag ugyan, de illuzórikusan gazdag. Valójában egészen üres, mert nem lehet gazdagítani. Ő meg van győződve arról, hogy akár szellemi értékei, akár élettapasztalata, akár az az élethelyzet, amiben ő van, az már maga a teljesség, annál több nem kell. Persze ez a „gazdag” ember hamarosan megöregszik lélekben, még ha fiatal is.

A fiatal lelkületet ugyanis éppen az jellemzi, hogy mer valami kockázatot vállalni, mer előretekinteni, meri az ismeretlent és bizonytalant is kutatni. Márpedig a *hit olyan értelmi beállítottság, amely mindig a jövő felé irányul*, onnan várja teljes bizonyítékát annak a megalapozott tudásnak, amivel már rendelkezik. Tehát az az ember, aki illuzórikusan gazdag, aki úgy gondolja, hogy már mindent birtokol, eleve kizárja a hitet életéből. S mivel nem tud hinni az emberekben, ezért nem hisz az Istenben sem. Így aztán elszomorító állapotba jut, mert illúziója lelepleződik. Továbbá egy bizonyos élettapasztalat és emberismeret után kénytelen belátni, hogy ő is csupán véges teremtmény, s ezért tévedhet. Rájön arra is, hogy az ember még önmagában is csalódhat, és akkor már előítéletei és megrögzöttsége következtében nem lesz többé ereje ahhoz, hogy mások felé forduljon, de ahhoz sem, hogy Istenre tekintsen. Ezért az ilyen embert nem lehet már gazdagítani.

Boldogok tehát a lélekben szegények, mert őket még lehet gazdagítani, nekik még lehet valami újat mondani, őket Isten még megajándékozhatja, nekik lehet még kegyelmet adni, ami az Isten ajándéka. Számukra az Úr még készíthet érdekes helyzeteket, ahol megmutatja nekik önmagát. Ám ha nem megyünk elébe, nem fogunk hitünkre bizonyítékot kapni. Ha én nem keresem az Urat, nem engedem, hogy megajándékozzon, akkor valójában az én egyéni életem számára – jóllehet tőlem függetlenül is létezik – nem lesz Isten.

Az Úr Jézus nem magasztalja az anyagi szegénységet, és nem ítéli el önmagában az anyagi gazdagságot. Csak azt mondja: „Nehéz a gazdagnak bejutni a mennyek országába”. És azt is mondja, hogy „nektek ne legyen gondotok arra, hogy mit esztek, mit isztok, és mibe öltözködtök. Mennyei Atyátok tudja, hogy erre mind szükségetek van.”

Mit akar e szavakkal mondani az Úr? Meg akar óvni bennünket attól a szorongástól, idegességtől, amelyet a mulandó javak birtoklása és halmozása magával von. Nem kell messzire menni, az élet ezt igazolja minden vonatkozásban. *Minél több mulandó értékkel rendelkezünk, annál több adminisztratív bonyodalom hálózza be életünket*, annál nagyobb a bizonytalanság, s annál több a szorongás és félelem, hátha elveszítjük ezeket a javakat. „Gyűjtsetek tehát mennyei kincset, amit rozsda nem emészt meg, s melyet a tolvaj el nem

lop. Ahol a kincsed, ott a szíved is.” Tehát, aki szellemiekben, lélekben gazdagodik, az olyan javakat birtokol majd, amiket még a halál sem tud elvenni tőle.

S itt jutottunk el a szegénység lelkiületének egy igen lényeges mozzanatához, nevezetesen ahhoz a ponthoz, amelyet a szentírás *metanoia*-nak, vagyis *megtérésnek* nevez. A metanoia azt jelenti, hogy át kell alakítani a gondolkodásmódot, mentalitásunkat. Másfajta értékrendben kell gondolkodnunk. Ezt megtehetem egymagam, saját szabad akaratom elhatározásával is. Ám eléggé ritkán szokták ezt az emberek öntevékeny módon megtenni. Isten azonban, akinek az az akarata, hogy „minden ember üdvözljön és az igazság ismeretére eljusson”, pontosan tudja, hogy mi ilyenek vagyunk, és ezért hoz az életünkbe olyan határhelyzeteket, amikor kénytelenek vagyunk átalakítani gondolkodásmódunkat és értékrendünket. Persze Isten senkit sem kényszerít, hanem lehetőségeket tár eléje. Mindegyikünk többé-kevésbé súlyosabb vagy kevésbé súlyos formában átélte már, hogy esélytelenné vált az élete. Valahol valami megállt, valami elmúlt, valami befejeződött. *Ez Isten kegyelmi jele életünkben.* Figyelmeztetés arra, hogy *mindent*, legalábbis bizonyos összefüggésben, *Istentől kell várni*, hogy a boldogságot, s az üdvösséget végső soron csak Istentől várhatjuk. Az az ember, aki ezt föl tudja fogni, s alázattal tudomásul veszi, és nem tusakodik ellene, az már itt a földön boldog ember lehet. Ő már birtokolja azt a boldogságot, amit a „megkezdett” örök életnek nevezünk. Ugyan mit vehetnek el tőle, amikor mindentől függetlenné vált, mindentől szabad? Ady Endre szépen fogalmazza meg ezt az esélytelen állapotot egyik versében, midőn így ír: „*Mikor elhagytak, mikor a lelkem roskadozva vittem, csöndesen és váratlanul átölelt az Isten.*” „És megvakultak hiú szemeim. Meghalt ifjúságom, de őt a fényest, nagyszerűt mindörökre látom.” (Az Úr érkezése).

A hegyi beszédben azt is mondja az Üdvözítő, hogy boldogok a szomorkodók. Nyilván első megközelítésre ez is értelmetlenségnek tűnhet. Hogyan lehet egy szomorú ember, aki sír, boldog? Ám erre is tudunk választ adni, mégpedig három rövid szóval: „*még úgy is.*” Még úgy is lehet boldog valaki, hogyha sír és szomorú. Mit jelent ez? Boldogok azok, akik „még” tudnak sírni. A lélektan szakemberei megállapították, hogy a mai emberek neurózisának – legalábbis neurózisuk egy bizonyos fajtájának – hátterében az húzódik meg, hogy az emberek nem tudják kisírni magukat. Lehet afelől vitatkozni, hogy mennyire igaz ez a nézet, de valami nagyon érdekes és szomorú tapasztalatra mégis rá kell mutatni. Azzal, hogy a tömegkommunikációs eszközök oly rohamos fejlődésnek indultak, és az embert annyi vegyes hatású információ éri, a szív elveszítette fogékonyságát az érzelmekre, s a lélekben kialakul egy belső, ösztönös, védelmi reakció, egy bizonyos elhárító mechanizmus. Így aztán, hogy önmagát, saját belső érzelmi egyensúlyát megőrizze, „elhárít” magától minden olyan érzelmi hatást, ami akár túlságosan boldoggá vagy szomorúvá tehetné. S ez nagy baj. Szomorú az, hogyha az ember ismerős vagy közeli rokon haláláról értesül, és első gondolata nem a szomorkodás vagy a sírás a haláleset felett, hanem az, hogy most megint el kell mennie egy temetésre, és hogy ez mennyi idejét fogja elrabolni, avagy mennyibe fog kerülni a virágcsokor illetve a koszorú. Ez szomorú, de nem ritka jelenség. Sajnálatos az is, amikor valóban olyan eseményekkel szembesülünk, melyek felett szomorkodhatnánk, valami mégis visszatart bennünket ettől. Próbálunk fölvenni valamiféle hivatalos, gépies emberi magatartást, sőt bizonyos társadalmi konvenciók alapján ezt még meg is ideologizáljuk magunknak mondván, hogy egy felnőtt emberhez ez így illik.

Az Úr Jézus ezzel szemben azt mondja, hogy „*boldogok, akik sírnak, mert ők vigasztalást találnak.*” Boldogok azok tehát, akik még tudnak szomorkodni, mert az ilyen embereken lehet még segíteni. Ezeket az embereket még meg lehet vigasztalni. Ezeknek az embereknek lehet még valamit adni, amitől boldogok lehetnek. Ha egy kisgyermek nem szomorú és nem sír, akkor még az édesanyja sem tudja őt megvigasztalni, pedig a gyermek vigasztalása az édesanya számára nagy öröm.

Valójában csak a lélekben szegény tud igazán boldog ember módjára szomorú lenni. Szomorú valami miatt, de a vigasztalásban megtudja, hogy az Istentől még valami sokkal nagyobb jót kaphat. A vigasztalás többnyire az embereken keresztül jut el hozzánk. Ezért nagyon fontos látnunk, hogy boldogok azok, akik szomorúak és még úgy és akkor is tudnak vigasztalni, amikor maguk is vigasztalásra szorúlnak. Figyelemre méltó tapasztalat ez.

A jó Isten megpróbál néha bennünket és hoz olyan helyzeteket az életünkbe, amikor tényleg szükségünk van arra, hogy vigasztalást kapjunk. És ha én engedem magamat megvigasztalni, akkor majd én is tudok másokat vigasztalni. Aki soha életében még nem volt kórházban, nem volt beteg, annak üresen cseng szájáról a vigasz, hiszen ő maga még nem élte át, mit is jelent kórházban betegnek lenni. Akinek még sohasem halt meg szeretett hozzátartozója, annak bizony üresen cseng a szó a száján, a részvét szava. Ám az, aki ezt már mind átélte, az könnyebben tud vigasztalni, hiszen maga is vigasztalásra szorult. S itt a hangsúly az „is” szón van, mert nem elég az emberi vigasz, az isteni vigasztalás is kell. Épp erre találunk egy csodálatos kifejezést a szentírásban. Az Úr Jézus azt mondja: „*Nem hagylak árván titeket... elküldöm nektek a Vigasztalót.*” Ezt a Vigasztalót *paraklétosznak* nevezi a szentírás görög szövege, mi pedig Szentléleknek mondjuk. Ő a harmadik isteni személy. Az Úr Jézus azt mondja, „üggyvédünk”, szószólónk, vigasztalónk ő, mert a Szentlélek az, aki megvilágosítja értelmünket és szélesebb látóhatárú hitre vezet. Ő az, aki a *reményünket* nem a mulandó, hanem az örök érték, *Isten felé lendíti*, és aki az adok-veszek igazságosságra és kölcsönösségre épülő „üzleti” szeretetünket nagylelkű isteni szeretetté vastagítja. A Szentlélek azért tud bennünket megvigasztalni, mert megláttatja velünk, hogy egyedül Isten a mi igazi vigasztalónk. Ha tehát fölismertük, hogy az Úrnak mi a szándéka velünk pl. valamely kereszt hordozása közben, akkor már lesz elég erőnk és tapasztalatunk ahhoz, hogy mi is tudjunk majd mást vigasztalni. De ne üres emberi szavakkal tegyük ezt, mert a pusztá szavak segítség nélkül csak fokozzák a bajbajutottak szomorúságát, hanem a Lélek, az Isten erejével. *Aki a Szentlélek erejével nyer vigasztalást, az boldog ember, még ha szomorú is.*

2. Boldogok a szelídek. Boldogok, akik éheznek és szomjazzák az igazságot. Boldogok az irgalmasok

A boldogság azt jelenti, hogy az Úr bennünket a „több” életre akar eljuttatni. Az a boldogság, amit az emberek boldogságnak neveznek, csupán a boldogság látszata. Ugyanakkor viszont az Úr tudja, hogy földi életünk során szükségünk van boldogságra. Boldogság nélkül ugyanis nem tudnánk elviselni a földi zarándokút viszontagságait. Ezért, ha figyelemmel olvassuk az evangélium szövegét, megfigyelhetjük, hogy a boldogmondások mellé mindig *ígéret* is kapcsolódik és ez az ígéret nemcsak a halál utáni élet örök boldogságára vonatkozik, hanem a földi életre is.

„Boldogok a szelídek, „boldogok, akik éheznek és szomjazzák az igazságot”, „boldogok az irgalmasok” ezek mind olyan boldogmondások, amelyekhez mindig valamiféle földi öröm, földi boldogság is társul.

„*Boldogok a szelídek, mert övék lesz a föld.* A föld birtoklása, e földkerekség „mehódítása” vagy leszűkített értelemben egy adott helyzetnek, a mi „világunknak” birtoklása, mint birtoklás feltétlenül boldogságot és örömet jelent.

„*Akik éheznek és szomjazzák az igazságot*”, azok is boldogságot kapnak ígéretként. Mert vágyakozásukat majd kielégítik. Nem kétséges, hogy minden vágy kielégülése boldogságot jelent itt a földön. Csak kérdés, hogy milyen boldogságot? Az igazság birtoklása pedig valóban emberhez méltó boldogság.

Az irgalmasok boldogságként kapják, hogy majd nekik is irgalmazzanak. Nyilvánvalóan a megbocsátás, az irgalom és az újrakezdés lehetősége egy olyan ember számára, aki rászorul erre, feltétlenül boldogságot jelent már itt a földön is.

Tehát az Úr Jézus realista, amikor olyan boldogságot kínál nekünk, melynek már itt a földön is megvan a maga boldogság ígérete, és ez az örök életben elveszithetetlen birtokunkká válik.

No de mit is jelent ez a boldogmondás: „*Boldogok a szelídek, mert övék lesz a föld.*”

Egyes szentírás-magyarázók úgy gondolták, hogy itt valamilyen szövegmásolási hiba történt a kereszténység első századaiban. Az Úr Jézus ugyanis – ahogy ők mondták – semmiképpen sem mondhatott ilyet, hogy „boldogok a szelídek, mert övék lesz a föld”. Az Úr Jézus szerintük sokkal jobban ismerte az emberi természetet és az emberi életet ahhoz, hogy ilyesmit állítson. S ezek a szentírás-magyarázók úgy vélték, hogy az eredeti szöveg valószínűleg így hangzott: „boldogok a szelídek, mert övék lesz a mennyek országa”. Nem vitás, hogy szép ez a megközelítés, de vajon ez-e a boldogmondás értelme? Ha az ember itt a földön szelíd, általában a rövidebbet húzza, de majd megkapja jutalmát halála után úgy, hogy a mennyországba jut. Ám ha valaki itt a földön szelíd és ráadásul még birtokolni is tudja a földet, ennek mindenfajta történelmi tapasztalat ellentmond. Mert valójában kik is a szelídek? A szelídek a közmeggyőződés szerint gyenge emberek, a „tedd ide, tedd oda emberek. Továbbá szelídek esetleg a „ravaszkodó emberek, mert a „szelídséget” ravaszkodásra is fel lehet használni. Hiszen „a szelídség” áttételesen a terrorizálásra is alkalmas lehet bizonyos helyzetekben. Találhatóan ír erről Mauriac „*A farizeus*” c. regényében: olyan kegyes szelídséggel tudja a regényhős vallásos hölgy (a „farizeus”) terrorizálni környezetét, hogy a végén mégiscsak ő az „úr” a maga környezetében, vagyis birtokolja a földet.

A gyakorlatban azt látjuk, hogy az emberek, amikor boldogságra vágnak, nem a szelídség útján járnak. Minden áldozatot képesek meghozni egy jobb beosztásért, a szebb villáért, egy nagyobb méretű, jobb elosztású lakásért. Hajlandók keresztülgázolni embertársaikon, emberi sorsokon, képesek ügyeskedni, helyezkedni, és csak azért, hogy több hatalomhoz jussanak. A törtetéssel párosul itt az ököljog és az erőszak. Nincs nagyobb gyönyörűség annál – gondolják sokan –, mintha valakinek kezében hatalom van, és hatalmát

éreztetni is tudja másokkal, akik rettegnek színe előtt, akik fölött „atyáskodhat” vagy „anyáskodhat” bizonyos esetben és éreztheti velük, hogy teljesen ki vannak neki szolgáltatva.

Nemde erre vágyakozik sok ember? És legyünk őszinték, néha egy kissé mi is!

Nietzsche, a nagy múlt századi filozófus mondta, hogy a kereszténységgel szembeni legnagyobb ellenvetése az, hogy a kereszténység a szelidséget bálványozza, továbbá azt hirdeti, hogy a szelidség és a szeretet teszi az embert igazán emberré. *A szelidség igazán az emberhez méltó erény.* Pedig Nietzsche szerint ez nagy tévedés. Éljenek az erősek és a hatalmasok, – hirdeti – éljenek azok, akik különbek, erősebbek a többieknél! A biológiai természetes kiválasztódás és a létért való küzdelem darwini elvét kell követni az ember társadalmi életében is. Az maradjon életben, akiben több az „élet, akiben több az erő, akinek nagyobb hatalma van, s pusztuljon a többi! Hasonló volt régen a pogányok vélekedése, sőt még a zsidók is így vélekedtek az Úr Jézus idejében, mert hatott rájuk a pogányok felfogása. Nagyon is éreztették a pogányokkal – vagy legalábbis szerették volna éreztetni –, hogy nekik „hatalmuk” van. Ezért vágyakoztak evilági messiási birodalomra, ahol majd Isten segítségével – gondolták a korabeli zsidó vezetők – evilági eszközökkel, erővel és hatalommal megtorolhatják az őket ért sérelmeket.

Ebben a törtető agresszív szellemi légkörben, mely mind az ókorban, mind napjainkban az embereknek át meg áthatja lelki világát, hangzik el az Úr boldogmondása, ez a paradoxon, melyről bebizonyosodott, hogy hiteles szöveg, mert mégiscsak azt mondja Jézus: „boldogok a szelídek, mert övéké lesz a föld.”

Ha megvizsgáljuk, hogy mit is jelent itt a „szelíd” szó, akkor kiderül, hogy a szelidség nem „tedd ide-tedd odaságot”, nem is gyengeséget fejez ki a Bibliában, hanem *az erős ember azon tulajdonságát, hogy nem él vissza a hatalmával.* Ilyen értelemben mondja szelídek Isten az ószövetség, aki nem érezteti teremtményeivel szemben erejét, hanem épp segítségére siet.

Az ószövetségben számos példa van erre. Szelídek mondja az ószövetség Ábrahámot, aki Lótnak szelíden adja meg a lehetőséget arra, hogy válasszon. És Lót a jobbik termőföldet választja. Ábrahám átadja neki a jót, ő pedig a rosszabbikat kapja. S mi volt Lót földje, amit választott? Szodoma és Gomorra. És mégis kié lett végül a „föld”? Vajon ki kapta az ígéretet az Úrtól, hogy „megsokasítalak téged utódaidban és benned nyer áldást a föld minden nemzetsége?” Ábrahám kapta ezt az ígéretet. Íme bebizonyosodott: „boldogok a szelídek, mert övéké lesz a föld”.

Szelidséget tanult az élet kemény megpróbáltatásaiban Mózes is: Szelídek mondja a szentírás azt a Mózeset, aki haragjában összetörte a tízparancsolat kőtábláját, aki összezúzatta az aranyborjút. Porrá téve, vízzel keverve itatta meg az aranyborjút imádóival, majd leölette a bálványimádókat. Mégis szelídek mondja ezt a Mózeset a Biblia, mert Mózes ugyan haragudott, de egy szent ügy miatt haragudott, és sohasem a személyes haragját vagy agresszivitását vitte át a másik emberre.

Az Úr Jézus is korbácsot ragadott és úgy úzte ki az árusokat a templomból. Hétszeres jajt és átkot mondott a képmutatókra és farizeusokra. Mégis azt mondja magáról, hogy ő „szelíd és alázatos szívű”. Ő sem öncélúan vagy a maga sértettsége miatt haragudott, hanem *Isten ügye miatt haragudott* azokra, akik megszenteltetésért Isten házáat.

Dávid királyt is szelídek mondja a Biblia, akinek azért nem volt szabad templomot építenie, mert sok vér tapadt kezéhez. Mégis szelidséget tanult megpróbáltatásai közepette. Akkor, amikor üldözte őt Saul király, az Úr egyszer „a kezébe adta” Sault. Saul aludt és Dávid király nem ölte meg őt a barlangban, hanem elvette botját és korszóját, majd pedig a szakadék másik oldaláról másnap reggel átkiáltott neki, hogy „Saul király, én megölhettelek volna téged – ezt jelzi, hogy a korszó és a bot hiányzik mellőled –, de nem tettem, mert nem emelek kezét az Úr fölkejtjére”. Ugyanez a Dávid király, amikor föllázadt ellene Absalon

nevű fia, aki erőszakkal akarta átvenni apjától a hatalmat, szelíden nyilatkozik fiáról. S amikor Semei, a titkon Absalon-imádó, aki Dávid szolgálatában állt, átkokat szórt Dávid királyra Absalon üldözése miatt, továbbá amikor Dávid testőrparancsnoka azt mondja a királynak, hogy ölesse meg ezt az átkozódó királygyalázót, akkor Dávid szelíden csak annyit válaszol: „ne bántsátok őt, igazat mondtok, megérdemlem, mert én is sokat vétkeztem”. És szelídségének meglett a jutalma, mert Absalont elérte végzete üldöztetése közben, és Dávidé lett az a föld, amire Absalon annyira vágyódott.

Az Úr Jézus az újszövetségben pusztán egyetlen egy erényre vonatkozóan mondja, hogy gyakorlását tanuljuk meg tőle. Ez pedig a szelídség. *„Tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű”* és *„nyugalmat talál lelketek.”* Valóban a szelídség az igazi, a hiteles hatalom és erő megnyilvánulása. Annak az embernek kell agresszívnek, durvának és indulatosnak lennie, aki valahol azt érzi, hogy nem erős. A hatalom természetrajza történelmileg bizonyítja, hogy *minél inkább félnek a hatalom birtokosai, annál inkább támadnak vadállatok módjára*, annál inkább ütnek, mert ők is függenek emberi, még hozzá kiszámíthatatlan emberi hatalmaktól. És ezt a belső gyengeségüket próbálják kifelé erőfitogtatással és durvasággal kompenzálni. Ugyanakkor viszont az is igaz, hogy aki belülről erős, azért mert az Úr ereje erősíti meg, az megengedheti magának, hogy szelíd legyen és így előbb-utóbb minden hatalom az ő kezébe csúszik át.

Az Úr Jézus azért volt erős, mert egy volt az Atyával: *„Én és az Atya egy vagyunk.”* Minden tettében ez az isteni erő nyilvánult meg.

Szelíd, amikor korbácsolják, amikor arcul ütik, szelíd a kereszthordozás közben és nem átkozódik a keresztfán, hanem az Atyja kezébe ajánlja lelkét. Ez a Jézus Krisztus, aki emberileg eljutott a Golgothán a „nullapontra” mégis birtokolja a „földet”. Jóllehet ellenségei ideig-óráig, talán egy-két napig – mert harmadnapra föltámadt – abban a hitben ringathatták magukat, hogy

„ők” birtokolják a földet, mert a nagy rivális, a nagy ellenfél meghalt, de egyszerre csak a szelídség győzelme jön el húsvét-vasárnap. Krisztus föltámad halottaiból és azóta Jézus az ő Szentlelke által az egész kozmoszt jelenlétével betölti. Nincs olyan könyv, amit oly nagy példányszámban és annyi nyelven adtak volna ki, mint a Bibliát. Ma a világ minden részén találkozunk keresztény emberekkel és ott, ahol a kereszténységet üldözik és elnyomják, ott sem tudják Jézus jelenlétét, szelíd hatalmát és uralmát megakadályozni, mert az Isten nemcsak „kívül”, hanem „belül”, *a szív mélyén is birtokolja az embert. Oda pedig a világ hatalmasságai nem tudnak bejutni.*

A szelídség titka a hívő, Istenbe, kapaszkodó kitartó, állhatatos lelkület. *Gandhi* erre az egy boldogmondásra *„boldogok a szelídek”* – építette egész politikai programját. S mi lett szelídségének eredménye? Biztos, hogy kellett áldozatokat is hoznia. De a végén a kitartásnak meglett az eredménye, mert a *Gandhi* mellé álló indiaiak, a „szelídek” vették birtokba hazájuk földjét, mert India valóban függetlenné tette magát a brit gyarmatbirodalomtól.

Amikor az Úr Jézus azt mondja, hogy *„boldogok, akik éheznek és szomjazzák az igazságot”*, akkor az igazság fogalmát árnyaltan kell értelmezni. Az *„igazság”* szó ugyanis nem feltétlenül azt az igazságot fejezi ki, amit mi tudományos értelemben vett igazságnak nevezünk. A szentírás görög szövege más kifejezést használ erre az igazságra. A görög *„dikaiosüné”* szó jelenthet igazságosságot, életszentséget, „igaz” mivoltot, hiteles életet. A mi nyelvünkre lefordítva ez azt jelenti: boldogok, akik éheznek és szomjazzák azt az igazságot, igazságosságot, életszentséget, hiteles életet, ami méltó az emberhez, ami „kitágítja” az ember életét. Az ember ugyanis nemcsak testből áll, hanem szellemi lélekből is. Amint a test táplálékra szorul, úgy a léleknek is szüksége van táplálékra. Ha valaki a testet nem táplálja étellel és itallal, akkor ezt súlyosan megsínyli az emberi szervezet. Valakivel egy kísérlet végeztek és kilenc napon át nem engedték sem enni, sem inni, sem aludni, hanem vigyázban

kellett állnia. Túlélte valahogy, de később az orvosok a csodájára jártak és egymásnak mutogatták mondván, hogy ennek az embernek már nem is lenne szabad élnie. Ez bizonyíték arra, hogy *mily hatalmas ereje lehet a léleknek a test fölött*. Ez a valaki ugyanis azért volt képes kiállni ezt a próbát, mert hitt valamiben és kitartásával az eszméjének igazát akarta győzelemre vinni.

Sokat foglalkozunk testünk táplálásával, de kevésbé a lelkünkkel. *A lélek „tápláléka” az imádság*. Ha nem imádkozunk, mind jobban lazul Istennel való kapcsolatunk, ha pedig lazul Istennel való kapcsolatunk, *mondván, hogy nem érünk rá imádkozni, akkor mind jobban a saját belátásainkra és a mulékony emberi vélekedésre hagyatkozunk*, ám az olyan is! Elveszítjük belső békénket, nyugalmunkat, ami kifelé szeretetlenségben, önzésben és durvaságban nyilvánul meg. Ugyanakkor az imádság nyitja meg a hit által a szellem, Istenre irányuló távlatait. Nem lehet csupán emberi tudásból élni, hanem az isteni bölcsességből is kell gazdagodni. Erre pedig az élő ima és Isten igéjének tanulmányozása tesz képessé. Kell, hogy legyenek eszméink és eszményeink, melyeket folyvást tudatosítunk magunkban és aszerint is próbálunk élni. *A mai ember egyik legnagyobb baja, hogy nincsenek eszményei*. Annyira megkérdőjelez minden hagyományos eszmerendszert, hogy képtelen az elmélyült szellemi életre. Oly szomorú volt hallani, midőn egy ember rezignáltan megállapította, hogy életének nincs értelme. „Eszem azért, hogy dolgozni tudjak, dolgozom azért, hogy ehessek. És ez így megy nap mint nap” – mondotta. Igaza volt, így valóban nincs értelme az életnek.

Sajnos csak ez az, amit a világ tud nyújtani. Ám ez nem a boldogság.

Csak hogy a mi Urunk itt is csodálatosan fogalmaz. Nem azt mondja, hogy „boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságot”. Tudnunk kell, hogy abban az időben Palesztinában az emberek többsége nem sok pénzt keresett. A szegényebb emberek napi bére a mi viszonyainknak megfelelően 1992-ben, mintegy 10 forintnak felelt meg. Épp annyi kenyeret lehetett ebből vásárolni, hogy valaki éhen ne haljon. Ezek az emberek tudták, mit jelent éhezni és szomjazni. Ezért aztán ezt a kifejezést használja a bibliai szöveg annak érzékeltetésére, hogy mit jelent „éhezni és szomjazni” az igazságot. Vagyis át kell élnem „éhezve és szomjazva”, hogy a boldogság feltétele, hogy szellemi értékekkel, eszményekkel is táplálkozzam. Szükséges mindez ahhoz, hogy legyen valamiféle „tartás” bennem.

Nagy emberek életéből tudjuk, akik nem voltak feltétlenül keresztények, micsoda erőt és boldogságot jelentett életükben, ha volt valamilyen eszményük, amihez igazodhattak, volt „tartásuk” és ez a legnagyobb megpróbáltatások közepette is erőt adott nekik, hogy hűségesek maradjanak önmagukhoz. Mennyivel inkább kell nekünk „éhezni és szomjazni” az igazságot, akiknek nemcsak „önmagunkhoz kell hűségesnek lennünk, hanem az élő, igaz Istenhez is! Persze ehhez az is kell, hogy a feltétlen, megtestesült és megszemélyesült igazság és bölcsesség legyen az, akire vágyakozunk. Elvont igazságok is tudják az embert lelkesíteni, de legtöbbször csak önmagunk felé vezetnek. Az Úr Jézus viszont azt mondta magáról, hogy „én vagyok az út, az igazság és az élet”. „*Én vagyok az élő vizek forrása*” – így szól a számáriai asszonyhoz. Aki ezt az „élő vizet issza, az „nem szomjazik többé”. Jézus itt az isteni kegyelemre, az isteni élet közlésére gondolt, amit be kell fogadnunk. Ha legtágabb értelemben részesedett „isteni életnek” nevezzük ezt az igazságot vagy igazságosságot, akkor egyszerre érezni kezdjük, hogy mily nagy boldogság már itt a földön ezt az isteni életet éhezni és szomjazni! Hiszen ez az „éhség” mindig ad távlatot életünknek. Megízleljük már itt ezt az igazságot és van reményünk, hogy még többet kapunk belőle. A teljesség pedig nyilván az örök életben bontakozik ki számunkra.

Nyilvánvaló, hogy az a kegyelem, amivel „töltekezünk”, amitől megigazult, hiteles emberré válunk Isten színe előtt, oly nagy szellemi érték, úgy megjellegzi személyiségünket, hogy mindig van egyfajta „kisugárzása”. S éppen itt rejlik a szociális dimenziója e boldogmondásnak. Boldogság csak akkor lehet emberek között, ha vannak közöttük boldogok, akik másokat is képesek boldoggá tenni. Hát nekünk ilyen emberekké kell

válnunk, akikről érződik, hogy Istentől, a kegyelem révén, kaptak boldogságot és ez a boldogság „sugárzik” belőlük. Bizonyára már voltunk olyan emberek társaságában, akik közel állnak Istenhez. Vannak közöttünk ma is szent emberek. Olyan jó ezekkel együtt lenni, jó „megmerítkezni” tekintetükben. *Van bennük valami boldogság, tiszta öröm, ami kisugárzik környezetükre és közösséget formál.* Mint ahogy vannak gonosz emberek is, akiknek társasága visszataszító. Megjelennek egy társaságban, mindenki elhallgat előttük, vagy előbb-utóbb visszahúzódik tőlük. Erőltetetté válik a mosoly a jelenlévők arcán, mert érzik, hogy ebben az emberben van valami furcsa önzés. Ugyanakkor, amikor az a „másik, aki magában hordozza az igazi boldogság kincsét, megjelenik, fölszabadítja, vonzza, átformálja, boldoggá teszi környezetét.

Ehhez kapcsolódik az ötödik boldogmondás is, hogy „*boldogok az irgalmasok, mert majd nekik is irgalmazzak*”. Ez a boldogmondás arra az irgalomra utal, ami Istennek az ember felé hajló szeretetét kívánja érzékeltetni. Az ószövetség Istene úgy jelenik meg Izrael népe előtt, mint ember felé hajló, embernek megbocsátó, irgalmas Isten. De leginkább az újszövetségben nyilatkoztatja ki magát így. Hiszen az ószövetségben Jahve szigorú Istennek is bizonyul, aki a törvényt számon kéri népétől. Ám nem ez az Isten utolsó szava. Isten irgalmassága fölfölvillan az ószövetségben is, de az isteni irgalom teljessége az újszövetségben tárul fel. *Az Úr Jézus kinyilatkoztatása valójában nem más, mint Isten végtelen irgalmának, toleranciájának és lojalitásának meghirdetése az emberek előtt.* Erről tudósít a tékozló fiúról szóló példabeszéd. A tékozló fiú atyja nem más, mint az az irgalmas Atya, aki „kimegy a határba” és onnan lesi, várja fiának hazatérését. Nem kérdez tőle semmit, csak megbocsát. Ilyen irgalmas a mi mennyei Atyánk – tanítja Jézus. Ám Jézus eléggé nagyvonalú ahhoz, hogy olyan emberhez is hasonlíthassa magát, aki éjszaka váratlanul rátör a házra, és ezzel példázza a világ végén való eljövetelet. *Váratlanul jön el az Úr, tehát mindig készenlétben kell lennünk.* Van, amikor szamaritánushoz hasonlítja magát Jézus, akiket a zsidók gyűlöltek, mert a szamaritánusokat félig pogánynak és eretnekeknek tartották. És akkor Jézus azt merészeli mondani, hogy Isten irgalma jobban nyilvánul meg egy szamaritánusban, mint a zsidó papban vagy levitában. Megbotránkoztató kijelentések voltak ezek az Úr Jézus szájából a maga korában. Meg is ütköztek rajta. Igen, a szamaritánust állítja példaképül elének is, aki idejét feláldozva, a programját félretéve fordul oda a bajba jutott emberhez, lehajol hozzá, bekötözi sebeit, elviszi a vendégfogadóba és még ki is fizeti a fogadóst. Mindezt csak azért, mert megkönyörült a bajba jutott zsidón.

A szeretet gyakorlati neve: *irgalmasság*. De vigyázzunk! Az irgalmasságot is lehet rosszul gyakorolni. Ha az irgalmasságon csupán azt értem, hogy a szükségét „szenedő felé „leereszkedem”, akkor ez hamis irgalmasság. A leereszkedés jelentése ugyanis az, hogy nekem van erőm, hatalmam valakivel szemben, aki ki van szolgáltatva nekem, akivel valójában azt csinálhatok, amit akarok. Így megint csak előtérbe kerül a hatalom fitogtatása. Meg is érzi ezt a másik ember, ezért jogosan mondják néha: „nekem ne irgalmazzon senki, nekem nincs szükségem irgalomra, ti. ilyen irgalomra.” Nem az ilyen irgalom tesz boldoggá, hiszen az a boldogság, ami csak önmagunk felé vezet, nem igazi boldogság. Igazi boldogság az, amikor önmagamról megfeledkezem és az irgalmasság gyakorlása közben szinte észrevétlenül egyszerre csak a boldogság állapotában tudom magamat. Addig, ameddig „erőlködve”, bármi áron boldog akarok lenni, sohasem leszek boldog, mert pontosan a boldogság elvesztésétől való rettegés akadályozza meg boldogságomat. A boldogságnak „magától” kell jönnie, amikor az ember már „megfeledkezett önmagáról. S ez a „magától” – a kegyelem.

A krisztusi irgalom tehát azt jelenti, hogy önzetlen ember vagyok, megfeledkezem magamról, Isten irgalmából részesedem, hiszen Isten sem azért hajol le az emberhez, hogy fitogtassa teremtő, gondviselő erejét, hanem azért, hogy az embert magához „*fölemelje*” és megerősítse

3. Boldogok a tisztaszívűek. Boldogok a békességszerzők. Boldogok, akiket üldöznek az igazságért

A nyolc boldogság csúcsa tán a következő boldogmondás: „*boldogok a tisztaszívűek, mert ők meglátják az Istent.*”

Ha megvizsgáljuk a szentírás eredeti szövegét, akkor azt látjuk, hogy az a tisztaság, amiről itt szó van, nem más, mint *a lélek egyszerűsége*. Az egyszerűség nem primitívseget jelent, hanem az összetettség kizárását. Az egyszerűség azt jelenti, hogy valaki azonos önmagával, nincs benne semmi bonyolultság, semmi csűrés-csavarás, semmiféle hátsó gondolat. Egyszerű és tiszta tehát az az ember, aki részesedik Isten legalapvetőbb tulajdonságából, az egyszerűségből.

Isten egyszerűsége azt fejezi ki, hogy lényege azonos létével. Benne nincs semmiféle összetettség, ezért Isten halhatatlan. Halandó az, ami összetett, ami részeire bomolhat. *Isten maga a tökéletes élet*. Ő a tökéletes szellemiség, nincs benne semmi anyagi, semmi testi. Az anyagi és testi ugyanis összetett valóság, a befogadóképességre való beállítottság. Isten ellenben a szintiszta ténylegesség. Istenben nincs semmi befogadásra való készlettség, mivel Isten maga a célba érkezés. A szellem létmódja az egyszerűség és koncentráltság, az összeszedettség. Ebből részesedik az ember is, ha eljutott az „Istenlátásra” már itt a Földön. Ellenvetésként nézhetjük, hogy miképp lehetséges mindez? Hát nem azt tanítja-e a teológia, hogy pusztán a mennyek országában adatik meg az embernek Isten boldogító színelátása? Miképp lehetséges tehát, hogy valaki már itt a földön is láthassa Istent? Lehetséges ez, de nem a fizikai „látás értelmében, hanem a szív belső látásaként. A „szív” fogalmán nem az anatómia értelmében vett szívet értjük. A „szív” itt reális szimbólumként értelmezendő és az ember egész személyi mivoltát fejezi ki minden szellemi és testi képességével együtt. A „szív” fogalmazza meg hogy lényegében mi az ember testestül-lelkestül. A szívnek lényeglátó képessége van. A szívével „lát” jól az ember. De csak a „tisza szív” rendelkezik ezzel a tulajdonsággal. Az Úr Jézus azt mondja, hogy „*tested világa a szemed. Ha benned a világosság sötétséggé válik, milyen lesz maga a sötétség?*”

A tisztaszívű ember látása olyan „látás”, ami képes a „fátyol” mögötti lényegre megragadni. Képes arra is, hogy ne csak a részleteket, a sokaságot, az összetettséget, az elaprózott dolgokat vegye észre, hanem legátfogóbb valóságot is. A teológusok már régen gondolkodtak azon, hogy miben különbözik a tudomány a bölcsességtől. S azt mondták, hogy *míg a tudomány csak a közvetlen okokat tárja föl és így magyarázza meg a jelenségeket, addig a bölcsesség el tud jutni a legvégső okhoz*. A német nyelv találóan fogalmazza meg, hogy mi is valójában az ok: „Ursache”. Ezzel a szóval kívánja érzékeltetni, hogy az ok valami „ősi dolog”. Az, ami a dolog legmélyén van, ami az „alap”, ami mindennek legvégső értelmét adja. A középkor gondolkodói több értelmi képességet is megkülönböztetnek az emberben. Szerintük, aki a jelenségek világát dolgozza fel értelmileg, és a fizikai rendben végez tudományos vizsgálódást, az azt az *értelmét használja*, amit ők latinul „ratio”-nak neveznek. Ám az, aki már a *bölcsesség* képességével is rendelkezik, nem elégszik meg pusztán az értelmi bizonyossággal. Számára fontosabb az „ész” bizonyossága amit „*intellectus*”-nak mondtak latinul. Bölcsesség az, amikor valaki a dolgok „magasságait” és „mélységeit” is képes megragadni. Erre az újszövetség görög szövege is a „*theorein*” igét használja, amit úgy fordíthatnánk le magyarra, hogy szemlélés, vagyis a látás olyan formája, amiből a „*theoria*”, azaz *egy igazság fölismerése, az összefüggés látása és ennek alapján a következtetésekből kialakított elmélet*, tétel, a theorema származik. Ha elolvassuk a szentírásból azt a részt, ahol János apostol odamegy Jézus sírjához és Péter mellett ő is betekint az üres sírba, akkor róla is azt mondja a szentírás hogy „*látott*” és ennek következtében hitt.

Ugyanaz a görög szó szerepel itt a szövegben, mint a nyolc boldogság e boldogmondásában: „*boldogok a tisztaszívűek, mert meglátják az Istent.*” E boldogmondás görög szövegében a látást a „*horao*” ige megfelelő alakja fejezi ki. A *horao* pedig olyan értelemben vett látást jelent, ami nem elégszik meg pusztán az értelmi látással, hanem túlnő a „*theórián*” és eljut „*hívő*” látásig. Nem véletlen hogy nyelvileg is másképp fogalmaz itt a Szentírás. Péter apostol lehet, hogy az előzmények ismerete alapján e „*látásból*” kikövetkeztethette volna azt, hogy miután az Úr Jézus már megjövendölte, hogy föltámad halottaiból, valószínű, hogy jövendölése be is teljesül. János azonban a „*szeretett tanítvány*” nemcsak eszével, hanem szívvel és szeretettel is látott és így a hit által teljes bizonyosságra jutott: *Krisztus valóban föltámadt.* Nála már nem valószínűségről, hanem bizonyosságról van szó, mégpedig *a hit bizonyosságáról.*

Hajlamos az ember arra, hogy a boldogmondásokból kiindulva olyan boldogságot jelentő életnövekedésre gondoljon, amit az Úr megad, feltéve, ha mi együttműködünk ajándékával. Ez az átmeneti boldogság az elért hegy csúcsához hasonlítható. Ám nagy a kísértésünk arra, hogy e csúcst összekeverjük a céllal. Hiszen a kísértés megvan arra, hogy a csúcson „*letáborozunk*” azt mondjuk, hogy „*elértem a végső célt*”. Holott a csúcs nem azért van, hogy ott véglegesen megpihenjünk, hanem azért, hogy *onnan világosabban lássuk a további csúcst*, a végső célt. Mi nem „*táborozhatunk*” le a tisztaszívűek evilági Istenlátásának csúcsán, hanem erről a pontról kell tovább lépnünk, és még jobban látni a végső célt, ami a halál utáni boldogító Isten-szinelátást jelenti számunkra, amikor az Urat úgy ismerjük majd meg, ahogyan van: *lényege szerint*, és nem a hit homályában, hanem *a szeretet tökéletes birtoklásában.*

A gonoszlélek az Úr Jézust pontosan ezzel kísértette meg a pusztában: „*menj föl a csúcra (a templom párkányára)*”.

A boldogságnak két nagy kísértése van a földön. Az egyik a *túlzott megelegettség*, a „*megmerevedés*” a boldogságban, az egy helyben topogás, ahogyan Péter apostol mondja a Tábor hegyén: „*Uram, jó nekünk itt lennünk.*” A másik kísértés viszont az *élet habzsolásában* áll: az állandó rohanás, az állandó haladás – nem fontos, hogy milyen irányba vagy milyen cél felé. A lényeg, hogy „*haladjunk*” és csak az ne legyen, „*ami van*”. Az egyik a változtathatatlanságot, a nyugalmat abszolutizálja, míg a másik magát a változást bálványozza.

Jézus pusztai megkísértése során a gonoszlélek azt szerette volna elérni, hogy az Úr Jézus menjen el az esszénusok szektájába Qumranba, a „*pusztába*”. Az esszénusok ugyanis azt hirdették (ha nem is szó szerint), hogy a „*kőből kenyeret kell csinálni*”. Az Úr Jézus első kísértése a gonoszlélek oldaláról nézve az, hogy változtassa a követ kenyérré. Legyen „*kenyérmessiás*”, mégpedig a qumrani esszénus szekta szellemében. Vonuljon ki a pusztába. Lényeg, hogy *ne menjen az emberek közé.*

Jézus további kísértése az volt, amire a gonoszlélek készítette, hogy „*ugorjon le a templom párkányáról*”. Habzsolja az életet, legyen ő a csodatevő varázsló. Mindenki tisztelje, csodálja. Mindenki az ő társaságát keresse. *Tőle várja a nép az evilági boldogságot.* De ne „*ereszkedjen le*” az emberek közé, ne legyen egy közülük. Végső soron a kísértés itt is ugyanaz: vagy „*merevedjen*” meg abban, amiben van, vagy habzsolja az életet. Avagy zárkózzon el mindenkitől, áhítozza a felsőbbrendűséget. Egy a lényeg: ne menjen az emberek közé. Ne „*piszkítsa be*” köntösét a hétköznapiassággal. Ne engedje, hogy hozzáérjenek. Legyen „*érinthetetlen*”. Ne álljon szóba a közönséges emberekkel! Ám az Úr Jézus ellenállt e kísértésnek. Holott a gonoszlélek kilátásba helyezte, hogy megadja neki mind a megmerevedés arisztokratizmusáért, mind az élethabzsolásért az ebből fakadó „*dicsőség*” boldogságát. Csak leborulva imádjá őt – ez a feltétel.

Nekünk is nagyon vigyáznunk kell, nehogy abba a kísértésbe essünk, hogy amikor már úgy érezzük: az Úr kegyelme – aránylag gyorsan – a „*csúcra*” vitt bennünket, akkor ott

egyszer csak megmerevedjünk, s azt mondjuk: „jó nekünk itt lennünk”. „De jó, hogy itt együtt vagyunk hasonló gondolkodású emberekkel! Zárkózzunk el a világtól! Legyünk csak egymás közt az Úrral!” Am a kísértés lényege az, hogy ne menjünk az emberek közé hirdetni az evangéliumot. Ennek igazolására még egy nagyon szép idézetet is lehet találni Kempis Tamás „Krisztus követése c. művében: „Valahányszor az emberek közé mentem, mindig rosszabb emberként tértem vissza cellámba”. Nem vitás, e megállapításban is van némi igazság. Csakhogy az ilyen gondolkodás nem épít Isten segítő kegyelmére, hanem csak saját lelki arisztokratizmusát védi. Gyönyörködik a maga lelki tökéletességében és közben nem teljesíti a tanítvány feladatát, akinek tanúbizonyságot kell tennie Jézus igazságáról.

Nagyon fontos, hogy lelkileg töltekezzünk. Az ószövetségben az Úr kemény eszközökkel szakította el a választott népet a pogányoktól (szokásaiktól, erkölcséitől). Ezért kellett negyven esztendeig a pusztában vándorolniuk, ezért kellett hadakozniuk a pogány nemzetekkel Kánaán földjén. Ezért sújtotta büntetésekkel a mózesi törvény mindazokat, akik a pogányokkal bármi közösséget is vállaltak. De nem ez volt a végső cél. Ez csak eszköz volt, hogy Istenükkel a törvény megtartása által „együtt éljenek”, hogy szívük megtisztuljon. A végső cél az lett volna, hogy fősorakozzanak a Messiás mögé és misszióba menjenek a nemzetekhez hirdetni az egy igaz Istent. Ez az, amit a zsidó nép hangadó vezetői nem akartak teljesíteni s ezért juttatták keresztre az Üdvözítőt.

Nekünk az a feladatunk, hogy az emberek közé menjünk. A következő boldogmondás is épp erre utal, amikor azt mondja: „*Boldogok a békességszerzők, mert ők Isten fiai*”. Nagyon érdekes a szentírás görög szövege. Nem azt mondja, hogy a békés ember a boldog, az az ember, aki elzárkózik a világtól, nehogy valamilyen külső zavar vagy behatás érje és valami is belső lelki egyensúlyát felborítsa. Ez a béke evilági boldogság lenne, a zavartalanság, a mindenbe belenyugvás békéjének boldogsága. Béke legyen bármi áron! – mondják a világ fiai. Pedig nem a béke a legnagyobb érték. *Az Isten szolgálata a legnagyobb érték!* Ezért mondja a szentírás eredeti szövege, hogy boldogok a békességszerzők. Nem azt mondja a görög szöveg, hogy a békesség-szeretők a boldogok, mert ez annyit jelentene, hogy valaki a béke, a nyugalom állapotában van. Ezzel szemben a béke munkálói a boldogok, ők az Isten fiai. Ez ugyan nagyon lejáratott kifejezés, de valamit mégis érzékeltet abból, amit mondani akarunk. Persze ellentmondásos kifejezés is egyben, mert jó cél felé rossz eszközökkel nem szabad törekedni. Ha egyszer céloim a béke, akkor ne harccal kívánjam elérni. *A békességszerzés viszont azt jelenti, hogy az, aki kibékíti az embereket egymással, kibékíti az embereket Istennel.* Ennek viszont az a feltétele, hogy ő maga is legyen megbékélve Istennel. Tehát az a bizonyos héber „shalom” szó, ami annyiszor előfordul az ószövetségben, jelenik meg itt úgy, mint feladat. Mert a „shalom” annyit jelent, mint *Istennel való békesség*, az Istennel való harmonikus, rendezett viszony.

Nagyon sokat beszélnek a mai világban békéről. Csak éppen arról nem szólnak, hogy mi a békeszerzés lehetőségének feltétele. Békességet szerezni csak az tud, akinek békéje van. Hítet csak az tud adni, akinek hite van. A békesség pedig akkor lesz meg lelkemben, ha Istennel rendezett a viszonyom. *Az Istennel való rendezett állapot lényege az, hogy Isten akaratát teljesítem.* Mi az Isten akarata? Az, hogy vele szeretet viszonyban legyek. Mit jelent a szeretet viszony? Az Úr Jézus ezt is megmondja: „*Aki szeret engem, megtartja parancsaimat. Atyám is szeretni fogja őt és őnála fogunk lakozni.*” Tehát békéje van annak az embernek, akinek lelke folyvást megtisztul a bűntől. Egyetlenegy embernek sem adatik meg, hogy egész életében teljesen mentes legyen a bűntől és semmifajta kísértés se érje. Hiszen magát az Úr Jézus Krisztust is érte kísértés, a bukott angyal, a sátán még őt is meg merészelté kísértetni és nemcsak a nyilvános működése elején, hanem a keresztfán is. Hiszen ennek hatására mondja az Úr Jézus: „*Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?*”

De ott is legyőzi a kísértést, mert nem ez az utolsó szava, hanem az, hogy „*Atyám, kezeidbe ajánlom lelkemet.*” Tehát, ha az Úr kísértést szenvedett, akkor vajon mi nem

szenvedhetnénk kísértést? Igenis, *szenvedhetünk mi is kísértést* és ezért nap mint nap meg kell küzdenünk az Istennel való békéért. De hogyha megvan bennünk ez a küzdelem, akkor majd tudunk békéltetni, akkor majd sugárzik belőlünk a belső harmónia és ez békességet szerez az emberek között. Sőt alkalmat nyújt ahhoz is, hogy embereket tudjunk helyesen, tanítványi módra kibékíteni Istennel. Aki ezt a feladatot végzi, a misszióknak és a tanítványiságnak olyan feladatát teljesíti, melynek alapján méltán kaphatja meg ezt a címet: „Isten fia.” Nem is azt mondja a boldogmondás, hogy „Isten gyermeke”, hanem azt: „Isten fia”.

Ki az, aki sajátos értelemben Isten fia? Maga a második isteni személy, Jézus Krisztus. *Mi csak részesedett, hasonlósági értelemben válhatunk Isten fiaivá.* Isten fia nemcsak férfi, hanem nő is lehet, mert ez „cím”, „rang”, ami azt jelenti, hogy *az Úr Jézus Krisztusnak vagyok „társörököse” a mennyben.* Mintegy a „munkatársa” vagyok és ugyanazt a szolgálatot végzem, amit ő. Aki így cselekszik, az Isten üdvözítő tervében valóban méltó munkatársnak bizonyul. Ez a foglalatosság pedig úgy hat vissza az emberre, hogy béke tölti el szívét.

Nem a belenyugvás, a mindenhez való alkalmazkodás békéje a cél, hanem az a béke, ami abból fakad, hogy eljutottam ahhoz a hiteles élethez, amit az Isten rólam elgondolt.

Mindenkinek van módja arra, hogy fölismerje környezetében, emberi kapcsolataiban a *békességszerzés lehetőségeit.* A szentírás szelleméből az tűnik ki, hogy az Isten értékrendjében nem a mennyiség, hanem a minőség számít. Nem az a feladatunk, hogy világnézeti vitákban vagy adminisztratív úton a béke látszatát munkáljuk. Az igazi békességszerzés az, amikor önmagunkban békét teremtünk és környezetünkben merjük vállalni azt a kockázatot, hogy *az embereket kibékítsük egymással és Istennel.* Ez az istenfiúságban való növekedéshez vezet. Olyan életnövekedés ez, ami már itt igazi „részesedés” az örök élet boldogságából.

Ám az Úr Jézus világosan megmondja, hogy ez nem megy harc, küzdelem és kockázat nélkül. S most következik az utolsó boldogmondás, amikor az Üdvözítő kijelenti, *„boldogok, akiket üldöznek az igazságért.”* És a hozzáfűzött ígéret: *„mert ők a mennyek országa.”*

Talán ez a legkeményebb boldogmondás, mégpedig azért, mert a legellentmondásosabb. Miképp lehet boldog az az ember, akit üldöznek? Ez az, amit csak akkor tud felfogni az ember, ha az összes előző boldogmondást már komolyan vette, sőt a gyakorlatban ki is próbálta. Akkor majd megérti a legvégső boldogmondás tartalmát.

Furcsa, hogy miért nem szeretik a keresztényeket. Üldözték őket a kezdetben háromszáz évig, sőt azokban a korszakokban, melyekben látszólag nyugalom volt, *Jézus, Krisztus hiteles követőit és tanítványait valamilyen módon akkor is üldözték, sokszor még az egyházon belül is.*

Jaj, az igaz embernek, mert azt még azok is nem egyszer bántalmazzák és üldözik, akik magukat Isten gyermekeinek és Isten szolgáinak tartják! Vajon mi lehet ennek az oka? Talán ez az egy szó rátapint a lényegre: „más”. A keresztényeket általában azért nem szeretik, mert ők mások, mint a többiek, és a többség a „másság”-ot nem tudja elviselni. A tömeg ezt arisztokratikus gögnak tekinti még akkor is, ha az a „más” rabszolgája az illetőnek. Egy eléggé rossz jellemű ember, aki Szókratész környezetében élt, Alchibiádész azt mondta Szókratésznek: *„azért nem tudom elviselni társaságodat, mert jelenlétedben mindig megszólal a lelkiismeretem”.* Ezt az emberek általában nem szeretik.

Egy érdekes történetet mond el az ókori történetíró, Plutarchos, amikor leírja, hogy Arisztidész, a kiváló államférfit miért száműzték. Igaz ember volt, a közösség javát akarta szolgálni és mégis megszületett a döntés Athénban: ezt az embert száműzni kell. Gyűjtötték a voksokat a száműzéshez. Egyszer csak odajön Arisztidészhez az Agorán egy férfi, aki nem tud se írni, se olvasni és megkéri őt – akit azelőtt nem ismert –, hogy írja meg szavazatát, ő is arra szavaz, hogy Arisztidész száműzzék. Arisztidész megkérdezi ettől a férfitől: „Mondd, kedves polgár, te ismered Arisztidész, akinek száműzésére szavazol?” Az ismeretlen férfi

így válaszolt: „Nem ismerem, de nem szeretem, mert úgy nevezik, hogy igazságos Arisztidész”: Kitűnően érzékelteti az ókori író ezzel, hogy *a tömegember nem képes elviselni, ha valaki kiválóbb nála*. Nem kell messzire mennünk, napjainkban is előfordul számos ilyen eset.

Egy másik megfigyelés is magyarázatot nyújt arra, hogy miért üldözik Krisztus követőit: „A másik azért nem kell, mert valamilyen módon ellenszegül.” A szembenállást az emberek nem szívlelik. Az Úr Jézus is meglehetősen kiélezte kortársaival szemben az ellentétet, amikor lényeges kérdésekről esett szó. Nem az a feladatunk, hogy a magunk igazában gyönyörködjünk. Az ellenszegülésen nem azt kell érteni, hogy provokálni kell a másik embert és meg kell alázni őt mondván, hogy „én keresztény vagyok, nekem igazam van, neked pedig nincs igazad.” Nem erről van szó. Azáltal azonban, hogy megjelenik egy minőségi többlet a keresztény emberben, a lénye valamilyen módon „ellenszegül” és „ellentmond” annak a kialakult értékrendnek, ami mindig a mulandó javak birtoklását tekinti a legfőbb értéknek. Ez a fajta ellenszegülés megint kivált bizonyos ellenállást az emberekből és elkezdik az illetőt „üldözni”. Ennek módja koronként változik. Néha úgy, hogy piszkálják, megjegyzéseket mondanak rá, „fúrják”, esetleg lassan „fűrészelik”, mert az hosszabban tartó kitartó „fűrást” jelent, de semmiképpen sem tudják egészen elfogadni.

Ha én egyszer Krisztus tanítványa akarok lenni, akkor nekem ezzel is számolnom kell. Számítanom kell arra, hogy olyan életformám van, aminek mindig lesznek ellenlábasai. A keresztények közössége ugyanis kiválasztott mag, „kovász” „só” ebben a világban. Az egyház „fölemelt jel”, „zászló”, amely utat mutat az üdvösség felé a nemzeteknek. Nem kétséges, hogy amikor az Úr kiemel bennünket a „tömegből kiválaszt és kegyelmével meghív, ez nem a mi érdemünk. Ám *érdemünk lehet az ezzel való együttműködés*. Ha már egyszer ezt a kiválasztottságot megkaptuk, ha már keresztény családba születtünk, ha megismerkedtünk hitelesen az Úr Jézus tanításával, akkor ezt a kegyelmet nem szabad „elásnunk” mint talentumot, kizárólag a saját üdvösségünkre gondolva, hanem *vállalnunk kell a tanú-bizonyágtételt és az ezzel járó kockázatot*.

Nagy a kísértés arra, hogy a már elért „csúcson” maradjunk. Nagy a kísértés, hogy „én vagyok a tiszta szívű, Isten bennem él és én Istenben, s csupán egy a fontos: hogy „én” üdvözüljek”. Aztán kifelé úgy élek, mint a többi úgynevezett „normális” ember. Ez a beállítottság nem méltó Krisztus tanítványához. *Nekem szóval és tettel kell tanúságot tennem és vállalnom, hogy ellentmondjanak nekem*, mert az Úr Jézus is, akinek tanítványa és követője vagyok az „ellentmondás jele volt. Ha keresztet teszek lakásom falára vagy keresztet viselek a nyakamban, akkor gondoljak arra, hogy az ellentmondás jelét hordom magamon.

S még valami a békességszerzéssel kapcsolatban: *A keresztényeket, egészen paradox módon, általában azért üldözik, azért kellemetlenkednek nekik, mert ezek az emberek abban az értelemben igyekeznek békességet szerezni, ahogy a boldogmondás kifejezi: „Boldogok, akiket az igazságosságért üldöznek.”* A „dikaiosyné” szó szerepel itt az eredeti szövegben és nem az „alétheia” vagy az „orthotés” szó, ami a tudományos értelemben vett létbeni és logikai igazságot jelenti. Az „igazságosság” szerepel tehát e szövegrészben. A békességszerető ember általában megpróbál az emberek közt egyfajta igazságosságot érvényre juttatni. Nem az egyik vagy másik pártjára áll, hanem mind a kettőt próbálja megérteni és azt kérdezi, hogy miben van az egyiknek vagy a másiknak igaza és abban egyetért velük, míg amiben nincs igazuk, abban nem áll melléjük és ezt próbálja a másiknak meg is magyarázni. Megdöbbentő lélektani tény: *általában az az ember, aki békíteni kíván, és az igazságosságot akarja érvényesíteni, el szokta érni célját*. Paradox módon nem azért lesz munkájának gyümölcse, mert ezt a feladatot elvégezte, hanem azért, mert a két eddig ellenségeskedő fél hamarosan tényleg „kibékül” egymással, de azért, hogy *közös békességszerzőjüket ezután már együtt üldözzék és utálják*. Az eredmény megvan, mert a

békesség megszületett, az igazságosság érvényre jutott, de olyan áldozat árán, hogy ezután már együtt üldözzék azt, aki eddig az igazságosságot képviselte. Ezt nekünk tudnunk és vállalnunk kell. Az Úr Jézus is átélte mindezt. Próbált békességet szerezni Isten és az ember, zsidók és pogányok között. Mi lett az eredmény? Az, hogy mindkét oldalról – zsidók és pogányok egyaránt – üldözni kezdték és a Golgothán keresztre feszítették.

Mégis boldogok azok, akiket az igazságosságért üldöznek, mert ők az Isten országa. Magukban hordozzák Isten országa birtoklásának örömét. Nemde azon munkálkodott Szent Pál apostol is egész életében, hogy összebékítse zsidó- és pogány keresztényeket? Alkalmasint összefogtak ellene és együtt üldözték egyik városból a másikba, de mégis megérlelődött fáradozásának gyümölcse, hiszen létrejött *az egységes egyház*. Igaz, Pál apostol ezért zálogba adta életét. Ám az apostol mégis épp római fogságában, a kiszolgáltatottság és bizonytalanság sanyarú állapotában, „bilincseiben” írja egyik legszebb levelét, a Filippiekhez szólót. S ebben a levélben szerepel legtöbbször az a szó, hogy „öröm”, ami a boldogság kísérő érzelme. Arra buzdítja a filippieket, hogy „*üldözéseik közepette is örüljenek.*” Az Úr közel van, „az Úr bennetek van, „az Úr veletek van. Mégis honnan veszik ezt az örömet azok az emberek, akiket az igazságosságért üldöznek? Nyilván abból, hogy *tiszta a lelkiismeretük*. Nem arról van szó, hogy mindenkinek egész életében tiszta a lelkiismerete. De amikor egyszer tényleg megtettünk mindent, ami tőlünk telik, amikor úgy érezzük, hogy valóban Istenért és az emberek szolgálataért, nem a magunk dicsőségéért cselekedtünk, s ki mertük mondani az igazságot, továbbá az igazságosságot szolgáltuk, a gyengébbet védtük az erősebbel szemben és ezért üldöznek bennünket, akkor igazán tiszta lehet a lelkiismeretünk. Ez pedig nagyon jó érzés. Egy író, akit igazságtalanul üldöztek, úgy nyilatkozott, hogy „akármilyenek is a külső körülmények, én mégis boldog vagyok, mert *nincsen nagyszerűbb dolog, mint ártatlanul szenvedni az igazságért.*” Ezt a gondolatot egy olyan ember írta, aki nemhogy bigottan nem volt vallásos, hanem egyszerűen csak „valahol” volt istenhívő. Tehát nem igazán „vádolható” azzal, hogy a nyolc boldogságból merítette volna ezt az észrevételt.

Az emberi lélek rá van hangolva arra, hogy az igazságért és igazságosságért elszenvedett bántalmazás nyerjen tiszta lelkiismeretet és belső békét. *Ez az állapot a „bennünk” lévő Isten országa, a mennyország ígérete*, mert amikor az ember megtalálta belső békéjét, akkor már részesedett Isten igazságából, igazságosságából, továbbá egyszerűségéből és áttetszőségéből.

Tudjuk, hogy hány meg hány keresztényt üldöztek már az igazságért és hány kereszténynek kellett vértanúságot szenvednie. A pogányok nem értették, hogy a keresztények miért tudnak zsoltárokat énekelve menni a vadállatok elé az arénában, miért tudják vállalni a kínhalált, a megégettetést, miért tudnak imádkozni kínjaik közepette még az ellenségeikért is. Honnan merítik ezt az erőt? Nyilván az igazságért üldözöttek boldogságából, s ezt jól tudja a gonoszlélek. A sátán legrafináltabb módszereinek egyike az, hogy az embert lélekben összetöri, hogy aztán az ember ne merjen szembenézni önmagával. Hogy önmaga színe előtt is erkölcsileg semmisüljön meg. Ha azonban nem az isteni boldogságból merít az ember erőt, akkor hiába változnak a külső keretek, hiába kapja meg a test és az érzék mindazt, amit kíván, kiderül, hogy nem ez jelenti a boldogságot, hanem a szív békéje és a „szív” tisztasága.

A nyolc boldogságról elmélkedve láthattuk, hogy végső soron *az isteni életben való „növekedésről” van itt szó*. Növekednünk kell, hogy a „nulla-pontról” eljussunk ahhoz az új énünkhöz, amit Isten gondolt el felőlünk. Növekednünk kell, hogy eljussunk az „én”-től a „te”-ig, aztán, hogy eljussunk a szelídség által a másik emberen keresztül a közösséghez, hogy így a szelídség „erejében” is tudjunk növekedni. Tudjunk növekedni az igazságban és az igazságosságban, továbbá az irgalom gyakorlásának útján növekedni a szeretetben. Tudjunk növekedni a tisztaszívűség szerint Istenben. Végül tudjunk növekedni a békesség szolgálatában, hogy végül megtanuljunk növekedni a szenvedésben, de abban a

szenvedésben, ami nem öncélú, hanem részesedés a Krisztus kereszthalálából erőt merítő szenvedésben, mert ez az ára a föltámadásnak és az örök dicsőségnek.

Keresztúti találkozások (Gondolatok a keresztútról)

1. Péter és Júdás

Amikor az Úr Jézust, születése után, a zsidó vallás törvényei szerint bemutatták a jeruzsálemi templomban, akkor az öreg Simeon – aki próféta karizmával rendelkezett – azt mondta a Boldogságos Szent Szűznek, hogy „ez a gyermek az ellentmondás jele” lesz.” *Jel, aminek ellentmondanak és a te szívedet is hét tör járja majd át*”, és „e gyermek előtt megnyilvánulnak majd sok szív érzései.”

Elmélkedésünk témája az Úr Jézus szenvedéstörténete, mégpedig abból a szempontból, hogy miképp teljesedett be Simeon jóvendőlése, miként vált az Úr Jézus az „ellentmondás jelévé” és miképpen „nyilvánultak meg előtte sok szív érzései”

Tudjuk, hogy egy ember jelleme, erkölcsi „előtörténete” sokszor váratlan, drámai helyzetekben, úgynevezett „határhelyzetekben” kerül a felszínre. Oly szituációkban ugyanis melyekben az ember nem tud „szerepet játszani”, akarva-akaratlanul is kibuggyan belőle, hogy valójában milyen is ő.

Az Úr Jézus szenvedéstörténete mind a négy evangélium fő témája. Feltűnhet az olvasónak, hogy mind a négy evangéliumban a szenvedéstörténet, *a keresztthalál és föltámadás van a legrészletesebben leírva*. Nem véletlenül. Hiszen az ősegyház igehirdetésének alaptémája nem más, mint ami az egyház legfőbb tanítása, nevezetesen hogy Az evangélium végső mondanivalója az az örömhír, hogy ezt az áldozatot a mennyei Atya elfogadta és hitelesítette úgy, hogy Krisztust föltámasztotta halottaiból. A szenvedéstörténetben tehát bőségesen találunk részeket arra vonatkozóan, hogy miként válik az Úr Jézus az *ellentmondás jelévé*, „a botlás kövévé” és a „botrány sziklájává”.

Mindenekelőtt *Péterről és Júdásról* lesz szó, az Úr Jézushoz való viszonyukat a szenvedéstörténet összefüggésében vizsgálva. Ismeretes, hogy *mindketten az Úr Jézus szűkebb köréhez, mégpedig a kitüntetett helyen lévő tanítványok közé tartoztak*, akiket az evangélium apostoloknak, azaz küldötteknek nevez. Mind a négy evangélium valamilyen módon utal a tizenkettő különleges meghívására. Az Úr Jézus maga választja ki a tizenkettőt és nem véletlenül tizenkettőt, hiszen Ő, mint Isten Fia az újszövetség választott népét gyűjti egybe, és amint az ószövetségben is *tizenkét pátriárka* volt, úgy az újszövetségnek is *tizenkét apostola* van. Azt is mondja az Úr Jézus, hogy „*nem ti választottatok engem, hanem én választottalak ki titeket*. És arra rendelvelek, hogy gyümölcsöt hozzatok, maradandó gyümölcsöt.” Tehát sok kegyelemmel árasztja el őket, kivételezett helyzetük van, mintegy három esztendeig együtt lehetnek az Úr Jézussal, nemcsak szavait hallhatják, hanem lakva is megismerhetik őt. Annál drámaibb, hogy abban a kiélezett határhelyzetben, ami az Úr Jézus szenvedéstörténete, mindketten Péter is, Júdás is – *elbuknak*, és nem tudják kiállni a próbát. Csupán az a különbség kettejük bukása között, hogy más és más módon értékelik a bukást. Péter *új életre kelve* kerül ki a bukásból, míg Júdás drámaian *elbukik*, tragédiába torkollik élete.

Megdöbbenő, hogy mi, akik vallásunkat gyakoroljuk és úgymond az Úr Jézus közelében tudjuk magunkat, mégis sok vonatkozásban hasonlíthatunk akár Péterhez, akár Júdáshoz. Mindegyikünkben van egy „Péter” és egy „Júdás”, legalábbis lehetőség szerint. Ezzel pedig szembe kell néznünk. Kérdés, hogy ha egyszer az Úr úgy próbálna meg bennünket, mint ahogy Péterrel vagy Júdással történt, vajon miképp tudnánk helytállni és Péternek vagy Júdásnak bizonyulnánk-e?

Péter apostol lobbanékony természetű ember. Meglehetősen tájékozott abban a bizonyos messiásvárás „ügyben”, melynek helyes értelmezése bizonyára közrejátszott abban, hogy az Úr Jézus kiválasztotta és a „tizenkettő” kollégiumának fejevé tette. Akárcsak János és Jakab, ő is Keresztelő Szent János mozgalmához tartozott. Tehát az Úr Jézus „előfutára” már maga mellé vette Pétert, s Péter számára valójában a kiteljesedést jelentette az, ami az Úr Jézus Krisztus körül lezajlott. Ez a Péter Isten kifürkészhetetlen végzése folytán – a tanítványok közül az első helyre került. Hiszen olvassuk Máté evangéliumában, hogy Fülöp Cézareájában az Úr Jézus megkérdezi az apostolokat: „Kinek tartják az emberek az Emberfiát” és Péter adja meg a helyes választ: *„Te vagy a Messiás, az élő Isten Fia.”* *„Nem test és vér nyilatkoztatta ki ezt neked”* – válaszolja neki az Úr –, *„hanem az én mennyei Atyám. Ezért te Péter vagy, azaz kőszikla, és én erre a kősziklára építem egyházamat és a pokol kapui nem vesznek erőt rajta.”* Úgy tűnik, hogy Péter meglehetősen öntudattal hordozta ezt a kitüntetést és valószínűleg ebben az öntudatban rejlik bukásának oka is. Péter ugyanis elbizakodottsága következtében kerülhetett olyan helyzetbe, hogy háromszor tagadja meg gyávaságból az Üdvözítőt. Ha Péter hibáját keressük, akkor vagy a hiúságra vagy a hiúságból fakadó elbizakodottságra gondolhatunk. Könnyen úgy vélhette Péter: saját érdeme, hogy ő egy ilyen kitüntetett posztra került az apostolok közösségében. Úgy gondolhatta, hogy pusztán a saját erejéből képes lesz bármilyen próbát kiállni az Úr Jézusért. Meg is mondja az utolsó vacsorán: *„Uram, ha kell, akár az életemet is földáldozom érted.”* *„Az életedet?”* – kérdezi az Úr Jézus. *„Bizony mondom neked: mielőtt a kakas megszólal, háromszor tagadsz meg engem.”* S amit az Úr megjövendölt, az be is teljesedett.

Figyelemre méltó, ahogyan az evangélium leírja, amint Péter megpróbál „bennfentesként” közel lenni az Úrhoz. Igyekszik megtudni, hogy mi fog történni Jézussal, és jóllehet János helyzete könnyebb volt, hiszen ő rokonságban volt a főpappal, s így könnyebben bemehetett a főpap udvarába, Péter sem akart – tán épp hiúsága miatt – „kimaradni” semmiből. S épp ez a hiúsága – ami mögött jó szándék és együttérzés is meghúzódhatott – sodorta abba a veszélybe, hogy amikor az a bizonyos szolgálóleány a tűz mellett rákérdezett, hogy *„tán te is az ő tanítványa vagy?”*, akkor Péter hangosan tiltakozott, hogy ő nem ismeri ezt az embert.

Elgondolkodtató, amit a szolgáló mond: *„A galileai tájszólásod elárul téged.”* Ha a mi életünkre vonatkoztatjuk Péter sorsát, akkor nagyon figyelemre méltó tanulságot vonhatunk le ebből. Minket is megkísért a világ, még ha nem is mindig olyan látványosan, ahogy elképzeljük. És talán éppen itt van a nagy veszély. A látványos kísértésekre és próbatételekre – legalábbis elvben – föl vagyunk készülve. De amikor jön *egy váratlan pillanat*, akkor kiderül, hogy mi is lakott a szívünkben. Péter esetében azok az elkapkodott megjegyzések a tűz mellett amolyan „váratlan” próbatételek, előre kiszámíthatatlan helyzetek voltak. Lehet, hogyha nyilvánosan, valahol sok ember előtt, egy bírói szék elé állítják és megkérdezik tőle, hogy *„te Jézus tanítványa vagy?”*, tán hiúsága miatt is nyíltan és bátran megvallotta volna Jézust. De amikor olyan hirtelen, váratlanul és hétköznapian jött a próbatétel, akkor bizony nem merte Jézust megvallani, holott hányszor hallotta az Úr szavait: *„Aki megvall engem az emberek előtt, azt én is megvallom mennyei Atyám előtt. Aki megtagad engem az emberek előtt, azt én megtagadom mennyei Atyám előtt.”*

Péter megpróbált egy kissé alkalmazkodni, feloldódni az emberek között. Megpróbált olyan lenni, mint a többiek. Nekünk is igen nagy a kísértésünk erre! Vajon mit szólnak az emberek? Nem lehet „kilógni” a sorból! Át kell venni a környezet szokásait! – mondogatjuk. Rengeteg a kibúvó, nagyon szépen meg tudunk mindent magyarázni, sőt még a nagyobb jó is megjelenik előttünk, és azzal is indokoljuk akárhányszor cselekedeteinket: *„Végső soron egy jó ügy érdekében az ember lehet egy kissé engedékeny is, tehet engedményeket! Isten ügyének szolgálatában is igazán megengedett lehet egy kis emberi okoskodás, hiszen maga az Úr Jézus mondta: „Legyetek szelídek, mint a galambok és okosak, mint a kígyók!”* Ám, ha

valaki ismeri a szentírás szóhasználatát, akkor tudja, hogy nem úgy kell értelmezni az előbbi idézetet, ahogy mi szoktuk: hogy tudniillik a kígyó okosságán ravasztságot, evilági bölcséget és ügyeskedést értünk. A kígyó a keleti jelképrendszerben, – amelyet az ószövetség is átvesz – a „mélység” és „magasság”, vagyis a transzcendencia ismerője. A kígyó tehát nem negatív szimbólum, mint a nyugati kultúrában, hanem pozitív jelkép. És amikor az Úr Jézus azt mondja, hogy „legyetek okosok, mint a kígyók”, akkor ez azt jelenti ebben az összefüggésben, hogy legyetek bölcsék, vagyis a magasságok és mélységek, a *természetfelettség távlataiban* értékeljétek az élet dolgait, ne pedig evilági kicsinyes ravaszkodással.

Pétert tehát pontosan az kísértette meg, hogy neki valahogyan be kell illeszkednie a többiek közé a „nagyobb jó érdekében”. Nem szabad kiéleznie a helyzetet, hiszen abból igazán senkinek sincs haszna. Végso soron ő sokkal nagyobb jót tesz az Úr Jézusért, ha ott kémkedik a közelében, hallgatódzik, hiszen akkor azt hiszik felőle, hogy nem is tanítvány és akkor majd mint vezető apostol kellőképpen tudja informálni a történeletről a többieket. Nemde ezzel lehet elősegíteni a Messiás ügyét? – vélekedhetett Péter.

Nagy a kísértés, hogy mi is *a kezünkbe akarjuk venni Isten ügyeinek rendezését*, pedig az jó kezekben van! Csakhogy az ő tervében benne volt a kereszthalál, vagyis a látszólagos teljes pusztulás, továbbá az evilági szempontból vett teljes esélytelenség is. Hiszen nem azért mentjük meg az egyházat, hogy a világgal rivalizálva, a világ módszereivel és eszközeivel próbáljuk ebben a világban Krisztus ügyét képviselni. Ellenkezőleg. Azzal teszünk Istennek tetsző cselekedetet, hogy ha tanítványi mivoltunkat nem tagadjuk meg és a megoldást a hatalmas Istenre bízunk. Ám ehhez *hit*, a hithez pedig *alázat* kell! Ez az alázat hiányzott Péterből, ezért bizonytalanodott el a hite.

Teljesen értelmetlen minden „péteri ügyeskedés” mert a világ úgyse fogadja be Krisztust! „Galileai tájszólása” mindig leleplezi Pétert. Hiába próbált volna ő ott jobban „feloldódni”, később is mondogatták volna neki, hogy „na jól van, azért egy kicsit mindig gyanús vagy, neked fokozottabban kell „bizonyítanod” hogy közénk tartozol, mert gyanús a te egész stílusod.” Akit ugyanis egyszer az Isten kiválasztott, azt az Úr a Szentlelkével meg is pecsételte magának, és ez eltörölhetetlen jegy a lélekben. Ha elhagyja valaki az Urat, akkor is rajta marad ez a „pecsét”. Ilyen pecsétet kap a keresztségben a bérmálásban és a papszentelésben az ember. Nem lehet ez elől kibújni. A „galileai tájszólás” a tanítványt mindig elárulja. Ezért nem megoldás, ha egy „kicsit” a világ fiait meg egy kissé Isten fiait vagyunk mondván, hogy Isten ügyét nekem kell megmentenem „Péter-módjára”. Nem! Én csak hűséges tanítvány lehetek, még akkor is, ha e miatt a perifériára szorítanak vagy esetleg evilági értelemben vett egzisztenciám forog kockán. A mennyországot már itt a földön kell „kiérdemelni” és ez mindig a kereszttel is összefügg. Nagypéntek megkerülésével nem lehet eljutni a húsvétvasárnap öröméhez.

Ami a bűnt illeti, elgondolkodhatunk Péter sorsán. Bűnt csak annak „érdemes” elkövetni, aki már „kiölte” magából a lelkiismeretet. Ez azonban veszélyes, mert az illető könnyen a kárhozát fiává válhat. Akit az Úr megpecsételt és kiválasztott magának, az még a bűn „öröme” sem tudja igazán élvezni. A bűnben mindig van valami, mert enélkül az emberek nem követnének el bűnt. Csakhogy a bűn mivolta épp abból fakad, hogy valakinek olyan a lelkiülete, hogy azt hiszi: az a „részjó”, ami számára boldogságot jelent, az „minden”, az az Isten. Ez a tökéletes boldogság, vagy legalábbis a részjavaknak egy bizonyos „mennyei” halmaza az. Csakhogy ebből a végesből soha nem lesz végtelen. Ebből nem fakad soha igazi boldogság, ami teljességgel kielégít. Aki Krisztus tanítványa, az ilyen szempontból nagyon „szerencsétlen” ember, mert még a bűnt sem tudja „jóízűen” elkövetni, hiszen az Úr lefoglalta magának, és van lelkiismerete. A lelkiismeret pedig, ami a lélek iránytűje, mindig megszólal a bűn elkövetése közben is, és ez megkeseríti a bűn „édes ízét”. Ezért a galileai tájszólása” itt is leleplezi az embert.

Az Úr Jézus az ellentmondás jele, és a kiélezett határhelyzetekben szint kell vallani előtte. Nem lehet azt tenni, hogy részben a tanítványa vagyok, részben nem. Péter elbukott, mert megpróbált egy kicsit tanítvány és egy kicsit nem-tanítvány lenni. Vagy Jézus mellett vagy Jézus ellen kell dönteni, és erre már korábban kell felkészülni. S itt van Péter sorsának egy nagyon figyelemre méltó másik tanulsága. Nehogy abban a hitben ringassuk magunkat, hogy azért, mert mi az Úr Jézus „közelében” élünk és tán látványos, nagy bűnöket nem követünk el, már minden rendben van. Péter nem követett el látványos, nagy bűnöket, legalábbis nem tudunk róla az evangéliumokból. Sőt kitüntetett helye volt a tanítványi körben. De voltak apró hibái és jellembeli fogyatékoságai, amikre nem figyelt eléggé oda, amelyeket tán egy „kézlegyintéssel” elintézett magában mondván, hogy „ilyen az ember”. „És ez katasztrofális helyzetbe sodorta őt éppen akkor, amikor meg kellett volna vallania, hogy ő Krisztus tanítványa.

Jó, hogyha magunkba nézünk, mert mindegyikünknek lehet ilyen hibája: az egyik embernek a túlzott kényelemszeretete, a másinak hiúsága, a harmadiknak burkolt hatalomvágya egy egészen szűk környezetben, a következőnek tán érzékisége vagy túlzott ragaszkodása az anyagi javakhoz, a gyenge pontja. Nagyon jelentéktelen kis dolgokról van itt szó, és mégis ott rejlik valami az életben, ami megakadályoz abban, hogy egészen átadjam magamat Krisztusnak. Majd amikor jön a próbatétel, akkor kiderül, hogy amit korábban elhanyagoltam, az bizony súlyos hiba, és mintegy láncreakcióként számos más hibát, esetleg bűnt is vonz magával. Utána összeomlik az ember, és könnyen úgy gondolhatja, hogy az egész, amit eddig csinált, nem ér semmit. Nagy tanulság ez, ha azt a következtetést vonom le belőle, hogy az egész eddigi életem „nem ért semmit”. Péter azért példakép a számunkra, mert ő levonta ezt a következtetést. Amikor megszólalt a kakas és az Úr Jézus ránézett, ebben a „nézésben” minden benne volt. És Péter értett belőle. Aztán félrevonult és keserves sírásra fakadt. Tudjuk, ha egy férfi sír, akkor nagy dolgról van szó. Péternél a sírás a mélységes *bűnbánat* jele volt. Akkor döbönt rá arra, hogy nem ő, hanem maga az Úr Jézus a „köszikla”, aki őt „sziklává” teheti feltéve, ha hűségesen együttműködik kegyelmével. S Péter ezért tudott újjászületni a megtérés után. Ezért tudott alázatos tanítvány és valóban köszikla lenni az egyházban. Az Úr Jézus megmondta neki: „*Simon, Simon, a sátán kikért titeket, hogy megrostáljon, mint a búzát, én azonban imádkoztam érted, hogy te egykor majd megtérve megerősítsd testvéreidet.*” Az Úr Jézus már előre utalt Péter gyengeségére. Azt is megígérte, hogy imádkozni fog érte. S nemde erre céloz az Úr Jézus, amikor a genezárreti tó partján megjelenik a tizenkettőnek, majd Pétert félre hívja, és megkérdezi tőle: „*Péter, szeretsz te engem?*” Péter nagyon alázatosan válaszol: „*Igen, Uram, szeretlek.*” „*Legeltesd bárányaimat!*” Majd újra megkérdezi tőle: „*Péter, szeretsz te engem?*” És amikor harmadszor is megkérdezi az Úr Pétertől, hogy „*Péter, szeretsz te engem?*”, akkor Péter nagyon zavarba jön, mert tudja, hogy miért épp „háromszor” kérdezi azt tőle az Úr. Háromszor tagadta meg ugyanis Jézust. S Péter akkor csak ennyit válaszol: „*Uram, te mindent tudsz, azt is tudod, hogy szeretlek.*”

Az Úr Jézus azt is mondja Péternek, hogy „*amikor fiatal voltál, oda mentél, ahová akartál, amikor majd idősebb leszel, oda mész, ahová nem akarod.*” János apostol itt evangéliumában megjegyzi: „Ezzel előre jelezte Péter kereszthalálát.”

Pétert a megtérés új életre keltette, az igazi bűnbánat alázatossá tette, rájött arra, hogy Isten kegyelme nélkül semmi sem lehet, de Isten kegyelméből minden. Ez volt az az iskola, amit végig kellett járnia ahhoz, hogy valóban az anyaszentegyház sziklaszilárd alapja lehessen, de csak úgy, ha élete mindenestül Krisztusra épül.

Júdás sorsa hasonlít Péteréhez. Júdás is apostol, ő is kiválasztott, mégpedig nem is akármilyen. Tudjuk, hogy a tizenkettő közül ő volt az egyetlen *júdeai* származású, – a többiek Galileából származtak –, tehát Júdás igazi izraelita volt, aki az ószövetségi vallásban

tán a legbiztosabban igazodott el a tizenkettő közül. És az Úr Jézus bizonyára értékelte is ezt Júdásban.

Júdásról tudjuk, hogy elárulta Mesterét, méghozzá meglehetősen arcátlanul. Az evangéliumban hátborzongató az a jelenet, amikor az Úr Jézus megjegyzi az utolsó vacsorán: „*halálosan szomorú a lelkem*”, mert „*valaki közületek, egy a tizenkettő közül, elárul engem.*” Lélektanilag roppant érdekes, hogy egy ilyen helyzetben mindenki átérzi a maga tökéletlenségét és gyanakodva tekint önmagára, de a másokra is. Az evangélium megemlíti, hogy a tanítványok azonnal egymásra néztek és kérdezték egymástól, hogy vajon melyikük lehet az. Potenciálisan mindnyájan elárulhatják az Urat és „a tizenkettő” tudta ezt. S akkor Júdás teljesen cinikusan, arcátlanul megkérdezi az Úr Jézust, hogy „*Mester*” csak nem én vagyok az?” Jézus pedig csak így szól: „*Igen, te vagy*”.

Amikor Júdás a csapatot vezeti a Getszemáni kertben és megegyezik fölbujtóival, hogy majd akit én – keleti „szokás szerint – „csókkal üdvözlök, az lesz a Mester, „azt kell elfogni”, akkor odamegy és megcsókolja Jézust. Az Úr Jézus ennyit mond: „*Barátom, hát csókkal árulsz el engem?*” Júdás képes ezt megtenni. Ezen el kell gondolkodnunk. Mi az, ami tulajdonképpen egy vallási törvény szerint élő, alapjában véve jószándékú embert a tettleges” cinizmus ily magas fokára el tud juttatni?

„Júdás gyengesége az anyagi javak rendetlen szeretete volt. S mivel ez a hibája nem nyilvánult meg látványosan, hogy ti. rá is lehetett volna bizonyítani, senkinek sem tűnt fel. A tanítványok is csak később jöttek rá. Azért mondta korábban Júdás, hogy szét kellene osztani a drága, illatos nárduszolaj árát a szegények között, mivel ő kezelte a szegényeknek kiosztandó pénzbeli adományokat és ellopta, mert valójában tolvaj volt – írja János evangélista. Nem valószínű, hogy ezt az árulás előtt a tizenkettő közül valaki is észrevette volna. Kis dolgokban, kis apróságokban volt tolvaj és nagyon valószínű, hogy az Úr Jézusban csalódott, amikor kiderült, hogy ő nem evilági értelemben vett király és uralkodó kíván lenni. A többi apostol is azt gondolhatta, hogy az Úr Jézus evilági királynak készül és ők lesznek majd körülötte a „miniszterek”. Megdöbbenő, hogy ez a hajlandóság mindegyikükben megvolt. Amikor az Úr Jézus mennybemenetele előtt elbúcsúzik a tizenkettőtől – tehát még nem kapták meg a Szentlelket –, akkor megint megszólalnak: „Uram, Mester, ugye mostanában állítod helyre Izrael országát?” Az Úr Jézus nem vitatkozik velük, csak annyit mond: „*menjetelek és hirdessétek az evangéliumot*” – ne vitatkozzatok!

De mégis miért épp Júdás bukik el ilyen látványosan? Hogyan lehetséges, hogy harminc ezüst pénzért eladja Mesterét? Valószínűleg azért, mert Júdás igazán sohasem szerette Jézust, a többiek viszont szerették. A szeretet a hithez „szárnyakat ad” és *a szeretet a bizalom alapja*.

Meg kell kérdezni magamtól: Hogyan állok én ezzel a dologgal? Szeretem az Úr Jézust? A szeretet próbája az, amikor valamit nem értek meg az életben sajátos „belső” logikámmal, de mégis hiszek benne. Az embernek két „logikája” van: van egy „*arisztotelészi*” logikája, ami az ellentmondás elvére épül. Ezt használja az ember a munkahelyén és számításaiban. Aztán van egy másik logikája is: ez a *tudatalatti logikája*. Ez nem olyan látványos, de amikor érdekeink igazolásáról van szó, akkor a legnagyobb dialektikust is megszegényítő logikai bukfencekre is képessé tesz annak igazolására, hogy az történjen, amit épp mi akarunk, pusztán csak azért, hogy nekünk legyen igazunk. Itt volt tehát a baj, hogy Júdás nem tudta a saját érdek-rendszerébe beleállítani Jézust, és attól kezdve már nem is szerette őt. Az olyan ember, aki nem szereti a másikat az „lét hiányát” anyagi javakkal próbálja kitölteni. Ez nagyon érdekes dolog, mert mindnyájunkban meglévő hajlandóság. Amikor úgy érezzük, hogy szeretet-hiányban szenvedünk, akkor „dolgokkal” töltekezünk. A gyermek folyvást csokoládét eszik, a felnőttnek pedig pénzre van szüksége ahhoz, hogy megvegyen magának egy „technikai csodát, amit „játékszerként” használ, vagy házat épít vagy bármit szerez, amivel „kitöltheti” hiányérzetét. A lélek belső szabadsága akkor születik, amikor kezdek „megfeledkezni magamról” a másik javára, és ezt Isten kegyelmével teszem.

A vákuum vonz. Az üresség nem tud sokáig önmagában megmaradni. Valamit mindig „beszipant” magába. És ha nem azt az értéket „szívja be”, ami méltó az emberhez, akkor majd valami alacsony-rendű értéket szerez például „harminc ezüst pénzt”. A tragédia ebben a jelenetben az, hogy Júdás már odáig jut el, hogy harminc ezüst pénzt megkísérti, ami egyébként nem volt túlságosan nagy összeg ebben az időben, hiszen egy kis telketvettek rajta a főtanács tagjai, amikor Júdás elkeseredésében visszadobta nekik a pénzt. Tudjuk az ószövetségből, hogy Ézsau *egy tál lencsért* adta el elsőszülöttségi jogát és atyai örökségét. Megdöbbenő, hogy sokszor mi is egyetlen kis apró dologért, valami pillanatnyi öröméért, érzéki jóért – legyen az akár egy pozíció, akár pénz, akár élvezet – mindent hajlandók vagyunk kockáztatni. És az ember azért jut el idáig, mert szeretet nélkül nem tud élni. Ha pedig nem az igazi, az isteni szeretettel táplálkozik, akkor ilyen alacsonyabb rendű dolgok kerülnek életének közepébe.

Júdás tragédiája az volt, hogy *nem tudta megbánni bűnét*. Eszével fölfogta, hogy elárulta az „igaz vért”. Visszavitte a harminc ezüstpénzt a főpaprak, odadobta a főtanács tagjai elé a vérdíjat, akik természetesen úgy viselkedtek, ahogyan ilyenkor a hatalom emberei mindig is szoktak: cinikusan. Ameddig beszervezték, addig dicsérgették, „veregették a vállát”. Amikor aztán visszadobta nekik a harminc ezüstpénzt, csak vállukat vonogatták és ennyit jegyeztek meg: „*Mi közünk hozzá, ez a te dolgod.*”

A sátánnak nincs „szíve”, ő *eszközként* használ föl az embereket céljai érdekében. A hatalom az egyik legalkalmasabb eszköz arra, hogy a sátán elhitesse az emberrel: ő éppúgy mindenható tud lenni, mint az Isten. A hatalom cinikus, a hatalom színe előtt nincs erkölcs, semmi sem szent előtte.

Júdásnak az a tragédiája, hogy úgy véli: a sátánnak sem kell és az Istennek sem, hiszen ő a „kárhozat fia”. Nem azért nem kell Istennek, mert Isten irgalmatlan, hanem azért, mert Júdásnak nem kell Isten megbocsátó szeretete. S most jutottunk el Júdás igazi titkához, nevezetesen ahhoz, hogy Júdás valószínűleg nem szerette Jézust. Ezért nem tudott „hinni abban, hogy Isten irgalma a legnagyobb bűnt is képes megbocsátani. Pedig nemde az ő jelenlétében is bocsátott meg az Úr Jézus bűnöket az embereknek, támasztott föl halottakat szeme láttára?

Megdöbbenő, hogy az embert a saját önzése és kicsinyessége mennyire vakká teszi, hogyha az „orra előtt” játszódnak is le csodák, egyszerűen nem veszi észre. Mindig csak a saját „kis világát” látja.

Júdás nemcsak ítélő bírása lett önmagának, hanem ítéletvégrehajtója is. Ahogy az evangélium írja: „*fölkasztotta magát*”, mert *nem hitt Isten irgalmában*.

Péter és Júdás alakját állítottuk elmélkedésünkben magunk elé. Mindkettő Jézus tanítványa, kiválasztottja, „megpecsételt” embere volt. Láthattuk, hogy „Jézus közelében” is lehet eltévedni, az ő közelségében is lehet őt nem szeretni, és ha csodák játszódnak is le színi előtt, még sajnos akkor is lehetünk hitetlenek. Egyetlenegy dolog ment meg csak bennünket: az *alázat* és az *alázatból fakadó hit, bizalom és szeretet az Úr Jézus iránt*. Tudomásul kell vennünk, hogy kegyelemből élünk. „Aki áll, az vigyázzon, hogy el ne essen” – figyelmeztet bennünket Szent Pál apostol. Isten „kegyelme nélkül semmi” vagyok, Isten kegyelméből azonban mindenre képes, még a Péter-féle újjászületésre is.

2. Pilátus, Kaifás, Cirenei Simon, Veronika kendője

Amikor a szenvedéstörténet határhelyzetében „sok szív titkos érzésének” megnyilvánulását vizsgáljuk az Úr Jézussal kapcsolatban, akkor szólnunk kell Pilátusról és Kaifásról is. Más és más ügyet képviselnek ugyan, de abban a helyzetben, amikor az Úr Jézus személyével szembesülnek, mégis ugyanazt a hibát követik el.

Tudjuk, hogy *Pilátus* a római birodalom helytartója volt Palesztinában. Nem volt ez egy előkelő beosztás. Palesztina Szíriához csatolt provincia volt, és Pontius Pilátus nem örvendett éppen a legjobb hírnévnek a római főtisztviselők között. Ezért is helyezték őt Palesztinába. A történelemből tudjuk, hogy sok kegyetlenség, korrupció és jellemtelenség kísérte életét, ám az sem kétséges, hogy mint minden római főtisztviselő, ő is különlegesen érzékeny volt a jogi igazságossággal szemben. A rómaiak nagy jogászok voltak és nagyon fontosnak tartották a törvények betartását. Pontius Pilátus a húsvéti ünnepre, a helytartók szokása szerint, a Caesarea nevű kikötővárosból – ahol a helytartók rezidenciája volt – fölmege Jeruzsálembe, hogy személyesen legyen ott a zsidók húsvétján, mert ott mindig zavargásokra lehetett számítani. Ezért tudják őt ekkor a zsidó nagytanács tagjai elérni. E szerint lett az Úr Jézus pere is előre megtervezve. Legyen jelen Pontius Pilátus, mert a zsidók egyrészt féltek a néptől, ha Jézust halálra adják, másrészt a római helytartó engedélye kellett a halálos ítélethez. Tehát Pilátus elé viszik Jézust. Pilátusról tudjuk az evangéliumi leírásból, hogy gyanakodva nézte a zsidó vezetők viselkedését. Mint éles eszű politikus, azonnal átlátta, hogy irigységből adták a kezére Jézust. Valami féltékenység, versengés lappang itt a dolgok mögött – gondolta –, s ezért kívánta elhárítani magától az ügyet. Azt mondta: Jézus pere a zsidókra tartozik, ő nem foglalkozik vele. Amikor megtudta, hogy Jézus galileai illetékességű, akkor szintén a húsvéti ünnepekre Jeruzsálembe jövő Heródes Antipász bábkirály, a rómaiaktól függő fejedelem joghatósága alá rendeli az Úr Jézus ügyét, s elküldi őt Heródeshez.

Heródes jellemtelen ember volt. Az Úr Jézusban valamiféle vándor-csodatevőt látott, s amikor Jézus nem volt hajlandó tevékenységéről beszélni előtte, mert nem fogja „a gyöngyöket a sertések elé vetni”, akkor gúnyköpenyt adt rá, kigúnyolja egész udvarával és lökdösve, verdesve küldi őt vissza Pilátushoz. Elhárítja magáról a felelősséget.

Ismeretes az evangéliumból, hogy Pilátus mentegetni próbálta Jézust. Kérdéseket tesz fel neki, mint amolyan jól képzett jogász ember, hiszen „audiatur et altera pars” – mondja a római jog, vagyis a „másik felet is meg kell hallgatni”, nem lehet mindig a vádaskodónak igazat adni. Tudjuk, hogy az Úr nagyon röviden és egyértelműen válaszolt Pilátus kérdéseire. Először csak hallgat. Pilátus ki is jön a sodrából: „Te nem válaszolsz nekem? Nem tudod, hogy hatalmam van fölötted, hogy megtartsam életedet vagy elvegyem azt?” Az Úr Jézus csak ennyit válaszol: „*Nem lenne hatalmad fölöttem, ha odafönről nem adatott volna neked*”. Majd Pilátus megkérdezi tőle: „Hát valóban király vagy, te?” És az Úr Jézus megmondja: „*Igen, király vagyok. Én ezért jöttem a földre, hogy tanúbizonyságot tegyek az igazságról*”. Pilátus megdöbben, és csak ennyit válaszol: „Mi az igazság?” Ebből kiderül, hogy Pilátus a hellenista korban eléggé elterjedt, úgynevezett szkepticizmus irányzatának követője lehetett, annak a kételkedő filozófiának képviselője, ami eleve megkérdőjelezi minden értékrend érvényességét. Végso soron Pilátus számára csak egy értékrend létezik, és ez az értékrend az *egyéni önzés*. Az Úr Jézus nem válaszol, és ezért nem mondja meg neki, hogy mi az igazság. Fölsoleges magyaráznia, hogy ő maga az „*út, az igazság és az élet*”, hiszen egy ilyen cinikus ember, mint Pilátus, mindent nevetségesnek talál, és semmi sem szent előtte. Pilátust egyénisége, érdekes módon, mégis valahol a jogi keretek tiszteletére ösztönzi, és amikor látja, hogy a zsidók annyira próbálják őt rávenni arra, hogy vállalja a

felelősséget Jézus halálra ítéeléséért, nyíltan megmondja: „én semmi bűnt nem találok ebben az emberben.”

Ez tiszteletre méltó vonás Pilátusban. Nem az indulatok vezetik az ítékezésben, hanem a tárgyi igazság tisztelete. Még egy kísérletet tesz. Egy olyan alternatíva elé állítja a zsidókat, hogy „szokás nálatok húsvétkor valakit szabadon bocsátani. Most van épp nálam egy köztörvényes bűnöző. Barabást engedjük tehát szabadon vagy a názáreti Jézust?” Pilátus valószínűleg azt gondolta, hogy egy ilyen ártatlan, prófétáló ember tán kevésbé ellenszenves a tömeg előtt, mint a köztörvényes bűnöző, akit rablás és gyilkosság miatt tartóztattak le. Ismeretes előttünk az esemény, hogy a fölbérelt csöcselék egyértelműen az Úr Jézus halálát követelte a helytartótól. Pilátus tovább próbálkozik az igazság érvényesítése érdekében. Megkorbácsoltatja Jézust, ami nagyon súlyos büntetés volt abban az időben, és aligha élték túl az áldozatok. Pilátus úgy gondolja, hogy ez a véres látvány tán a csöcselék vérszomjas, szadista ösztöneit ki fogja elégíteni. De ezzel se megy sokra, hiába mutat Jézusra, hogy „íme az ember”, a csöcselék újból csak azt kiabálja: „keresztre vele!” Az is ismeretes az evangéliumokból, hogy a zsidó nagytanács vezetői megpróbálták Pilátust sarokba szorítani: „ha te nem ítéled el a názáreti Jézust, aki magát Messiásnak, azaz királynak tartja, akkor nem vagy a császár barátja.” Abban az időben és később is többen léptek föl azzal az igénnyel, hogy őket királynak tekintsék. Sok nacionalista mozgalom volt akkor Palesztinában, és számos álmissiás jelent meg. Nem kétséges, hogy azok egyértelműen politikai összeesküvéseket szerveztek, és a rómaiaknak felettébb gyanús volt, ha valaki magát királynak nevezte. Pilátus világosan meggyőződött arról, hogy Jézus nem politikai lázító és nem a római birodalom ellensége. Ezért „megmossa a kezét” s így jelképezi ártatlanságát: „Én ártatlan vagyok ezen igaz életének kioltásában.” S ekkor hangzik el a zsidó vezetők válasza: „Vére rajtunk és fiainkon.” Erre Pilátus kiszolgáltatja a zsidó nagytanácsnak Jézust.

Pilátus érdekes egyéniség volt. Nem lehetett egyszerűen besorolni a rossz emberek közé, de semmiképpen sem dicséretes a magatartása. Feltétlenül érték benne, hogy a tárgyi igazságot, a jogi igazságot szem előtt tartja és megállapítja, hogy az Úr Jézus ártatlan. Sőt megdöbbenő, hogy prófétai szó is elhagyja ajkát, amikor rámutatva a megkorbácsolt Jézusra kimondja: „Ecce homo”, azaz „íme az ember”. Ez a prófétai funkciója még inkább megnyilvánul akkor, amikor a zsidók követelődni kezdenek, hogy változtassa meg a kereszt feliratának szövegét. Azt íratta ugyanis föl a keresztre a kor szokása szerint, ami az elítélt bűne. S Pilátus csak annyit íratott rá latinul, görögül és héberül –, hogy „*názáreti Jézus a zsidók királya*” mert ez a „király” cím volt az oka Jézus keresztre feszítésének. A zsidók viszont azt kérik tőle, hogy „ne úgy írd, hogy názáreti Jézus a zsidók királya, hanem azt írd, ahogy magáról mondta: a zsidók királya vagyok.” Pilátus azonban erre így válaszol. „*Amit írtam, megírtam*”, és nem hajlandó változtatni a felirat szövegén. Ezzel kapcsolatos az ismert Krisztus „monogram” jele: INRI = Jesus Nazarenus Rex Judeorum, azaz: „*Názáreti Jézus a zsidók királya.*”

Nagyon jól tudjuk, hogy *Isten elég hatalmas ahhoz, hogy az Isten-ellenes hatalmakat fölhasználja eszközként arra, hogy az ő akaratát végrehajtsák.* Ezt tette Pilátussal is. Ilyen értelemben került bele – többek között – Pilátus a „Credo”-ba és azért is nagyon fontos, hogy Pontius Pilátus neve szerepeljen a hiszekegyben, mert ez az, ami kifejezetten és egyértelműen bizonyítja, hogy a Krisztus-esemény nem kitalált mítosz, nem az egyház „elmélete, hanem olyan esemény, ami *történelmi tény*, és Pontius Pilátus helytartósága idején zajlott le Palesztinában.

Isten hatalmas Isten és föl tudja használni az embereket, még az Isten-ellenes erőket is, arra, hogy akaratát végrehajtsák. Ám ez nem menti ezen személyek hibáit és bűneit. A fáraót felhasználta az Úr, hogy kipróbálja a választott nép hitét. Ugyanakkor másrészt a fáraót megbüntette, hiszen meghalt elsőszülött fia. Számos történelmi esemény volt az

ószövetségben, amelyet az Úr fölhasználta arra, hogy az üdvösség tervét a zsidókon keresztül hajtsa végre.

Mi volt Pontius Pilátus bűne? Az, hogy *gyáva és megvesztegethető ember volt*. Számára a legfontosabbnak tűnt, hogy önző érdekei, elképzelései minden körülmények között érvényesüljenek. Ezért bűne annál nagyobb, mert szellemileg képzett, intelligens ember, műveltség vonatkozásában messze fölötte áll környezetének. Ismeri és fel is ismeri az igazságot. Szembesül a megtestesült igazsággal, és mégsem mer az igazság szerint cselekedni. Ezt a felelősséget pedig áthárítja másokra.

Ilyen értelemben elmondhatjuk, hogy Pontius Pilátus és Kaifás főpap nagyon hasonló személyiségek, hiszen *Kaifás* is másokra hárította a felelősséget. A zsidó nagytanács vezetője, az akkori főpap, Kaifás kihallgatja Jézust, mielőtt még Pilátus elé vinnék. Azt mondja neki: Most aztán mondd meg nekem, mert „megesketlek téged az élő Istenre: te vagy-e az Isten Fia, a Messiás?” Az Úr Jézus azt válaszolja, hogy „*én vagyok*”. S figyeljük meg Máté evangéliumában, mit mond erre Kaifás: „*Mindnyájan hallottátok, hogy káromkodott, mert Istenné tette magát*”. Igaza is lett volna abban az esetben, ha az Úr Jézus Krisztus három éven keresztül nem tett volna csodákat és a nagytanács tagjainak szeme láttára nem támasztott volna föl egy halottat, Lázárt. Kaifás mindarról tudott, ami Jézussal történt és ennek ellenére mondta: „káromkodott. „Márpedig, ha káromkodik valaki, azt a mózesi törvény szerint halálra kell ítélni.

Kaifás ily módon hárítja vissza a felelősséget Jézusra: „Tehát nem én vagyok az oka annak, hogy neked meg kell halnod, hanem te magad. Nem én ítélek el, hanem te ítéled el saját magadat. Maga a törvény ítélezik fölötted. Én ártatlan vagyok.” És mit csinál továbbá Kaifás? A felelősséget áthárítja Pontius Pilátusra és Pontius Pilátus pedig a felelősséget tovább hárítja a zsidó nagytanácsra. Itt mindenki mindenkire felelősséget hárít, és senki nem mer felelősséget vállalni Jézusért, mert mindazok, akik szembesülnek az Igazzal, Jézussal, érzik lelkiismeretük mélyén, hogy nincs igazuk és mentik bűnüket, saját kicsinyes érdekeiket, a saját kényelmüket, nehogy Jézus megzavarja megszokott életüket. Ebben hasonlít Pilátus és Kaifás jelleme.

Nem kell különösebb fantázia ahhoz, hogy lássuk, mennyire közel áll ez az attitűd a mai ember felelősségtől irtózó szemléletéhez. Napjainkban, amikor a világot egy bizonyos kollektivisták szemlélet jellemzi – akár szocializmusnak hívjuk ezt, akár nevezzük egy olyan kapitalizmusnak, amely csak látszólag biztosítja a szabadságjogokat, de gyakorlatilag az egyént a gazdasági élet, a kereskedelem és a magas szintű technika vastörvényeivel mintegy felőrli és rákényszeríti arra, hogy bizonyos típusok és modellek szerint determináltan és szükségszerűen viselkedjék –, az emberek idegenkednek minden felelősségtől. *Márpedig ott, ahol felelősség nincs, ott nincs meg a felelősség fogalom-párja: a szabadság sem. Ahol pedig nincs szabadság, ott nincs Istenhez való hasonlóság, mert az ember épp szabadságának gyakorlásában hasonlít leginkább Istenhez, akinek a teremtésből fakadóan képmása.*

Mit tart ez a két vezető ember a legfontosabbnak? A saját nyugalmát, kényelmét, pozícióját. S annál nagyobb bünt követnek el, mivel ténylegesen, beosztásukból adódóan a felelősség elsősorban rájuk hárul. Az emberek szeretnek elfogadni magas beosztásokat, de nem szeretik elfogadni a vele járó felelősséget. Ezért, amikor aztán felelős pozícióba kerülnek, és egy határhelyzetben szembesülnek az igazsággal, amikor színt kell vallani, amikor dönteni kell, akkor ugyanazt csinálják, mint Pilátus és Kaifás. Megtalálják azt a törvényt, amelybe be lehet „csomagolni” felelőtlenységük igazolását mondván, hogy „nem én vagyok a felelős, szeretnék rajtad segíteni, de sajnos olyan törvények vannak, amelyeknek én is alá vagyok rendelve.” Itt azonban van egy nagyon veszélyes fél igazság, amire elsőként az Úr Jézus mutatott rá egyértelműen. Volt is elég baja belőle a farizeusokkal való küzdelmében. Nevezetesen az, hogy nem a szombati törvény a legfontosabb, nem az ember van a szombati törvényért, hanem a Törvény van az emberért. Amikor a törvény

személytelenné válik, megmerevedik, valahol tér és idő fölé emelkedik, valami személytelen nagyságként, valamiféle háttérként „ránehezedik” az emberek életére, akkor még a vezető, felelős állásban lévő emberek is behúzzák nyakukat és leborulnak a törvény nevezetű bálvány előtt, holott a törvény mindig elirányító elv csupán. A jogi törvény alapja az az erkölcsi törvény, ami a teremtés rendjében van megalapozva, és amelynek a kiteljesedését a megváltás rendje mutatja be számunkra. Ez az isteni erkölcsi törvény pedig mindig az egyént tartja szem előtt. Igenis, van kivétel a törvény alól. Ezért adta Isten az embernek a lelkiismeret szavát. *A lelkiismeretet* azonban jól kell nevelni, *folyton szembesíteni kell az Isten személyemre irányuló elvárásával*. És ebben az esetben majd a felelős embereknek lesz elég bátorságuk ahhoz, hogy szabadságukat jól használják és felelősséget vállaljanak még akkor is, ha ez kockázatokkal jár. Pilátus azonnal „behúzza a nyakát, amikor azt mondják neki, hogy a zsidóknak „messzire elér a kezük”. Rómában erős gazdasági hatalmuk volt, így kezük elért a császári udvarhoz. Majd elmondjuk mi ott a császárnak, hogy mi van a te „füled mögött.” Ezért nem mert felelősséget vállalni Pilátus. Világosan fölismerte, hogy teljesen váratlanul kiélezett helyzetbe került. Igazán nem számított arra, hogy abban az egyszerű vádlottban, a názareti Jézusban valami egészen rendkívüli emberrel találkozik. Felesége ezért mondja: „Ne legyen dolgod azzal az igaz emberrel, mert álmomban nagyon kellemetlen dolgokat éreztem vele kapcsolatban.” Az asszonyi érzék ráérezett, hogy a történelem jeles pillanata ez, amely oly hirtelen, egyik pillanatról a másikra, a hétköznapi világából egyszerre az élet középpontjába került. S e pillanaton fordult meg Pilátus életsorsa. Hogyha ez az ember kis dolgokban tudott volna korábban felelősséget vállalni, hogyha nem félt volna a vádaskodásoktól és nem féltette volna saját pozícióját, akkor sokkal pozitívabb kicsengéssel került volna be a történelembe és úgy emlékeznének meg róla, mint *Longinusról*, a római századosról, aki ki merte mondani Jézusról: „*ez valóban Isten Fia volt.*”

Kaifásra ugyanez vonatkozik. A zsidó nagytanács véleménye szerint az Úr Jézust halálra kellett ítélni, mert szembeszegült a mózesi törvénnyel, hiszen Istent káromolta. Mi húzódik meg e vád mögött? Az, hogy mivel Jézus Krisztus nem olyan módon bizonyította messiási mivoltát, ahogyan azt az ószövetségi törvény és a próféták tanításának eltorzításával értelmezte a szanhedrin Jézus korában, ezért meg kell halnia. Jézus nem „borult le” a szinte „istenített” törvény előtt, különösen azért, mert a korabeli zsidó vezetők nem a mózesi Törvényt, hanem annak emberi magyarázatát istenítették. Pontosan ezt leplezte le Jézus. Ez volt a „bűne”. Ezt az „elemberiesített”, emberi érdekekhez szabott isteni törvényt szembesítette Jézus a maga tanításával, az igaz isteni kinyilatkoztatással. Ez elviselhetetlen lázadásnak minősült a zsidó nagytanács tagjai szemében.

Mindebből a tanulság számunkra az, hogy bennünk is van egy „Pilátus” meg egy „Kaifás”. Pilátus felelőtlen, kényelemszerető, „sakkban tartható” ember, akinek van félni és rejtegetni valója és ezért feláldozza az igazságot az „igaz vért”. De van bennünk egy Kaifás is. Az a Kaifás, aki ha kell, úgy csúri-csavarja Isten törvényét, hogy az Isten „neki való Isten” legyen, aki mindig és mindenben őt, „Kaifást” igazolja, s épp ezért ne neki kelljen felelősséget vállalnia. Ha pedig Isten mégsem támasztja alá önző érdekeimet, amit természetesen „önzetlen” törvények formájában fogalmazok meg önmagam előtt, akkor ha jön egy határhelyzet, „le hull az álarc”, s kiderül, hogy nem merek felelősséget vállalni, hogy önző vagyok, hogy bármi áron meg akarom tartani pozíciómat.

Ám nemcsak negatív, hanem pozitív példákkal is találkozunk a keresztúton.

Ott van *Cirenei Simon*, nem értelmiségi, hanem egyszerű földműves ember, aki jön haza a mezőről és nézi, hogy mi történik. Nyilván hallott Jézusról, valószínűleg hitt is benne a maga egyszerű módján. Készséggel segít az Úr Jézusnak vinni a súlyos keresztet, amikor Jézus összeroppan a kereszt súlya alatt.

Miért tudott segíteni Jézusnak Cirenei Simon? Azért mert az ember határhelyzetekben úgy viselkedik, ahogyan egyébként szokott. Amint Pilátus és Kaifás „levizsgáztak” a Jézus-

üggyel való szembesülésük során és lelepleződtek, ugyanúgy Cirenei Simon is épp egy ilyen apró mozzanatban – hogy segít Jézusnak vinni a keresztet – mutatja meg jellemének nemességét.

Természetesen szeretjük e bibliai jeleneteket utólag kissé „kiszínezni: „ha én ott lettem volna, én is vittem volna Jézus keresztjét!” – mondogatjuk. A keresztúti ájtatosságok szép szövegei szeretik is a dolgot így beállítani, mondván: „Uram, mi is Cirenei Simonként visszük kereszteted, segítünk Neked kereszteted hordozni”. De vajon tesszük-e? Cirenei Simon a tettek embere volt, és az irgalmas szeretet e cselekedete során csak utólag derült ki, hogy kinek is segített tulajdonképpen! Mert szembeszegülni a közvéleménnyel, merte kiszolgáltatni magát a gúnyolódásnak, hiszen a csöcselék gúnykacajából neki is juthatott. „Biztos ez is a barátja, ezért segít neki” – mondogathatták egyesek. S lám, jótette mégis megkapta jutalmát. Még ma is megemlékezünk róla. Azért példa értékű az ő tette, mert a mennyek országában nem a mennyiség, hanem a minőség számít. Nem az lesz a fontos ott, hogy hány jócselekedetet hajtottam végre, hanem az, hogy milyen hittel és milyen szívvel, lelkülettel tettem azt, amit tettem.

Megdöbbenő módon igazolódik itt is Jézus szava: „Ha csak egyetlen pohár vizet adtok egynek is azért, mert az én tanítványom, bizony nem marad el jutalmatok.” „Amit egynek tettetek bárkinek is a legkisebbek közül, azt nekem tettétek.” Hátborzongató igazság ez, mert egészen más értékrend jelenik meg benne, mint amit a világban megismertünk és megszoktunk. Itt nem látványos sikerről, teljesítményekről van szó, hanem olyan valamiről, aminek teljesítése mindenki számára lehetséges. Minden ember a mennyországba juthat, még ilyen „kicsiny” tettek árán is, ha Cirenei Simon lelkületével teszi. Mintegy „fizikailag” megvalósul a Cirenei példájában, amit Szent Pál így fogalmaz meg: „Ha vele együtt szenvedtünk” – vagyis hordoztuk Jézus keresztjét –, „akkor vele együtt föl is támadunk és megdicsőülünk.” Milyen vigasztaló gondolat lehet ez számunkra, amikor tán csüggedünk, s úgy gondoljuk, hogy elrepültek az évek fejkünk fölött és semmit sem tudunk az életben „felmutatni”. Ha most oda kellene állnunk az Úr színe elé, vajon mit mondhatnánk: „Uram, itt vagyok üres kézzel. Se Nobel-díj, se jótékonysági intézmények, se alapítványok. Mit tudok én neked felmutatni? Mivel tudom kiérdemelni a te országodat?” Bizony, egy ilyen apró tettel – amilyen Simoné volt, aki mögött ott van a hétköznapi élet sok apró készsége, jótette, az a lelkület, ami Pilátus és Kaifás lelkületének épp ellentéte, nevezetesen, hogy mindig tudok odafigyelni a másokra, hogy a másik ügye fontosabb a magaménál, hogy tudok megfeledekezni önmagamról – be lehet jutni a mennyek országába. Meg fogunk talán döbenni az ítéletkor, hogy mi az, ami miatt „megdicsér” bennünket az Úr, és mi az, amiért „korhol”. Akkor tán majd valami olyan jótettünk kerül előtérbe, amiről már réges-régen megfeledekeztünk, mert olyan jelentéktelen ügynek tekintettük. Lényeg az, hogy csak jócselekedeteink által válhatunk hasonlóvá az Úr Jézus Krisztushoz.

Elmélkedésünk következő példaképe biztos, hogy nem történelmi személy és így példája is általánosabb érvényű. *Veronika* szolgálatáról van szó.

Ha végigolvassuk mind a négy evangéliumot, azt látjuk, hogy Veronika tette egyikben sem szerepel. A későbbi keresztény hagyomány állítja, hogy volt egy asszony, aki Cirenei Simonhoz hasonló módon bátran, a konvenciókat felrúgva, vállalva a gúnyolódást, nagy segítő készséggel és részvétellel letörli az Úr Jézus homlokát egyik összeroskadása alkalmából. E cselekedetért jutalomként megkapja kendőjén az Úr Jézus képmásának lenyomatát.

Úgy tűnik, hogy a korai középkorban ez a bizonyos Veronika kendője-motívum, ami nagyon előtérbe kerül a keresztény jámborsági gyakorlatokban, a turini lepellel mutat rokonságot. Elképzelhető, hogy Veronika szolgálatának van történelmi alapja. Nagyon valószínű, hogy létezett egy ilyen bátor hölgy, aki valóban áttört a tömegen, és letörölte az Úr Jézus homlokát, csak alakja nem szerepel az evangéliumokban.

De mit is jelent ez a szó, hogy Veronika? A „*vera icona*” azt jelenti, hogy „*igaz képmás*”. Ez a jelentés Veronika alakját és szolgálatát megdicsőíti. Aki ilyen irgalmas jótettet hajt végre azzal a Jézus Krisztussal, akiben az istenség szinte láthatatlanná vált keresztútján az emberi nyomorúságban, megkapja az Úr Jézus igaz képmását, „magán hordozhatja” és ő maga is valóban igaz képmássá válhat.

„Krisztus képmását kell magamra öltetni, hiszen „magadnak teremtettél minket Urunk” (Szent Ágoston). *Valamennyien Isten képmásai vagyunk és mindegyikünknek saját adottságai szerint kell Krisztus jellemvonásait kialakítania önmagában.* Akkor ért életünk célba, ha valamilyen krisztusi vonás kirajzolódik énünkön. Lehet, hogy a szenvedő Krisztus „vonása” ez valamilyen nyomorúságban, betegségben, esetleg a halálos ágyon. Lehet, hogy az imádkozó Krisztus vagy tán az irgalmas szeretetet gyakorló Krisztus vonása ez rajtunk. Mindegyikünkben kell, hogy Veronika módjára Krisztus igaz képmása rajzolódjék ki, vagyis azt a bizonyos „igaz képmáskendőt” mintegy belénk vésődve, önmagunkon kell hordoznunk. Ehhez kaptuk meg a Szentlélek pecsétjét a keresztségben, a bérálásban, továbbá az egyházrend szentségében. Igazán rajtunk múlik, hogy e kusza vázlatból fölismerhető „Krisztus-képmás, remekmű lesz-e?”

3. Jobb lator, Szűz Mária, Szent János apostol

Keresztúti elmélkedésünk utolsó állomása a Golgotha. Amikor az Úr Jézust keresztre feszítették, emberek voltak körülötte. Elsősorban két lator.

Ismeretes, hogy *a bal lator* káromolta az Úr Jézust és felelősségre vonta. Itt is a bűn lélektana nyilvánul meg: *mindig a másikra hárítani a felelősséget*. Ha Isten Fia volna, akkor nem kellene nekünk, latroknak itt a kereszten kínlódnia, mert önmagával együtt bennünket is csodás módon megszabadíthatna. A szemrehányás, a felelősségre vonás jelentkezik e bal lator megnyilatkozásában, s ez akárhányszor bennünket is megkísért, amikor Isten nem úgy „viselkedik”, ahogy azt mi elképzeltük.

Igazán minden bűn hátterében az a gonoszság lappang, hogy megkérdőjelezzük Isten jóságát, irgalmát és emberszeretetét, valamint mindenhatóságát és mindentudását, mégpedig azért, mert nem a mi szűklátókörű érdekszféránkban cselekszik és nem a mi akaratunk szerint jár el. Ez minden hitelenség forrása. Valójában *a bűn gyökerében mindig hitelenség bujkál* és nem véletlen, hogy az Úr Jézus a hit fontosságát annyira hangsúlyozza. Beteggyógyításainál, csodatetteinél mindig ez a végső tanulság: „hiszed-e, hogy gyógyulsz, hiszed-e, hogy én vagyok a Messiás, az Isten Fia?”

Ezzel szemben a *jobb lator* az igazságnak megfelelően nyilatkozik és cselekszik. Ő igent mond az Igére, elfogadja, hogy Jézus az Isten Fia és erre a fölismerésre, erre a hitre az igazság útján jut el. Mégpedig a tényigazság útján. Egyszerűen föltárja a bal latornak a tényt, hogy „mi megérdemelten viseljük ezt a szenvedést. Mi bűneinkért szenvedünk. Ám ez – és az Úr Jézusra utal – ártatlanul szenved itt közöttünk.” Hitét következő kérdésében fejezi ki: „Uram, ha eljutsz országodba, emlékezzél meg rólam!” A jobb latornak ez a hitvallása. S ezért a hitvallásért megkapja azonnal a jutalmát is: „*Bizony mondom neked, még ma velem leszel a paradicsomban (a mennyek országában).*”

Érthetetlen az ember számára, hogy ilyen jelentéktelen, aprónak tűnő megnyilatkozás, egyetlenegy szívből mondott hitvallás ily nagy jutalmat nyerhet. Mert arról van szó, hogy az első ember, akit maga az Úr Jézus „avatott szentté”, a jobb lator volt. Isten szava ugyanis hatékony szó. Azonnal megvalósítja jelentését. Ezért semmi kétségünk sem lehet afelől, hogy a jobb lator üdvözült. És miért? Azért, mert *az igazság útján eljutott a hithez*.

Valóban az értelem segítségével el lehet jutni a hithez akkor, ha az értelem következtetését az akarat, az akarat jóra törekvését pedig a rendezetlen indulatok ösztönöik, az önzés és előítéletek el nem fojtják. Sok ember hivatkozik arra, hogy értelemmel nem lehet eljutni Istenhez, holott Szent Pál is írja a római levélben, hogy Isten a teremtett világból, mint okozatból *a természetes ész segítségével felismerhető* úgy, mint a világ legvégső, „nem-okozott oka” (vö. Róm 1,20). Ám az is tény, hogy sokan mégsem jutnak el Isten létének felismeréséhez, mert értelmüket ebben a vonatkozásban nem használják. Ugyanakkor nagyon éles az eszük, ha bűnös vagy önző céljaik eléréséről van szó. Isten mindenkitől azt fogja számon kérni az utolsó ítéleten, hogy „használta-e az eszét” és ha igen akkor mire. *Az értelem, ha nem akadályozza működésében az önzés és a bűn, „előkészítője” lehet a hitben megalapozott tudásnak a természetfölötti hit által megragadható igazságnak.* Erre bizonyíték a jobb lator viselkedése. Ő egy erkölcsi tényigazságot ismert föl, amit minden ember józan ésszel felismerhetne: bűnös vagyok és megérdemlem, amit kaptam, Jézus viszont ártatlan. Ezzel megvallotta, hogy Jézus valóban Isten Báránya, engesztelő áldozat a világ bűneiért. Csakhogy ehhez az értelmi belátáshoz alázat kell. Ezért mondja Avilai Nagy Szent Teréz, hogy *az alázatosság nem más, mint igazság*. Sok ember azért nem jut el az igazság teljes ismeretére, mert nem alázatos.

A keresztfa alatt három asszony van Szent János evangéliuma szerint: a Boldogságos Szent Szűz, Mária Magdolna és a másik Mária, aki valószínűleg az Úr Jézus nagynénje. Ezek közül az asszonyok közül Szűz Máriára figyeljünk.

A *Boldogságos Szent Szűz* a keresztutat is lélekben átélte az Úr Jézussal együtt. Ám az evangélium csak arról emlékezik meg, hogy ott van a keresztfa tövében. A Boldogságos Szent Szűz egy szót sem szól. Nagyon keveset nyilatkozik egyébként is az evangéliumban. Egyesek szerint ezért ő nem is olyan jelentős személyiség üdvösségünk történetében. Ez az egyik véglet: Szűz Mária szerepét lebecsülni. Van egy másik véglet is, ami Szűz Máriának oly nagy szerepet tulajdonít az üdvösség történetében, hogy legalábbis a felületes szemlélő vagy hallgató úgy vélheti, hogy itt tulajdonképpen Isten és az Úr Jézus már nem is fontos, hanem csak Szűz Máriára kell figyelni. Mindkét véglet szélsőség és ezért helytelen. A Boldogságos Szent Szűz keveset mond, de annál többet tesz. Jóllehet ezek a tettek nem látványosak, kihatásuk az üdvösség történetére mégis jelentős. Gábiel arkangyalnak ennyit mond: „*az Úr szolgálóleánya vagyok, legyen nekem a te Igéd szerint*”. Ez komoly hitvallás, mert annyit jelent, hogy adva van egy fiatal lány, akinek elvben a megnyilatkozásában az egész „előélete” feltárul. Istennek szentelt, Isten akaratát sok kis, apró dologban elfogadó vallásos élet nyilvánul itt meg. Hozzászólt már ahhoz, hogy igent mondjon kis dolgokban Isten akaratára, és amikor jött a csodás, a rendkívüli helyzet, amikor jött az érthetetlen hivatás, amikor föl kellett áldoznia jó hírnevét, emberi kapcsolatait, amikor az Úr úgy ragadta ki őt a világból, mint ahogyan Ábrahámot is kiragadta ősei földjéről, egyértelműen, kibúvók nélkül merete vállalni feladatát. Ez az „igen”, ez a „legyen meg a te akaratod” hatott ki egész életére. Ott van az Úr Jézus mellett és végigéli mindazt, amit egy édesanya átél gyermekével kapcsolatban.

Egy édesanyának legnehezebb, ha el kell szakadnia gyermekeitől. Az elszakadás mindig megviseli az anyai szívet. Sok nő nem tud elszakadni. Úgy gondolja, ha ragaszkodik valamihez, akkor az fokozottabban az övé lesz. Ám ezzel még inkább elveszíti azt, amihez, vagy akihez ragaszkodik.

Szűz Mária megértette, hogy „aki keresi életét, elveszíti azt, aki elveszíti életét, megtalálja azt.” Neki sokszor kellett az Úr Jézust elveszítenie és ott a Golgothán végképp le kellett mondania róla.

Az, hogy Szűz Mária az Úr Jézus érdemeire való tekintettel, elővételezve, az áteredő büntől mentesen kezdte meg emberi létét édesanyja méhében, nem jelenti azt, hogy nem voltak kísértései és hogy ő már nem a hit állapotában élt, hanem Isten boldogító színről-színre látásának állapotában. Itt a földön ez senkinek sem lehetséges. Szűz Mária is a „hit homályában” élt. Nagy valószínűséggel mondhatjuk, hogy nem tudhatott többet az Úr Jézusról, mint amennyit Gábor főangyal kinyilatkoztatott neki: az ő fia a Messiás, a Szabadító, Üdvözítő lesz, aki megváltja népét bűneitől.

Az Úr Jézus Krisztus „testben” a Boldogságos Szent Szűztől kapta emberi természetét. *Jézus emberi külseje, emberi természete egészen a Szűzanyára hasonlított.* Isteni természete és személye szerint viszont a Szentlélek formálta benne a Fiút.

Szűz Máriának ott a Golgothán át kellett élnie – ami a legsúlyosabb próba egy anya számára –, hogy elveszíti egyetlen fiát. Ő azonban nem lázad és ez az ő nagy érdeme. Hajlamosak vagyunk azt mondani: „Könnyű volt Szűz Máriának, bezzeg, ha én büntelen lennék, mint ő, ha én ismertem volna az Úr Jézus isteni titkát, akkor én is könnyen kiállnám a próbát, könnyedén hordozván keresztemet.” Erről szó sincs. Minden valószínűség szerint az Úr Jézus Krisztus teljes isteni titkát a Boldogságos Szent Szűz is csak pünkösdkor ismerte meg egész összefüggésében. Az Apostolok Cselekedeteiben le van írva, hogy Szűz Mária együtt van a tizenkettővel pünkösdkor, amikor várják a Szentlélek eljövételét, és ő is megkapja a Szentlelket, akárcsak az apostolok. Akkor világosodhatott meg számára is minden.

Aki mentes az áteredő büntől, igaz, hogy nem olyan bizonytalan a kísértésekben, mint az, aki az áteredő bűn nyomait természetén hordozza – ami abban nyilvánul meg, hogy rendezetlen a vágyóképeségünk, értelmünk „elhomályosul”, akaratunk hajlamos a rosszra – de ne feledjük, hogy az első emberek is a Kísértő hatására buktak el és pedig súlyosan. Tehát a Boldogságos Szent Szűz is követhetett volna el bűnt, ám neki nem lehettek volna mentségei: „jaj a rendezetlen vágyóképeségem vitt rossz útra, jaj az értelmem szűklátókörűsége a bűn következtében az, ami rossz útra vitt”. Tehát éppen ezért a Szűzanyának igen nagy érdeme a hit. Nagy érdeme az, hogy a kísértéseknek mindig ellen tudott állni. S ezért ő valóban példaképünk lehet.

Az Úr Jézus utolsó szavai közé tartozik, amit János evangéliumában olvasunk. A kedvelt tanítványnak, Jánosnak mondja: „*Fiú, íme a te anyád*”. És a Szűzanyához így szól: „*Asszony, íme a te fiad*”.

Jézus nekünk adta édesanyját és ezért joggal nevezzük a Boldogságos Szent Szűzet *az egyház anyjának*, aki a zarándok egyház vezére és példaképe. A zarándok nem céltalanul vándorol. Pontosan tudja, hova akar eljutni. Valami szent helyre. Imádkozva, vezekelve járja végig az utat, de szüksége van biztos vezetőre. Olyan valakire, aki ezt az utat már végigjárta előtte, és aki mégis egy a zarándokok közül. Természetesen leginkább az Úr Jézusról mondhatjuk el ezt, hiszen ő már célba érkezett, ő ott van az Atya jobbján. De ne feledjük, hogy amikor az Úr Jézus egyrészt valóságos ember, másrészt valóságos Isten is. A Boldogságos Szent Szűz pedig „csak” valóságos ember volt. Olyan ember, amilyenek Isten öröktől fogva elgondolta az embert. Ő a második Éva. Ahogy az első Évában elbukott az emberi nem, a második Évában, Szűz Máriában megélte azt az Isten-elgondolta emberséget, ami a mi végső célunk is.

Szűz Mária fölvétetett a mennyekbe. Őt a halál nem sebezhetette úgy meg, mint minket, mert a szenvedés és a halál az áteredő bűn következménye, jóllehet a megváltás óta pozitív értelme is van. Az ártatlanul szenvedő ember áldozati szenvedéssel és áldozati halállal hal meg. Ezzel mintegy sorsközösséget vállal Krisztussal. De mégiscsak át kell élnie a szenvedés és halál hitet megpróbáló, reményt kikezdő, szeretetet fojtogató „büntetés” jellegét. A Boldogságos Szent Szűzzel mindez nem történhetett meg, mert mentes volt az áteredő büntől. Ezért „*elszenderedése*” után azonnal fölvétetett a mennybe. Következésképp teológiailag nincs abban ellentmondás, hogy Szűz Mária föltámadt testben megjelenhet. Az elmúlt évszázad óta e témának nagy jelentősége van az egyház életében. Szűz Mária minden megnyilatkozásában az Úr Jézusra mutat, és ez hitelessé teszi kijelentéseit. Ő nem önmaga felé akarja vezetni az egyházat, hanem az egyszülött Fiú felé. Ő csak figyelmeztet bennünket, amire mindig is figyelmeztetett a kánai menyegzőtől kezdve: „*Tegyétek azt, amit ő mond.*” Akkor is Jézusra mutatott és most is ezt teszi.

Mindig vigasztaló lehet számunkra a gondolat, hogy az anyai szív szívesen közvetít. Szűz Mária nemcsak azért közvetíthet, mert ő az egyház Anyja, hanem azért is, mert a maga sorsában átélte a zarándok-egyház útját a történelemben. Szűz Mária élete rejtett élet, a hit homályában bontakozó élet volt, amit a jelentéktelennek tűnő szolgálatok töltöttek ki. Olyan élet volt az övé, melyben át kellett élnie az ártatlanul szenvedés, az elszakadások minden poklát egészen a Golgotháig, hogy végül anyai szíve együtt szenvedhessen egyszülött Fiával. Az édesanya egészen bele tudja élni magát gyermeke sorsába, ezért nagyon szép teológiai meglátás az, hogy Szűz Mária mintegy „*társmegváltónak*” bizonyul a keresztfa alatt. Természetesen csak *hasonlósági és részesezett értelemben* igaz ez. Ezért tudja megérteni a mi sorsunkat is. Ezért kérhetjük bizvást segítségét.

Az egyház lényegéhez nem tartozik hozzá a dicsőség fitogtatása. A mi keresztény életünk hétköznapjai telve vannak apró örömmel, szolgálatokkal, *apró kereszttekkel, melyeknek hordozása néha nehezebb, mint a súlyos kereszt viselése.* A súlyos kereszt hordozására könnyebben fölkészülünk. Nem ér bennünket váratlanul. Az apró keresztekre azonban nem

számítunk. Apró „tűszúrásokra”, a hálátlanságokra, megjegyzésekre, sikertelenségekre, terveinknek be nem teljesülésére. A Boldogságos Szent Szűz épp a jelentéktelen keresztek hordozásában lehet példaképünk. Mert ő nem veszíti el, ilyenkor hitét, nem veszíti el reményét és nem csorbul szeretete, hanem épp ellenkezőleg, növekszik. Kérnünk kell tehát közbenjárását. *Nekünk is be kell fogadnunk őt otthonunkba* úgy, amint ezt Szent János apostol tette. „Attól az órától kezdve a szeretett tanítvány befogadta őt házába.”

Golgothai elmélkedésünkben végül *János apostol* alakját idézzük föl. Az evangélium szerint ő a legfiatalabb, a szeretett tanítvány. Az Úr Jézus emberi természetének hitelességét az is alátámasztja, hogy nem egyformán szerette minden tanítványát. Tehát volt „emberi” szíve. Eszével bizonyára egyformán szerette mindegyiküket. Eszével tudta, hogy Péterre, minden hibája ellenére, rá lehet bízni az egyházat. Mégis János volt a szeretett tanítvány. János az egyetlen apostol a tizenkettő közül, aki nem vértanúhalállal fejezte be életét. Ebben érdekes szimbolikát figyelhetünk meg. Ha figyelembe vesszük, hogy János befogadja az egyház anyját, Máriát, akkor János apostol itt az egész egyházat szimbolizálhatja. Am az egyház nem halhat meg. *Az egyház a „tizenkettő” köré gyülekező krisztusi közösség.* Jóllehet az egyház lényegéhez tartozik, hogy ha kell, vére ontásáig is tanúbizonyságot tegyen Jézus mellett, de ugyanakkor „a pokol kapui sem vehetnek erőt rajta.” Élnie kell és fönn kell maradnia.

János apostol a szeretet apostola, aki öreg korában csak annyit mond híveinek: „*Fiacskáim, szeressétek egymást!*”. Ez a Jézusi kijelentés az ő evangéliumának lényege: „*Arról ismerjék meg az emberek, hogy tanítványaim vagytok, hogy szeretettel vagytok egymás iránt!*”

Megvizsgáltuk a Golgothán elhangzott tanúságtételeket. Láttuk a jobb lator esetét. A középpontba helyeztük a Boldogságos Szent Szűz példáját és János apostol hűségét, hiszen a „többiek” féltek és elfutottak. Am az ottmaradó-szeretet nem törődött a konvenciókkal. Ez a szeretet olyan volt, hogy csak Jézusra tekintett.

A mi életünkben is bármikor jöhet olyan eset, amikor az Úr kipróbálja hűségünket, és akkor nem elég, ha szép szavakat mondunk vagy nagyokat imádkozunk, avagy szépen megtartjuk vallási szokásainkat. Sokszor váratlanul jönnek e próbatételek. Ez azonban nem Isten csapása, nem Isten büntetése, hanem „természetes dolog” *mert a hűség akkor lesz nyilvánvaló, ha kiállta a próbát.* Ezért nagyon fontos, hogy az Úr Jézus Krisztus reánk hagyott testamentuma szerint éljünk.

Mit is hagyott ránk ő testamentumként? *A köpenyét*, amit pogány katonák ragadtak el, hogy beteljesedjék az Írás: „És köntösömre sorsot vetettek”.

Holttestét egy jószándékú, írástudó vette le a keresztfáról, aki csak titokban mert Jézus tanítványa lenni: *Arimateai József.*

Am „*élő testét*” egyházára hagyta, amikor nagycsütörtökön, az utolsó vacsorán megalapította az oltáriszentséget és azt mondta a tizenkét apostolnak: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre!”

Ránk hagyott még valami mást is: a „*lábmosást*”, mert akkor is azt mondja: „Amint én tettem veletek, ti is úgy tegyetek egymással!” Egyfajta rabszolga-munkát hagyott ránk, mert a rabszolga feladata volt, hogy megmossa mások poros lábát. Ránk hagyott tehát valami nagyon fontos tennivalót: azt, hogy a jelentéktelen dolgok „jelentőségét” felismerjük. Tudatosuljon bennünk, hogy nincs olyan apró emberszolgalat, aminek ne lenne örök értéke a mennyek országában.

Ránk hagyott még valamit: *az ő békéjét.* „Békét hagyok rátok, az én békémet adom nektek. Nem úgy, ahogy a világ adja nektek” – mondja az utolsó vacsorán tanítványainak.

Ránk hagyta továbbá *édesanyját*, hogy ő legyen az egyház „célba érkezett megtestesülése”. Ily módon kell az Úr Jézus Krisztussal együtt érezni, ahogy Mária tette. Így lehet eljutni az egyháznak és az egyháztagnak a végső célhoz, Krisztushoz.

És természetesen ránk hagyta *Igéjét*. Azt az Igét, ami megtestesült, és amire vonatkozólag az a kívánsága, hogy bennünk is „megtestesüljön”. Hogyan is történik ez? Azon parancs teljesítése által, amit ugyancsak az utolsó vacsorán hagyott ránk: „Új parancsot adok nektek: szeressétek egymást, mint ahogy én szerettelek titeket.”

Jézus az „*ellentmondás jele*.” Ő az Isten Igéje, ami olyan, mint a „kétélű kard” – ahogyan a Zsidókhoz írt levélben olvassuk – „elválaszt szívet és vesét”, megkülönbözteti az ész gondolatait és a szív érzéseit. Nem lehet közömbösen elmenni mellette. Vagy vele, vagy ellene. Mi melléje állunk és megfogadjuk, hogy amikor majd kipróbálja hűségünket, „igaz szívünk igaz érzései” fognak tettekben megnyilvánulni előtte.

Keresztrefeszítve (Gondolatok Jézus végső szavairól)

1. Halálközelben

Sok gondolkodó foglalkozott már a *halál* kérdésével és ezzel kapcsolatban érdekes megállapításokat tett.

Heidegger, a XX. század kiváló egzisztencialista gondolkodója kissé kiélezve azt mondja, hogy az emberi lét nem más, mint „*halálra utalt lét*”. Abban a pillanatban, amikor létezni kezd az ember, máris bomlásnak indul teste. A növekedés a bomlással többé-kevésbé egyensúlyban van, amikor az ember felnövekszik, de utána már mind nagyobb hangsúlyt kap a szétesés. Nagyon jó észrevétel ez, hiszen az ember Isten egyszerűségével szemben *összetett lény*, és ami összetett, az részeire bomlik. Ezt nevezzük halálnak Heidegger azt is mondja, hogy az ember földi élete során soha nem tudja „behozni” ezt az összetettséget úgy, hogy abból maradandó harmónia származzék. Az embernek mindig van valamilyen eszménye, és konkrét létezése során soha nem tudja „behozni” ezt az eszményt. Feladatokat állít maga elé, kialakít önmagáról valamiféle eszményi képet. S nagyon ritkák azok a pillanatok, amikor az ember elmondhatja, hogy eszmény és valóság összhangban van. Mégis erre törekszik minden ember, akár tudatosan, akár nem. S tovább folytatva Heidegger gondolatait, érdekes az a megállapítása is, hogy az ember tulajdonképpen a halálban „talál” igazán „önmagára”. Ott lesz igazán az, ami, s csak akkor jut el identitásához, önazonosságához. Mintegy a halál pillanatában „csattan” az emberi lét és tér igazán magához. Addig nem is „létezik” valójában az ember – mondja a nagy gondolkodó –, mert akkor létezik igazán, amikor meghal. Heidegger saját filozófiáját úgy nevezte, hogy „profán hittan” ateisták részére, hiszen először azt mondja, hogy az ember lébe a „semmiből indul” és a „semmibe fut”. Ugyanakkor azonban azt is kimutatja, hogy milyen abszurd ez az egész gondolatmenet, hiszen ha a semmiből jövök és semmi felé tartok, akkor életemnek nincs semmi értelme.

Karl Jaspers német filozófus, a XX. század másik nagy egzisztencialista gondolkodója azt mondta, hogy az ember élete telve van úgynevezett határhelyzetekkel, amikor az embernek újra föl kell tennie magának a kérdést, hogy „*honnan, miért, hová?*” Tulajdonképpen ezekben a határhelyzetekben „lepleződik le” az ember jelleme. Vannak bizonyos szituációk, amikor az ember nem „színészkedhet”. Nem engedheti meg magának azt a „luxust”, hogy mások kedvéért valamilyen szerepet játsszon. Nagyon egyszerű *határhelyzet* például az, amikor valakit váratlanul fizikai fájdalom ér. Akkor nincs szerepjátszási lehetőség, akkor ebben a határhelyzetben lelepleződik, hogy az illetőnek mennyi a fizikai tűrőképessége. Sokkal döntőbb helyzetek azonban azok az esetek, amelyekben egész életre szóló elhatározást, döntést, kell hozni. Ilyen lehet egy hivatásbeli döntés, a felbonthatatlan házasság vállalása, a súlyos betegség elfogadása. Ilyen lehet a halál is. Nem az a pillanat, amikor valaki meghal, hanem az a pillanat, amikor valaki nagyon komolyan szembesül a halál-kérdéssel.

Mindkét neves gondolkodó „leíró” jelleggel közelíti meg a kérdést, mégpedig érdekes módon a XX. században, amikor két világháború sok embert szembesített önmagával és az élet nagy problémáival.

Nos, mi keresztény szempontból értékeljük e témát. Hitünk által tudjuk, hogy azért oly fontosak életünk határhelyzetei, azért lényeges a halál kérdésével való szembesülés, mert életünk határhelyzeteiben mintegy „kikristályosodik” igazi énünk. A halálban szinte

„megmerevedik” korábbi létünk és olyanok maradunk az örökkévalóságban, amilyenné tettük magunkat itt a földi élet során.

Figyelemre méltó az a hittétel, mely különbséget tesz a *különítélet* és a *végítélet* között. A különítélet nem más, mint amikor „személy szerint” az Úr megítél bennünket halálunk pillanatában. Ez az ítélet elmúlt életünkre vonatkozik. Azt is tudjuk a katolikus dogmatikából, hogy van *végítélet*, ami a „történelem ítélete. A történelemnek mi is részei voltunk és a történelem ítélete a felszínre hozza, továbbá tudatosítja, hogy *cselekedeteinknek milyen kihatásai, következményei voltak egészen az utolsó ítéletig* az emberi nem történetében. Ez bizony nagy felelősség. Egyetlen cselekedetünk sem a semmiben „játszódik le”. Minden cselekedetünknek van valamilyen „kisugárzása” az emberekre, a környezetre. Minden ember életének van ún. hatástörténete. Nemcsak a nagy emberek cselekedetei a fontosak, akiknek tettei történelmi jelentőségűek. Gondoljunk csak arra, hogy nem egyszer őseink jó példája vagy rossz példája a tovább-hagyományozás útján hat. Sőt, tán a genetikai öröklődés által is tovább él és hat más emberek életében. És ezért az az ember felelős elsősorban, akitől *kiindult ez a folyamat*.

Az Úr Jézus Krisztus határhelyzetbe került a getszemáni kertben. Tán nehezebb volt számára a getszemáni kertben való „vérrel verejtékezés”, mint a Golgothán történő szenvedés. Hiszen akárhányszor sokkal félelmetesebb szembenézni a közelgő veszéllyel, annak minden lehetőségével, mint azzal a pillanattal, amikor konkrétan itt és most el kell viselni egy szenvedést. Nemegyszer az eljövendő rossztól való félelem nehezebben „dolgozható föl” az emberi lélekben, mint az a pillanatnyi megpróbáltatás, melynek fájdalomla kétségtelenül iszonyatos lehet, de mindig van benne vigasztalás is, hogy ti. mint minden itt a földön, ez a kín is egyszer elmúlik.

Amikor az Úr Jézus a keresztfán gyötrődött, megmutatta igazi énjét számunkra. Azért kell elmélkednünk a keresztfán kimondott szavairól, mert ez az a végső határhelyzet, melyben teljes öntudattal megnyilatkozik és föltárja előttünk szívének legmélyebb titkait.

Még a nem hívők is tiszteletben tartják az ember végrendeletét, végakarátát, esetleg utolsó szavait halála előtt. S ezt azért teszik, mert tudják, hogy a halál az emberi élet „legnagyobb tette.” A halál az ember élete végén nem „pont”, hanem „kettőspont”, ami után valami nagyon fontos mondanivaló következik, hiszen emberi létünk lényege és maradandósága kezdődik el.

Különösen modell-értékű lehet tehát számunkra Üdvözítőnk és Megváltónk „viselkedése” és végső megnyilatkozása a keresztfán.

Mindenekelőtt két kijelentése gondolkodtathat el bennünket.

Az egyik kijelentés az, amikor az Úr Jézus megbocsát ellenségeinek a keresztfán: „*Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, hogy mit tesznek!*” Ezzel föltárja egyéniségének legmélyebb lényegét, ami nem más, mint Isten megbocsátó szeretetének és irgalmának megnyilvánulása az emberek felé, méghozzá személyválogatás nélkül, vagyis ami még az ellenségre is kiterjed.

Az Úr Jézus nem azt mondja, hogy „Atyánk”, hanem azt mondja, hogy „Atyám”, jelezve ezzel, hogy neki más a viszonya, a mennyei Atyához, mint a miénk. Ő egy az Atyával: „*Én és az Atya egy vagyunk*” – mondja János evangéliumában. Amikor imádkozni tanítja a tanítványokat, akkor pedig így szól: „*ti így imádkozzatok: Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy.*”

Az Úr Jézus személyi lényegét illetően a második isteni személy. Természetét nézve két természete van: isteni és emberi. Erre pusztán egy példa van a történelemben: a *Názáreti Jézus* esete. Minden embernek ugyanis egy személye és egy természete van. Jézus isteni és emberi természetének egysége az ő titka. Ezt értelemmel nem lehet felfogni, mert ez Isten „kijelentése”, kinyilatkoztatása számunkra. Az Úr Jézus egészen Isten és egészen ember. Számunkra azért nehezen fogható fel ez, mert mi megpróbálunk minden új jelenséget a már

korábban megismert fogalmakra, tézisekre, kategóriákra visszavezetni és csak azt az „újdonságot” fogadjuk el igaznak, amit be lehet sorolni eddigi ismereteink közé. Nem kétséges, hogy hitünk nagy próbája ez, de ugyanakkor viszont épp ez a hit által szerzett tudás lendíti előre teljes tudásunkat. Ha mindig csak úgy fogadnánk be valamilyen új kinyilatkoztatást, kijelentést vagy ismeretet, hogy az csak annyiban lehet igaz, amennyiben „benne áll” az eddigiekben, akkor a tudomány aligha haladhatott volna bármit is előre, de főleg az emberi bölcsesség károsodott volna leginkább.

Ez a nagy misztérium Jézus titka. Az, hogy valóságos Isten és valóságos ember.

De mit is jelent ez a szó: „*természet*”? Természetnek nevezzük azt az általános lényeket, ami minden létezőben megvan és dinamikusan érvényesül. Emberi természetnek mondjuk azt, ami testből és szellemi lélekből áll, s ami az alacsonyabbrendű élőlényekhez viszonyítva a legmagasabb rendűként nyilvánul meg. A természet minden emberben közös. Továbbá az is, hogy az ember társas lény, valamint, hogy minden ember egy különálló személyes individuum.

Mit jelent a „*személyes létezés*”? A személy nem más, mint ennek a természetnek az egyediesítése, amikor az általános emberi természet tudatára ébred annak, hogy ő van és különbözik más egyedektől. Legtökéletesebb a személy akkor, ha egészen ráébred arra, hogy „megismételhetetlen”, lényege „kimondhatatlan” és hogy belőle nincs még egy „példány”.

Az ember sohasem tökéletes személy. Ha tökéletes személy lenne, akkor nem akarna feloldódni annyira az általánosban. Hányszor érezzük, hogy „jó”, hogy ha nem kell szembenézni önmagunkkal, jó, ha „feloldódhatunk” az általánosban. Pontosan ezt az „alacsonyabb rendű” igényt használja ki minden kollektivista társadalmi rendszer: beleolvadni az általánosba, mindent „közösén” csinálni – ez a jelszavuk. Ugyanakkor viszont arról is van originális tapasztalatunk, hogy az emberek szeretnek önállóak lenni. Törekcsenek szabadságuk kibontakoztatására. Hangoztatják a „maguk igazát”, szemben állnak a másik emberrel. Nehezen tudnak összeegyeztetni véleményeket. Persze ez csupán torz és tökéletlen megnyilvánulása a személyességre való törekvésnek, de minden emberben fellelhető ez a tulajdonság. Valójában akkor válik az ember igazán „személyllyé”, amikor elég érett a szabadsága arra, hogy felelősséget is tudjon vállalni tetteiért. Rendelkezik kellő tudatossággal és úgy tud „beleállni” az emberek közösségébe, hogy ugyanakkor nem feltétlenül igényli azt. Erre az állapotra mi csak vágyódunk, de nem tudjuk megvalósítani. Hiszen természetünkhöz nemcsak a szellemi, hanem a testi, anyagi természetünk is hozzátartozik. S ez rengeteg „szállal” köt bennünket az alacsonyabb rendű élethez. Valójában csak Isten tud igazán szabad lenni. Istenben van meg egyedül az az adottság, hogy annyira „egy”, annyira „egyedülálló”, annyira „önálló”, s annyira szabad, hogy szabadságát kizárólag saját tökéletessége „korlátozhatja”, hiszen ő szükségszerűen akarja a legfőbb jót, vagyis önmagát. De ugyanakkor egészen szabadon tud kapcsolódni más személyekhez, miközben létéhez nem szükségszerűen tartozik hozzá a más személyekkel való közösség.

Az ember Isten képmása. Az istenképiség leginkább a szeretetre törekvő szabadságban nyilvánul meg bennünk. Az emberben azonban csak törekvés van erre, és a büntől „megsebzett” emberi természetnek kegyelemre van szüksége ahhoz; hogy ezt az istenképiséget többé-kevésbé, legalábbis az üdvösség szempontjából elérhető módon realizálja. Sohasem mondhatom el magamról, hogy „tökéletes vagyok” azért, mert nem tudok istenivé válni. Ugyanis nem tudok az isteni természetben gyümölcsözően részesedni az isteni kegyelemmel való szabadakarati együttműködés nélkül.

Amikor az Úr Jézus Krisztus megbocsát ellenségeinek, akkor a második isteni személy az, aki megbocsát, de ugyanakkor *isteni és emberi természete szerint teszi ezt*. Miért fontos ez a számunkra? Azért, mert egyrészt kinyilvánítja számunkra azt, hogy „milyen” Istenünk van, milyen az ő természete, másrészt pedig az emberi természet oldaláról megközelítve a kérdést, rámutat arra, hogy ha mi Krisztus életéből részesedünk és elnyerjük az ő Szentlelkét, akkor

Isten kegyelmével mi is képesek vagyunk hasonló cselekedetek végrehajtására. Tehát örömhír számunkra, hogy a mi Istenünk még az ellenségnek is meg tud bocsátani, amikor vétkeink elkövetésével „ellenségesen” viselkedünk vele szemben. A bűn ugyanis ellenségeskedés Istennel. „Aki szeret engem, az megtartja parancsaimat” – mondja az Úr Jézus János evangéliumában. Aki nem tartja meg az Úr Jézus parancsait, az nem szereti őt, vagyis az ellensége. Ő azonban annak ellenére, hogy mi akárhányszor ellenségesek vagyunk vele szemben, mégis szeret bennünket, úgy, mint Isten. Ugyanakkor az emberi nem fejeként hal meg Jézus a keresztfán. Ezért áldozata a múlt felé visszamenően és a jövő felé előremutatólag örök érvényű. Mint az emberi nem feje példát mutat nekünk arra, hogy az istenképiségnek megfelelően a Krisztussal való sorsközösség alapján, – amit Pál apostol így fejez ki a filippi levélben, hogy „ugyanaz a lelkület legyen bennetek, mint ami Krisztus Jézusban volt” – mi is meg tudjuk valósítani az ellenségszeretetet. Valaki mondhatja erre, hogy ez nem lehetséges. Krisztus első tanúi azonban megmutatták, hogy mégiscsak lehetséges. Szent István vértanú ugyanezeket a szavakat mondja megköveztetése közben: „Atyám bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek.”

Milyenek voltak az Úr Jézus *ellenségei*, akiknek megbocsátott? Jézus perén „bemutatkoznak”. Akik őt halálba vitték, gőgös, hiú emberek voltak és féltékenyek Jézus Krisztusra. Bár a zsidó nép vallási vezetői úgy ideologizálták meg Jézus kiszolgáltatását Pilátusnak, és a halálos ítéletet, hogy ezzel nagy jót tettek a választott népnek, valójában mégsem erről volt szó. Gőgösek, hiúk voltak, nem bírták elviselni Jézus „másságát”, az Isten szentségét, ami Jézusban „megtestesült” előttük. Amikor ugyanis Isten szentségével találkozom, akkor ebből az összehasonlításból kiderül, hogy nem én vagyok „a szent”, hanem az Isten. És ezt a felismerést az emberi gőg nem képes elviselni. Ám istenképiségünk még a legnagyobb bűnben is megmutatkozik. Mi „tökéletesek” szeretnénk lenni, csak nem úgy, ahogyan azt Isten kívánja tőlünk. Az áteredő bűnre vezető kísértés lényege is ez volt: „Olyanok lesztek, mint az Isten. Tudni fogtok mindent.” Tehát minden bűn lényege, hogy az ember istenként akar „föllépní” az emberek előtt, mégpedig a mindenhatóság, a mindentudás látszatának keltésével. Ezzel szemben a megváltás lényege, hogy te lehetsz ugyan „isteni”, de nem úgy, hogy te fogod megszabni annak milyenségét, hanem úgy, hogy elfogadod az Isten reád szabott akaratát. Te az Isten életéből részesülsz, és ő majd „fölemel” téged feltéve, ha alázatosan együttműködsz vele. Így aztán úgy válsz tökéletessé, hogy magad veszed észre ezt a legkevésbé. Hiszen mi is a tökéletesség mércéje? „Legyetek tökéletesek, amint a ti mennyei Atyátok tökéletes.” Ezt az ember saját erejével nem tudja megtenni. Az emberi gőg lényege, hogy amit „épp elértem,” azt nevezem tökéletesnek. A gőg nem képes elviselni az Isten szentségével való találkozást. Ez a beállítottság az, ami kiszolgáltatta a pogányoknak az Üdvözítőt.

És hogyan viselkednek Jézussal szemben a *pogányok*? Az evangélium leírása szerint gúnyolódnak. A *gúnyolódás* azért súlyos bűn, mert aljas visszaélés a másik ember kiszolgáltatott helyzetével. Hasonlít ahhoz az állapothoz, mint amikor egy embert megbilincselnek, majd elkezdik karddal szurkálni és azt mondják, védekezzél. Természetesen nem tud védekezni. Ezt csinálták az Úr Jézussal is azok a katonák, akik csúfolták a keresztfá alatt, továbbá azok a zsidó vallási vezetők is, akik szintén gúnyolták Jézust a keresztfánál.

Az ember legfurcsább érzéseinek egyike, amikor szembesül saját teremtettségével, végességével. Az Úr Jézus Krisztus tudatosan átélte a szenvedést, a halálfélelmet és a halált, mert így akart megváltani minket bűneinktől, hogy a bűn következményeit áldozatként, ártatlanul, tudatosan magára vállalta. Ő nem úgy lett szolidáris velünk, hogy lesüllyedt a mi színvonalunkra, hanem úgy, hogy fölemelt bennünket, és helyettünk vállalta a bűnért járó büntetést. Mindazt átélte értünk és helyettünk, amit egy betegségben, szenvedésben vagy halálközeli állapotban csak átélhet az ember. Bár Jézus isteni természete és személye szerint legyőzhetetlen, mégis szembesülni kell emberi természetének elesettségével, azzal, hogy

nyomorúságos anyagi teste szétesőben van, hogy ki van szolgáltatva másoknak, őt lehet zsarolni, ő gyenge, őt ki lehet gúnyolni, és mégsem védekezik ezzel szemben. Azért mert Jézus tudatosan vállalta és emberi természete szerint átélte mindezt: „Betegségeinket ő hordozta, fájdalmainkat ő viselte” – amint Izaiás próféta jövendöli. Így jár előttünk és mutat példát nekünk, hogy mi is hasonlóképpen cselekedjünk.

Nyilvánvalóan nekünk is tudnunk kell *megbocsátani*. Hogyan? Az Úr Jézus megmondja: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekednek.” Kétségtelen, hogy lehet ezt úgy is értelmezni, hogy ha Jézus ellenségei tudták volna, ki az, akit bántalmaznak, akkor nem tették volna, amit tettek. De általában nem erről van szó. Inkább arról, hogy ezek az emberek azért sajnálatra méltóak, mert nem akarják megismerni a teljes igazságot. Aki ismeri a teljes igazságot és mégis szembe helyezkedik azzal, annak nem lehet megbocsátani. Jó példa erre a bukott angyalok esete. Az angyalok ismerik a teljes igazságot, teremtett természetük befogadó képességének határain belül. Isten próbára tette őket, betekintést biztosított számukra az üdvösség tervébe. Az angyalok egy része Isten mellé állt, másik részük viszont ellene fordult. Ők a bukott angyalok. A bukott angyaloknak azért nem tud Isten megbocsátani, mert ők nagyon is tudják, hogy mit cselekszenek. Az angyaloknak nincs teste, ők tiszta személyes szellemek. Tehát, ha egyszer döntenek, akkor egész személyi mivoltuk azonosul a döntéssel és nem tudják visszavonni elhatározásukat. Következésképp az ördögök nem tudják megbánni bűneiket és ezért nem is lehet nekik megbocsátani. A jó angyalok viszont döntésük után már nem tudnak ördöggé válni. Az angyalokkal ellentétben az embernek van „mentsége”, mivel szellemi képességei az anyagi testen keresztül, annak közvetítésénél működnek. Az anyagi test pedig tökéletlen: az agy nem működik mindig jól. Nem rendelkezik megfelelő információkkal, s így az ember az egyetlen lény, aki meg tudja bánni bűneit és képes az újrakezdésre. A halál pillanatáig mindenkinek megvan erre az esélye. Mivel mi emberek bocsánatot nyerhetünk, ezért meg is kell bocsátanunk. A nekünk ártókkal szemben mindig arra kell gondolnunk, amit Jézus a keresztfán mondott az ellenségeinek: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek.” Ellenségeink sem tudják, hogy a bennünk lévő Istenképmást gyalázzák. Am e tudás hiánya vétkes nemtudás, amiért számot kell adniuk Isten előtt. Mégis, ha már egy kissé irgalmas lelkület van bennünk ellenségeinkkel kapcsolatban, ha már egy kicsit tudunk imádkozni értük, akkor már jó úton haladunk a keresztény megbocsátás felé.

A golgotai kínszenvedés főlemelő jelene, amikor az Úr Jézus „szentté avatja” a jobb latort.

Mi az, ami a jobb latort megigazulttá tette? Az igazság oly fölismerése és kimondása, ami nem a „másik” ellen, hanem önmaga ellen irányult. Mindnyájan az igazság bajnokai vagyunk mindaddig, amíg másokat kell kritizálnunk. De akkor, amikor az igazság ellenünk irányul és magunk fölött kell ítélnünk, akkor kitérünk előle, mert az igazság belátásához nagy alázat kell. Az alázatosság nem a meghunyászkodás erénye. Az alázatosság a magunk fölött kimondott igazságos ítélet elfogadása: amikor nem a magunk mentegése az első gondolatunk, hanem a véték belátása és a jóvátétel vállalása. Vannak emberek, akik a belátásig eljutnak, de bűneiket jóvátenni nem akarják, mert ez nehezebb.

Itt áll előttünk a jobb lator példája. Nem minden lator szükségszerűen jobb lator. Helytelen lenne ezért példája nyomán arra a következtetésre jutni, hogyha elhanyagolom vallásos életemet, akkor majd halálos ágyamnál én leszek a jobb lator és az utolsó pillanatban megtérek.

A megtérést nem lehet az „utolsó pillanatig” halogatni, mert nem biztos, hogy képesek leszünk majd akkor befogadni a kegyelmet.

A bal lator beállt a gúnyolódók sorába. Ő is káromolja Jézust: „Ha te valóban az vagy, aminek mondasz magad, amint a felirat hirdeti rólad a kereszten, ha te vagy a Messiás, a zsidók királya, akiről tudjuk, a próféták tanításából, hogy csodatevő lesz, akkor ments meg

bennünket és persze magadat is, de elsősorban minket és leginkább engem” – gondolja a bal lator. Mily önző megnyilvánulás ez ebben a határhelyzetben akkor, amikor valakinek „szíve mélye” a felszínre tör! A bal lator az önző ember típusa, aki mindig és minden körülmények között csak a saját hasznát keresi, csak a saját előnyét nézi.

Ezzel szemben a jobb lator megmondja, hogy a bal lator helytelenül vélekedik. Testvérileg megfeddi: „Helytelen, amit mondasz, káromkodol, mert mi valóban elkövetett bűneinkért szenvedünk itt a keresztfán, tehát megérdemeljük büntetésünket. Ezzel szemben Jézus ártatlan. „A jobb lator tehát nemcsak fölismeri az igazságot, nemcsak kimondja az igazságot, nemcsak ítéletet mond maga fölött, hanem az elégtételt is tudatosan vállalja. S azzal, hogy vállalja az elégtételt, már le is vezekli bűnét. De ez még nem elég. Még kell egy kérés is, egy alázatos hitvallás, melyben megvallja, hogy Jézus valóban az Isten Fia. Nemde ezt látjuk végig az evangéliumban? Az Úr Jézus minden beteggyógyításnál azt kérde: „Hiszed azt, hogy én vagyok a Messiás? Hiszed azt, hogy én vagyok az Isten Fia? Hiszed azt, hogy én vagyok Dávid fia?” Ezek szinonim kifejezések, a lényegét fejezik ki. Azt, hogy az Úr Jézus Krisztusban Isten személyesen jelen van köztünk és működik. „Igen Uram, hiszem” – hangzik a válasz.

„Akkor legyen neked a te hited szerint. Gyógyulásod jel lesz, hogy Isten él, Isten itt van, Isten újjáteremt téged Jézus Krisztusban.”

Nos, ezt a jutalmat kapja a jobb lator: „Még ma velem leszel a paradicsomban”, azaz a mennyek országában – mondja neki az Úr Jézus.

Elmélkedésünk elején abból indultunk ki, hogy századunk nagy gondolkodói pusztán józan ésszel és filozófiai következtetéssel eljutottak arra a felismerésre, hogy milyen jelentős dolog az a néhány évtized, amit mi „emberi élet” címén leélünk e kis, jelentéktelen bolygón. A földi élet előjáték az örök élethez. Ahhoz az élethez, amire meg vagyunk hívva, melynek modelljét a Krisztushoz való hasonlóság adja meg. Igen jelentősek a határhelyzetek, mert kihatásuk van nemcsak a mi életünkre, hanem mások életére is, hiszen az egész emberi nem egyetlen nagy „családot” alkot. A halál pillanatában vagy legalábbis a halál közelségének szituációjában mindenki „ledobja magáról az álarcot”, és igazi lényege szerint viselkedik. Az Úr Jézus ezt a határhelyzetet is élénk élte. Isteni természete szerint mint a második isteni személy, emberi természete szerint mint ember mutatja magát, és ebből megtudhatjuk, hogy milyen hozzánk az Isten, és milyennek kell nekünk lennünk, embereknek.

Jézus e két kijelentése illetve megnyilvánulása példaként állhat előttünk. Arra figyelmeztet, hogy bocsáss meg ellenségeidnek, ha azt akarod, hogy Isten neked is megbocsásson és tudd kimondani az igazságot önmagad fölött, merd vállalni az elégtételt és jóvátételt, valld meg hittel, hogy Jézus a te személyes Urad és Megváltód, és tanuld meg, hogy irgalmat csak nála találhatsz. Ha pedig azt megtaláltad, akkor majd te is vele leszel a paradicsomban.

2. „Íme a te anyád”

Az anyaszentegyház kezdettől fogva úgy értelmezte az Úr Jézus e szavait – „Asszony, íme a te fiad, fiú, íme a te anyád” –, hogy Szűz Mária egyházanyaságára gondolt. Nem véletlen tehát, hogy az ősi meggyőződést a II. Vatikáni zsinat egyházzól szóló konstitúciója külön fejezetben is tárgyalta, aminek címe így hangzik: *Mária, az egyház anyja*.

Az anyaszentegyház mindig átérezte annak fontosságát, hogy Máriára úgy tekintsen, mint arra az emberre, aki Isten örök elgondolása szerint valósította meg az istenképiséget. Ezt fejezi ki az a dogma, ami Szűz Mária szeplőtelen fogantatásáról, vagyis áteredő büntől való mentességéről szól. Amint az „első ember által jött a bűn a világba, ugyanúgy egy ember által jött a megváltás is.” Az apostol itt *Ádám és Krisztus* párhuzamára gondol. Ha nem is sajátos, de hasonlósági értelemben elmondhatjuk, hogy ha egy asszony által jött a bűn, akkor egy asszony által jött a megváltás is – természetesen hozzá kell mondanunk: *Krisztus, a mi Urunk által*. Hiszen „nincs más közvetítő” – ahogy Szent Pál apostol a zsidókhöz írt levélben írja – „Isten és ember között”, csak a tökéletes főpap, az önmagát áldozatként följajnló, önmagát áldozatként bemutató és áldozatként elfogadott Isten Báránya, Jézus Krisztus. Ezért van, hogy az anyaszentegyház minden ünnepen és minden hivatalos imádságában így fejezi be könyörgéseit: „*Krisztus, a mi Urunk által*.” Egyedül Krisztus, a mi Urunk által fordulhatunk a mennyei Atyához és Krisztus, a mi Urunk által szólíthatjuk meg őt. Ezt a kegyelmet Jézus érdemelte ki számunkra. A Boldogságos Szent Szűz kegyelmi kiváltságai is *Krisztus érdemeire* való tekintettel adta meg. De Szűz Máriának vannak *személyes érdemei* is. Ne feledjük, hogy ősziüleink is mentesek voltak az áteredő büntől a bűnbeesés előtt és mégsem tudtak ellenállni a sátnak kísértésének.

A Boldogságos Szent Szűz személyes érdeme, hogy ő ellenállt a kísértésnek. Megkísértése nem volt olyan „látványos”, mint az ősziülőké, de ő is kísértések keresztjében élte földi életét. Már ott volt a „kísértés, amikor Gábiel főangyal közölte vele, hogy a Messiás édesanyja lesz, és azért föl is tette neki a kérdést, hogy „miképp lehetséges ez?” S amikor Gábor angyal megmagyarázta, hogy „a magasságbeli ereje árnyékoz be; ezért fiad lesz a büntől Szabadító, akkor így válaszol: „*Az Úr szolgáló leánya vagyok, legyen nekem a te igéd szerint*.”

Zakariás, Keresztelő Szent János édesapja – akinek a jeruzsálemi templomi áldozatbemutató közben jelenik meg az angyal és hírül adja neki, hogy éltes korú feleségének gyermeke születik; nem hisz az angyalnak. Ezért büntetésből meg kell némulnia mindaddig, ameddig hitét vissza nem nyeri. Tehát Mária hitt, Zakariás nem hitt az angyalnak. Ez pedig azt bizonyítja, hogy Szűz Máriának az áteredő büntől való mentessége nem azt jelentette, hogy semmiféle nehézsége ne lett volna a kísértésekkel, hogy számára az erények gyakorlása erőfeszítés nélkül ment volna. Ne feledjük: minél tökéletesebb valakinek a szabad akarata, annál nagyobb a kísértése is arra, hogy e szabadsággal visszaéljen. Szűz Mária életében folytatódnak a próbatételek. Hányszor kellett a „hit homályában” élnie! Büntől való mentessége, fogantatásának első pillanatától kezdve nem jelentette azt, hogy ne kellett volna keresztet hordoznia. De azt sem, hogy ne lettek volna anyai fájdalmi és gyötrelmei. Látnia kellett, hogy az emberek nem értik, félreértik Fiát. Ott volt a keresztúton, látta Jézust, amint hordozza a keresztet. Ott volt a keresztfa alatt. Látta Fia szenvedését és csak sejtette győzelmét és feltámadását.

Mária – akárcsak mi – *a hit homályában* élt, és kísértésekkel küszködve szenvedett. Nem volt a „boldogító színelátás” állapotában, nem volt még a mennyországban. Azért kell hangsúlyozni ezt, mert máskülönben nem tudjuk megérteni, hogy Mária miért lehet példaképünk. Ha olyan példaképünk lenne, akinek semmi kísértést sem kellett volna elszenvednie itt a földön, aki bűn elkövetésére egyszerűen képtelen lett volna, akkor könnyen

mondhatnánk – a költő szavaival –, hogy „tán csodállak, ám de nem szeretlek, s képzetem hegy-völgyedet nem járja.”

Ha a Boldogságos Szent Szűz bűnös ember vagy egyáltalán bűn elkövetésére képes lett volna, abban az értelemben, mint ahogy mi, akkor az Úr Jézus Krisztus, aki emberi természetét Szűz Máriától nyerte, emberi természete szerint bűnben fogant volna. De akkor miként tudott volna bennünket megváltani az áteredő büntől?

Ebben az összefüggésben azt is látnunk kell, hogy mivel *Mária a Szentlélektől fogant*, ezért a gyermek, akit világra szült, sajátos értelemben *Isten Fia*. Így is fogalmaz az egyház tanítása Kr.u. 431-ben az efezusi zsinaton, amikor Szűz Máriát *Istenszüllőnek* nevezi. A Boldogságos Szent Szűz azzal, hogy Istenszüllő, egyszerű édesanyaként élt és kortársai a názáreti Jézus anyjának tartották, akinek *József* a jegyese. Az isteni bölcsesség csodálatos megnyilvánulása, hogy az emberek Máriát és Józsefet Jézus szüleinek tartották. Így akarta az Úr „*elrejteti*” a sátán elől a kis Jézust, hogy a *családi környezet védelmében* növekedhessen.

Ha analóg módon ugyan és hasonlósági értelemben elmondhatjuk, hogy a Boldogságos Szent Szűz, a „*második Éva*”, akkor nyilván a legnagyobb ellenfele nem más, mint a sátán. Nem véletlenül ábrázolják a szobrokon Szűz Máriát úgy, mint akinek lába alatt a földkerekség és eltapossa az őskígyó, a sátán fejét. Hiszen már az úgynevezett protoevangéliumban, az „*első jóhírben*”, ami a bűnbeesés után hangzik el Isten ajkáról az emberiség felé, felhangzik az isteni szózat: „Ellenségeskedést vetek közéd és az asszony közé, ivadékod és ivadéka közé. Ő eltapossa fejedet, te pedig sarka után leselkedel.” Az Úr azzal alázta meg a gonosz lelket, amiért bűnre csábította az első embereket, hogy épp az, akit elcsábított, fogja őt legyőzni: az asszony és az asszony ivadéka. Az „ivadék” nyilvánvalóan az Úr Jézus Krisztus, a Messiás, az asszony pedig a Boldogságos Szent Szűz.

Szűz Mária nemcsak Isten anyja, hanem a *mi anyánk* is. Az Úr Jézus egyházat, közösséget alapított, amelyet Szent Pál élő testhez hasonlít. Ennek a testnek a föltámadt Krisztus a feje, és a tagjai mi, Krisztus-hívók vagyunk. Ahogy egy élő organizmusban a test tagjainak, működését a „fő” irányítja és a főtől kapja erejét a test, ugyanúgy az egyházban is az egyház tagjai a Főtől, Krisztustól kapnak erőt a természetfölötti, intenképesség-szerinti életre. Amint a testet a lélek élteti, ugyanúgy a Krisztustól hozzánk küldött, az Atya és a Fiú Lelke által közénk jövő Szentlélek az, aki élteti a természetfölötti közösséget, az egyházat.

Az egyház, Krisztus titokzatos teste, sokkal „nagyobb” mintsem gondoljuk. Mi csak „egyik” részéhez tartozunk, amely a történelemben él. Van azonban egy másik egyház is, az elhunytak közössége, akik vagy már a mennyországba jutottak vagy a tisztítóhelyen várják üdvösségüket. Ez utóbbi a tisztuló egyház. A célba érkezettek egyháza a szentek egyháza. Ez a megdicsőült egyház. Tehát az egyház hármas tagolódása: *vándoregyház, tisztuló egyház, megdicsőült egyház. Ezek mind egyetlen nagy természetfölötti közösséget alkotnak és mindegyiknek feje Krisztus.*

Mi még kísértésekben, megpróbáltatások közepette élünk itt a földön. A jó és rossz feszültségében zajlik életünk. S mivel a vándorló egyház nem „lebeg” valahol a földi élet fölött, hiszen tagjai mindnyájan a földön élnek, kísértést szenvednek, ezért az egyháznak bűnös arculata is van. Szent arculata elrejtett a világ előtt s a világ nem is ismeri. Akik az egyházat kizárólag evilági képződménynek tekintik, sokszor hivatkoznak arra, hogy azért nem vallásosak, mert az egyházban – és ezen a püspököket, papokat és a hívek látványosabb csoportját értik sok hiba és bűn van. Csakhogy ezek az emberek nem ismerik az egyház misztériumát: azt, hogy a földön vándorló egyházban érlelődik a „jövő” egyháza, és hogy már itt van közöttünk Isten országa, továbbá épp ebben az egyházban csillan föl a szentek egyházának arculata. *Szűz Mária az egész egyház anyja*, mert az Úr Jézus, végakarata szerint, az egyházra bízta őt és őreá az egyházat.

Milyen egy édesanyja? Az édesanyánk egyetlenegy gondja az, hogy családját célba vigye. Több értelemben lehet célhoz érni. Ha az édesanyja csak az anyagi javakat vagy az evilági

értékeket tartja fontosnak, akkor – szerinte – jó édesanya ó, mert sok pénzt és eredményes pályafutást tud biztosítani gyermekeinek. Van azonban az anyai küldetésnek természetfölötti oldala is, s ez nem a mulandó, hanem az örök javakat tekinti fontosnak. A vallásos édesanya csak eszköznek tekinti az anyagi javakat gyermekei számára. Fontosabbnak tartja gyermekeinek vallásos és erkölcsi nevelését, és az érdekli, hogy gyermekei üdvözüljenek. Ez a máriás lelkületű édesanyai hivatás lenne az igazán helyes. Milyen jó lenne, ha a mai édesanyák példaképüknek Szűz Máriát tekintenék, aki az egyház anyja, s akit a kegyelmek közvetítőjének is nevezünk – *Krisztus, a mi Urunk által*. Az ő egyetlen gondja, hogy a mennyországba jussunk. Ily értelemben jár közbe értünk. Ilyen értelemben imádkozik folyvást értünk és ebben az értelemben „üzen” nekünk.

Akik hallgatnak rá, azok az egyház legértékesebb tagjai. Azok a máriás lelkületű, máriás életformájú férfiak és nők, akik csöndben dolgoznak, csöndben kitartanak, csöndben imádkoznak úgy, amint ezt Mária is tette Názáretben. Szűz Mária nem akarta „önmagát megvalósítani”. Nem óhajtott megdicsőülni itt a földön, amint ezt sok nőnek ajánlják napjainkban, mint a boldogság egyetlen és biztos útját. Nem lehet „tíz bőrt” lehúzni egy emberről.

A mai nők egyik legnagyobb bűne, hogy elhitték a világ fiainak, a sátán csatlósainak azt, hogy lehet egyszerre valaki „tökéletes anya” tökéletes feleség „tökéletes Nobel-díjas tudós”, továbbá „tökéletes szakács” és természetesen „tökéletes szobalány” is. S mindez egyszerre. *Ez a sátán hazugsága.*

A Boldogságos Szent Szűz azt mondja, hogy mindenki abban az életállapotban, amiben van és azon képességek szerint, ami neki adatott, igyekezzék a legtöbbet „kihozni” magából és ne tekintessen, „kifelé”. Addig, amíg folyvást *összehasonlítatom* magamat más emberek életével, sorsával, mindig *boldogtalan*, folyvást elégedetlen, irigy és féltékeny leszek. Ám abban a pillanatban – akármely életállapotban is vagyok –, ha el kezdek másokért élni, s magamról megfeledkezem, megtalálom igazi önmagam. Hát nem ezt mondja az Úr Jézus? „Aki szereti életét, elveszíti azt, aki elveszíti életét, megtalálja azt.” Megdöbbenő, hogy azok az egyháztalabé, akik rejtettségben élnek, akik tudnak áldozatot hozni, akik névtelenül imádkoznak emberekért, akik a mindennapi szenvedésüket, bosszankodásaikat Krisztus áldozatába beleépítik – Pál apostol szavaival kifejezve: „Krisztussal együtt keresztre vannak feszítve, s élnek ugyan, de már nem ők, hanem Krisztus él bennük” – azok valóban kieszközlik azokat a kegyelmeket, melyeknek hatására sokan megtérnek, újjászületnek, tíz-húsz-harminc év után újra meggyónnak és új életet kezdenek. Erről a lelkipásztorok sokat tudnának beszélni. Természetesen mindent meg kell tenni, ami tőlünk telik, de mindig azzal az alázattal, hogy „Uram, csak azt add meg nekem, hogy jó eszközöd lehessenek.” A Szűzanya is „csak” jó eszköz volt Isten kezében. Teljesen fölládozta magánéletét, terveit, elgondolásait Jézusért: „Legyen nekem a te Igéd szerint; Isten akarata teljesedjék életemben.” Ez volt a jelszava. „Első menetben” – nem kétséges – ez próbatételekkel. De később hitünk, „befektetett” bizalmunk bőségesen kamatozik.

Ha ilyen mennyei édesanyánk van, akkor hűséges fiaknak is kell lennünk. *János apostol módjára gondoskodnunk kell a Szűzanyáról*. János apostol Efezus városának püspöke volt. Az egyház hagyománya szerint János apostol gondoskodott Szűz Máriáról. Házába fogadta őt, és amíg a Boldogságos Szent Szűz el nem szenderült, ő viselte gondját. Az egyháznak folytatnia kell ezt a jánosai szolgálatot.

Szent István népe vagyunk, aki felajánlotta hazánkat a mennybe fölvevett Szent Szűznek. Latinul így mondjuk: „*regnum marianum*”. Ez azt jelenti: Máriás ország, Mária országa vagyunk.

Szent István súlyos történelmi helyzetben bízta rá Szűz Máriára ezt az országot. Akkor tette ezt, amikor eljutott életének nagypéntekjéhez, amikor úgy tűnt, hogy Isten néma, amikor

semmi emberi megoldás lehetősége nem tárult fel előtte. Mindkét fia meghalt és nem volt közvetlen tőle származó törvényes örökös.

Nem tudjuk, hogy mi Isten gondviselésének titka. A keresztény embernek alázattal meg kell hajtania fejét Isten végzése előtt. Ne én akarjak minden áron „okos” lenni! Szent István azért is szent, mert tudott meghajolni Isten végzése előtt. Emberi eszközei már kifogytak. Szűz Máriára bízta tehát országát. Legyen ő ennek az országnak *királynője*, ura. És jóra bízta! Minden nehézség ellenére ugyanis ez a nemzet ezer éven át képes volt fennmaradni. Tudott megmaradni kereszténynek és magyarnak még az elmúlt negyven-ötven évben is. Rettentő pusztításokat végeztek ebben az országban lelkileg, és mégis Isten kegyelme működött. Élünk, de nem elégedhetünk meg azzal, hogy pusztán vagyunk és csak saját üdvösségünk gondja érdekel. Mi az egyház élő tagjai akarunk lenni. Új életre kell születnünk a Fő erejéből és ezt az életet a többi tag felé kell sugározni. Pontosán ezért van szükség arra, hogy János apostol példájára ápoljuk a máriás lelkületet. Nehogy azt gondolja valaki, hogy a máriás lelkület ellentétben áll a krisztusi lelkülettel. Szó sincs róla! Aki Mária útját járja, az biztos, hogy eljut Krisztushoz. Ezzel a lelkülettel építjük hazánkat, hogy valóban „regnum marianum”, Mária országa legyen.

A jó édesanya a legjobbat akarja gyermekének. Mi is akkor haladunk Mária útján és akkor bizonyulunk igaz fiaknak, ha felebarátainknak a legjobbat akarjuk. Szakítani kell tehát azzal a lelkülettel, hogy csak evilági javakat kívánunk nyújtani szeretteinknek. Nagyon szépen fogalmaz *Loyolai Szent Ignác*, regulájának bevezető soraiban, midőn így ír: „akik a Jézus Társaság tagjai akarnak lenni, azoknak nem csupán a saját üdvösségük gondjával kell törődniük, hanem felebarátaik üdvösségével is.” Ezt pedig Szűz Mária módjára a leginkább alázatos szolgálatunk jó példájával, folyvást Krisztusra figyelő lelkülettel és Isten akaratának személyünkre alkalmazott és elfogadott helyeslésével tudjuk elérni. E jó példának biztos, hogy hatékony kisugárzása lesz.

3. Sorsközösség Krisztussal

Miért tartja fontosnak Márk, a legősibb evangélium szerzője és a Márk evangéliumot forrásként felhasználó Máté evangélium annak hangsúlyozását, hogy az Úr Jézus ezt mondja haláltusája közepette: „*Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?*”

Nyilvánvalóan nem azért, hogy ezzel érzékeltessük, Jézus az utolsó pillanatban elvesztette messiási, istenfiúi öntudatát, mintegy beteljesítve ezzel a zsoltáros szavát: „Átkozott, aki a fán függ. Nem erről van szó. Mélyebb teológiai értelem húzódik meg itt. Ehhez fűződik mindjárt az, ami a többi most tárgyalandó kijelentést is érinti. Az Úr Jézus a keresztfán olyan kijelentéseket tesz, melyeknek végén megalapozottan hangzik el a szó: „*Beteljesedett*”. Am kérdés, hogy mi teljesedett be? Akár ez a kijelentés, hogy „*Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?*”, akár az, hogy „*szomjazom*”, akár az, hogy, „*Atyám, kezedbe ajánlom lelkemet*”, megtalálható az úgynevezett messiási zsoltárokból. Ezen idézetek tartalma teljesedik be az Úr Jézus kereszthalálában. Vagyis az Úr Jézus tudatosan vállalja az „*Isten szenvedő szolgája*” szerinti messiási küldetést, melynek befejező aktusa épp az, ami a kereszten történik vele.

Lukács evangéliumában, ahol az Úr Jézus pusztai megkísértésének történetét olvassuk, a szerző megjegyzi: „A sátán egy időre elhagyta Jézust.” Egyes szentírás-magyarázók joggal feltételezik, hogy ez az „egy időre” kifejezés azt jelenti: haláltusájáig. Hiszen a sátán nem ismerve Jézus Isten-emberi természetét úgy gondolhatta, hogy még ebben a nehéz, kiszolgáltatott helyzetben, a haláltusában, ahol az emberi gyengeség csúcspontjához jut, még egyszer megkísértheti őt, és tán eltántoríthatja eredeti küldetésétől. Az Úr Jézus ennek a kísértésnek áll ellen, amikor végső kijelentéseiben „hitelesíti” azt, hogy ő *az Isten eredeti szándéka szerinti messiási küldetésnek tett eleget*.

Az Úr Jézus tanításában valóban megjelenik Isten eredeti szándéka, s szavaiban és tetteiben valóban beteljesednek a messiási „idők jelei”. Ennek ellenére, isteni erejét nem állítja a korabeli vallási vezetők szándékainak szolgálatába, hanem épp ellenkezőleg, leleplezi képmutatásukat, kicsinyességüket, emberi önzésüket. Ezért kellett őt „eltenni láb alól”.

Ezért kellett őt „kiiktatni”, ezért kellett keresztre feszíteni.

Az Úr Jézus tudatosan vállalta ezt az *áldozatot*. Beteljesedett személyében a „szenvető Isten szolgájáról” szóló messiási jövendölés. Épp általa Messiás, épp azért király, mert nem emberi módon az. Királysága és uralma rejtett, de a benne hívők megtapasztalják és majd a világ végezetén, a történelem ítéletekor ez még a hitetlenek számára is világossá lesz. Akkor már a hit nem erény, hiszen már a hitetleneknek is hinniük „kell”. Ez már az örökkévalóság állapotába való átmenet lesz, ahol nincs jövő, ahol már csak örök jelen van és ahol éppen ezért nincsen szükség arra, hogy a hit kezdeti tudásához a jövőben kapjunk bizonyítékot. *Ott már a hit igazolt tudássá válik*. Tehát a kárhozottak számára és a ma még hitetlenek számára is értelmű tudássá, „látássá” válik az, hogy az Isten Jézus Krisztusnak átadta az ítéletet, az emberi nem fölött, ahogy ezt Dániel próféta megjövendölte az eljövendő Messiásról. Ezt a vég-időt hatalmas, nagy kozmikus megrázkódtatások kísérik. Ég és föld „megnyílnak”, a „sziklák” megrepednek, a „sírok megnyílnak”, a „halottak föltámadnak” és „megjelennek.” Ezeket a kijelentéseket olvashatjuk Szofóniás, Ámosz, Joel és Dániel próféta jövendöléseiben. Máté evangélista ókeresztényeknek írta evangéliumát és ezért az ószövetségből érvel, mondván, hogy Jézus Krisztus életében mindez beteljesedett. Az új üdvrend már elkezdődött. A messiási korszak eljött. Bár egyelőre csak rejtetten, a hívők számára, de a világ végén már mindenki előtt ismert lesz. Ez a végállapot „csillan” most föl az Úr Jézus kereszthalálában a Golgothán. „Végidő” ez a mi számunkra is, hiszen Isten ettől kezdve több kinyilatkoztatást nem ad az emberiségnek. *Jézusban a kinyilatkoztatás teljességhez jutott*. Ő az Isten megtestesült Igéje, akiben Isten szava egyszer s mindenkorra

„igenné” vált. Jézus Krisztus a második Ádám, az emberi nem képviselője. Ő az igaz „emberi nem”, aki igent mondott Isten akaratára.

Máté evangélista említi, hogy délben a hatodik órától a kilencedik óráig (a mi időszámításunk szerint délben tizenkettőtől délután háromig) elsötétült a föld, pedig akkor épp delelt a Nap. A próféták megjövendölik, hogy „azon a napon” majd Isten sötétséget hoz a földre és sötétségben fog megnyilvánulni ítélete.

„A sziklák megrepednek”, a „sírok megnyílnak” Jeruzsálemben, az ószövetségi „igazak föltámadnak halottaikból” és „megjelennek Jeruzsálem utcáin”. Ez mind azt jelzi, hogy az Úr Jézus Krisztus halálával elhozta a *föltámadás* lehetőségét, vagyis a mennyei Atya *elfogadta* áldozatát. A végidők jele a halottak föltámadása is, és amint Dániel próféta jövendöli, amiként az igazak föltámadnak és üdvözülnek, a gonoszok is föltámadnak és elkárhoznak. Ezt a dánieli jövendölést hitelesíti szavaival az Úr Jézus. Tehát Jézus mintegy „rehabilitálja” az ószövetségi kinyilatkoztatást, ami az ő korában eltorzult. Következésképp az ószövetség nem áll ellentétben az újszövetséggel, hanem egymásra rétegeződő, *egymást kiegészítő* kinyilatkoztatásról van itt szó. Az ószövetség amint Pál apostol is írja a Galatákhoz írt levelében – „nevelőnk” volt Krisztusra. Ám az újszövetségi üdvrendet nem lehet az ószövetségi előzetek nélkül megérteni. Hiszen az ószövetség volt az út az újszövetséghez. Csakhogy az ószövetség, újszövetség nélkül, befejezetlen. Az a vallásos zsidók „tragédiája”, hogy befejezetlen kinyilatkoztatásban hisznek. Az ószövetségben minden a jövőre utal, de ez a jövő még nincs befejezve. Ami számunkra megadatott – akár zsidók vagyunk, akár pogányok –, nem más, mint hinni Krisztusban, mert ő maga a „befejezettség”, a teljesség. Ez az, amiről azt írja János apostol, hogy „*a győzelem, ami diadalt arat a világ felett, a mi hitünk.*” Nekünk a hit által már megvan a bizonyosságunk, hogy a győzelem már megszületett ott a Golgothán.

Sok ember ezt nem érti, jöllehet „van szemük, de nem látnak, van fülük, de nem hallanak” és „megkeményedett a szívük”. Számukra csak az elfogadható, ami őket igazolja, ami az ő érdekeikbe és ismereteikbe „belevág”, mert ezzel a látszólagos biztonságuk és természetesen boldogságuk is állítólag biztosítva van.

Ám Isten a „meglepetések” Istene. Ellentétekkel „dolgozik”. És pontosan azért erény a hit, mert az embernek a hit aktusában kell megtennie az első lépést, ami akárhányszor „sötétbe ugrás”. Ez azt jelenti, hogy Isten kezébe helyezem életemet, kiszolgáltatom magamat neki és bízom abban, amit a zsoldáros így fejez ki: az Úr ennek ellenére „jó végre viszi utamat.” Sajnos a legtöbb ember ezt az első lépést nem akarja megtenni. Ám Isten nem kényszeríti az embert hitre. Milyen bizalom, milyen szeretet lenne az, amit kikényszerítettek belőlünk? Csakhogy a *nem-hívő is felelős Isten előtt hitetlenségéért*. Minden ember képes a hitre. Minden ember meg van váltva még akkor is, ha ezt elutasítja. Krisztus megváltó művének kisugárzása egyetemes mind térben, mind időben, jöllehet csak a keresztségben és a hit megvallása során válik „konkrétá”. Ha tehát valaki a fölkinált kegyelmet visszautasítja, felelős ezért.

Láthatjuk, hogy az emberek – akárcsak Jézus kortársai – nem fogták fel a kereszt titkát. Pál apostol szépen ír erről az első korinthusi levélben: „*A kereszt a zsidóknak botrány, a pogányoknak oktalanság, de nekünk, akik hívők vagyunk akár zsidók, akár görögök, a kereszt Isten ereje és bölcsessége*”. A kereszt azért volt botrány a zsidóknak, mert az ószövetség szerint „átkozott az, aki a fán függ”. Hogyan „merészel” – gondolhatták – Isten üdvösségem érdekében olyasmit tenni, ami nem sorolható be az általam ismert rendszerekbe? Hogyan mer Isten engem megszokott biztonságomból kizökkenteni? Ő csak úgy lehet Messiás, ahogy azt „mi” előírjuk neki. Ő nem a mi tanítványunk volt. Hogyan merészel bennünket „kioktatni”? Ezért mondja az Úr Jézus: „Ha már szavaimnak nem hisztek, legalább tetteimnek higgyetek, mert azok bizonyítják, hogy az Atyától jöttem.” De a korabeli zsidó vezetők a tetteknek sem hittek. A jeruzsálemi nagytanács tagjai közül többen saját szemükkel látták Lázár

föltámasztását, látták, ahogyan Jézus az inaszakadt ifjúnak megbocsátja bűneit. Látták a csodákat és mégsem hittek.

Ma is sok ember van, aki így gondolkodik: „majd hiszek, ha csodát látok.” És ha előtte történne is a csoda nem fog hinni, mert Isten nem kényszerít senkit a hitre még csoda által sem.

Botrány volt a zsidók szemében a kereszt, mert a megváltás ilyen módjára végképp nem számítottak. A „szenvedő Isten szolgájáról” szóló messiási jövendölés elkerülte figyelmüket.

A pogányoknak pedig azért volt a kereszt oktalanság, mert a pogány mítoszokban az istenek nem gyengék, hanem erősek.

Ismeretes Pál apostolnak az athéni Areopagoson mondott beszéde, mely az egyik retorikailag legjobban fölépített eszme-futtatása. Mégis közönnyel, sőt hitetlenkedve hallgatják a pogány, görög bölcselek és azt mondják neki: jó, jó, te valami föltámadt Istenről beszélsz, de „erről majd máskor hallgatunk meg téged”. Lepereg róluk Pál apostol tanítása, mert nem fér bele „kitaposott” filozófiai rendszerükbe.

Az emberi lélek három módon áll hozzá a *hit kérdéséhez*: Az első fokozat, amikor az ember az „első állapotában” van (ez a kifejezés Hegeltől származik), ami azt jelenti, hogy az ember még olyan tudati állapotban él, mint a gyermek, aki igaznak fogadja el a meséket és nem arra figyel, hogy a mesében mi az, ami megtörtént vagy megtörténhet, hanem a mese mondanivalója, életbölcseisége fontos a számára. Az ilyen beállítottságú hívő egyszerű lélek, aki tud hinni és bizalommal fogadja az isteni kinyilatkoztatást. Van aztán egy végső állapot, ahová nagyon sokan el sem jutnak – s ezt nevezik „második naivitásnak”. Ez az idős, érett ember bölcseisége, aki már Szókratésszel tudja, hogy „milyen keveset tud” és a „tudós tudatlanság”, „docta ignorantia” állapotában van. Az emberek túlnyomó többsége a hit szempontjából a „kettő között” helyezkednek el. Ezek a félművelt emberek vagy szakbarbárok, akik úgy gondolják, hogy azért, mert valamiben – egy bizonyos élettapasztalatban, bizonyos szakterületen – eléggé járatosak, akkor annak módszerét kiterjeszthetik minden ismeretre, minden megismerésre és ennek alapján joggal általánosíthatnak. Ez az embertípus így beszél: „Nekem az egyház ne magyarázzon, engem a papok ne tanítsanak!” Az emberek túlnyomó többsége – legalábbis az európai országokban és főleg hazánkban – ehhez a csoporthoz tartozik. Az ilyen emberek gyakorlatilag hitetlenek, még hogyha esetleg családi hagyományból el is mennek a nagyszombati feltámadási körmenetre vagy az éjféli misére. Teljesen magabiztosak, képtelenek megtérni, mert nem tanulékonyak. Az ilyen ember szemében a kereszt botrány mert „nem tud vele mit kezdeni. Ez már nem fér bele az ő világába.

Hát akkor mi az Isten bölcseisége a „kereszt titkában”? Isten bölcseisége az, hogy *amikor úgy tűnik, hogy minden elveszett, akkor jön a győzelem.*

Van aztán olyan ember is, aki hajlandó arra, hogy az isteni kinyilatkoztatást úgy értelmezze, hogy kiragad belőle bizonyos eseményeket és idézeteket, feltéve ha ez „belefér” az ő rendszerébe és egyben őt is igazolja. Ilyenek a *szektások*, de bizonyos értelemben még a *filozófusok körében* is előfordul ez a jelenség. Érdekességként említésre méltó Hegel személye, aki a múlt század nagy filozófusa volt, s aki az Úr Jézusnak azt a bizonyos mondását, hogy „én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?” igen nagy igazságnak tartotta, mert az „belefért” az ő dialektikus rendszerébe. Hegel azt mondja, hogy „lám, lám az Úr Jézus kereszthalálánál maga az Isten Fia jelenti ki, hogy az ő (Hegel) általa kitalált abszolútum, mégpedig az abszolút szellem a Golgothán teljesen elidegenedett önmagától”, tehát egészen „világivá” vált, mint „eltűnt” hogy aztán dialektikusan annak az ellentétébe átcsapva a Szentlélek kiárasztásakor mint a „közösség szelleme” „megtermékenyítse” a világot és „magához térve” – természetesen a Hegel által tételezett ideális állam formájában, valósuljon meg.

Bizony az emberek sok mindenre képesek, ha arról van szó, hogy ne kelljen hinniük és ne kelljen elfogadniuk igaznak, amit Isten szavakkal és történelmi tettekkel kinyilatkoztatott. Isten bölcsességét Pál apostol csodálatosan megvilágítja annak bemutatásával, hogy amikor az Úr *Jézus Krisztus* átéli a teljes elhagyatottságot, akkor mintegy *sorsközösséget vállal velünk*, emberekkel. Pál apostol ezt így fogalmazza meg: „Jézus, aki bűn nélkül való volt, mégis vállalta a bűnös test sorsát, hogy ezzel az isteni irgalmasságot kieszközölje számunkra.” A „test” szó az újszövetségben az ember esetleges, teremtett, kiszolgáltatott állapotát fejezi ki, és ezt az állapotot az Úr Jézus földi életében magára vállalta. Tehát ő, a bűnt kivéve, mindenben olyan lett, mint az ember. A test a bűn következményeit hordozza magán, ezért szenvedhet, lehet beteg, fáradt, továbbá meg is halhat. Ki van szolgáltatva az emberi rosszindulatnak, igazságtalanságnak, rágalmozásnak, az esetlegességnek, és szorongásnak. Az Úr Jézus ezeket mind tudatosan magára vállalja azért, hogy az emberrel *sorsközösségben* lehessen. Szolidáris lett velünk, akik a bűn testében élünk itt a földön. E szolidaritás csúcsa, amikor így szól: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?” De még itt is győz alapvető bizalma a mennyei Atya iránt, hiszen „én Istenem”-nek nevezi őt.

A halál olyan tett, amit mindenki egyedül hajt végre. Régen még a meghalás emberségesebb keretek közt zajlott le. A haldokló mellett ott álltak az ismerősök, barátok, rokonok és együtt imádkoztak vele. Biztos, hogy ez sokat számít, de akkor is egyedül kellett meghalni. Ma már erről természetesen só sincs. Most aztán tényleg „egyedül”, magányosan hal meg mindenki a kórházi ágyon.

A halál szent dolog. Akár hívő volt valaki, akár nem, az elhunyt teste „szent”, mert az Istennel való találkozás „kitüntetett” helye volt a halál pillanatában. Ezért „szenteli” meg az egyház a holttestet, és tekinti szent dolognak a temetést. Ezért kell megadni minden embernek a végtisztességet.

Az Úr Jézus egészen „kiüresítette” önmagát a keresztfán. Tehát még abban is szolidáris lett velünk, hogy átélte a mi halálunkat, az elhagyottság érzést és kiszolgáltatottságot.

A mennyei Atya Krisztust föltámasztotta a halálból és ezzel elfogadta áldozatát. Ez az áldozati lelkület nyilvánul meg Jézusban akkor, amikor így szól: „Szomjazom”. E szó hallatára visszacseng fülünkben a zsolnáros szava: „epével etettek, ecettel itattak. Valószínűleg lándzsára tűzték az ecetes szivacsot, amit a katona felnyújtott Jézusnak. Az ecet pedig ecetes bor volt, amit vízzel hígítottak, mivel a katonáknak ez volt az üdítő italuk.

Az Úr Jézus csak azért mondja ki a szót, „szomjazom”, hogy beteljesedjék a szenvedő Messiásról szóló jóvendülés mely szerint „ecettel itatták.”

És ezután mondja ki az Üdvözítő a lényegét: „*Atyám, kezembe ajánlom lelkemet*”. Ez ismét a szenvedő Isten szolgája”, aki a mennyei Atya akaratát elfogadja, és ebben példát mutat az emberiségnek. Ez az Isten örök elgondolása szerinti üdvösség és boldogság útja. Jézus küldetése nem más, mint a mennyei Atya akaratának elfogadása és az eszerint való élet. János evangéliuma végig ebből a szempontból vizsgálja Jézus életét és működését. Jézus mondja: „*Azért jöttem, hogy a mennyei Atya akaratát teljesítsem.*” Másutt pedig: „Ételem és italom a mennyei Atya akaratának teljesítése.” Továbbá: „Életemet senki sem veheti el tőlem. Annak adom, akinek akarom”. Ezért vállalja tudatosan a „szenvedő Isten szolgája” sorsát, ami vértanúságban nyilvánul meg. Ő az „igaz”, akit igazságtalanul a gonoszok kezére adnak, azok meg bűnbakot csinálnak belőle és kivégzik. Abból a szempontból is meg lehet vizsgálni Jézus sorsát és kereszthalálát, hogy az valójában nem más, mint a „bűnbak-mechanizmus” lélektani folyamatának beteljesítése.

„A bűnbak-mechanizmus” azt jelenti, hogy mindig találunk olyan embert, akire ki lehet vetíteni saját bűneinket. Gondoljunk csak az Úr Jézusnak arra a példabeszédére, amikor a szőlőműködők találkoznak a szőlősgazda fiával: „Itt van az örökös. Öljük meg!” – mondják. És megölik. Itt az Úr Jézus a szőlősgazda „fia”. A gonosz szőlőműködők saját bűneiket vetítik ki a fiúra, az örökösre. Már a küldötteket is előzőleg sorra bántalmazták. Az örököst

viszont meg is ölik. Klasszikus esete a bűnbak mechanizmusának József esete is. A testvérek irigységükből fakadó rossz lelkiismeretüket vetítik ki Józsefre, az ártatlanra, Jákob kedvelt fiára. Eladják a kereskedőknek, kiszolgáltatják a pogányoknak és mivel úgy gondolják, hogy meg is halt, véres ruháját elviszik az atyának, Jákobnak. Valójában a bűn folyvást újra termelődik és az a beállítottság is, hogy bűnbakot keressen magának az ember. A mai világban – még a megváltás után is – folytatódik ez. *Minden ember megvan váltva, de nem minden ember engedi magát megváltani.* Ám e gonosz bűnbak-mechanizmusnak „megállj”-t parancsol az Úr Jézus. Ő azt mondja: „Magamra veszem a világ bűneit, jóllehet ártatlan vagyok. Rám nem „vetíthetitek ki” a világ bűneit, mert magam megyek elébe a büntetésnek. Bűnbak leszek értetek, helyettetek.” Az Úr Jézust tehát nem „véletlenül” feszítették keresztre. Tudatosan vállalta magára a keresztt-áldozatot. Nem öngyilkos lett, hanem a legmagasabb rendű cél, a megváltás érdekében vállalta magára ezt az áldozatot.

Mit jelent a megváltás? A megváltás azt jelenti, hogy az igazságosság megbillent mérlege egyensúlyba állt Isten és ember között. *A mennyei Atya „lemondott”* atyai szeretetéről, atyai érzéseiről és *egyszülött Fiát adta áldozatul értünk, hogy kiengesztelődhessék az emberi nemmel.* A mennyei Atya oldaláról indult tehát ki a közeledés az emberiség felé, mivel mi nem tudtunk volna a magunk erejéből „fölemelkedni” Istenhez. Az ember ugyanis nem tudja önmagát megváltani. A történelemben minden Isten-nélküli megváltási koncepció előbb-utóbb csődöt mond.

A megoldás csak az lehet, hogy el kell fogadnunk Isten kegyelmi közeledését. Ábrahám lemondott atyai érzéseiről és Isten iránti tiszteletének, szeretetének jeléül egyetlen fiát, Izsákot kész volt föláldozni. Nagyobb értéknek tartotta Isten imádását, mint a maga atyai érzéseit. Isten nem fogadta el tőle az „emberáldozatot”, mert elég volt számára az *áldozati lelkület.*

A Golgothán is a mennyei Atya, „lemond” atyai érzéseiről és a Fiút „odaadja” „kiszolgáltatja” az emberi gonoszságnak. Odaadja nekünk Fiát áldozatként, de ő ugyanakkor megteheti azt, hogy el is fogadja ezt az áldozatot, a Fiú engedelmisségében. A zsidók várták a „Kabod Jahve”-t, az Isten dicsőségének megnyilvánulását. Evilági értelemben a „Kabod Jahve” azt jelenti, hogy a Messiás mintegy látványosan leereszkedik a jeruzsálemi templom ormáról és megjelenik a zarándokok kellős közepette, avagy szavának egyetlen fuvallatával távolítja el a megszálló római légiókat. E messiási váradalom realizálását igényelték kortársai Jézustól.

Az Isten dicsősége a hívők számára most is megnyilvánul, az utolsó ítéleten pedig mindenki számára nyilvánvaló lesz. *A föltámadt Krisztus* megjelenései Isten dicsőségét reprezentálták. Ugyancsak Isten dicsőségének megnyilvánulása az Úr Jézus jelenléte az *Oltáriszentségben.* Isten dicsőségének jelen-valósága lehet az is, ha valaki képes Krisztusért „keresztre feszíteni magát” a világnak, amint Pál apostol írja: „Krisztussal keresztre vagyok feszítve a világ számára, a világ pedig az én számomra”. *„Számomra az élet Krisztus és a halál pedig nyereség.”*

Jóllehet a világ szemében ez a beállítottság oktalanságnak tűnik, mégis, amikor a „világ” bajban van, az egyházhoz folyamodik. Amikor valóban igazmondásra, becsületre, önfeláldozásra, lemondásra, a keresztt „begyakorlására”, a keresztt hordozó Krisztussal való sorsközösség vállalására van szükség, akkor az egyház fontos lesz számukra. Hiszen egyedül a Krisztusba vetett hit adhat kellő motivációt és indítékot a többletáldozat vállalására. Ha *Krisztussal sorsközösséget* vállaltunk a keresztt hordozásában, akkor majd sorstársai leszünk dicsőségének is a föltámadásban. *De előbb szenvednünk kell, hogy vele együtt fel is támadjunk*” – mondja Szent Pál apostol. Az Úr Jézus mindezt nemcsak tanította, hanem meg is élte. Tehát nem csupán tanításról, hanem életről van itt szó, és a tanítás ennek az életnek leszűrődése.

Lehetséges számunkra a Krisztussal való sorsközösség vállalása. Ha így élünk, mi is elmondhatjuk életünkről, hogy „beteljesedett”. Beteljesedett, hogy Krisztus egész életét a mennyei Atyának szenteli engedelmeskedve, hogy ezzel nekünk egyrészt példát adjon, másrészt a Szentlélek által erőt is nyújtson ahhoz, hogy mintegy beépüljünk Krisztusba, belé „testesüljünk” a keresztség által. Ha Krisztust földi életünk során „magunkra öltjük akkor számunkra is megnyílik az út az Atyához.

Máté evangélista írja, hogy amikor az Úr Jézus meghalt a keresztfán, a jeruzsálemi templomban a „szentek-szentjét” a templom többi részétől elválasztó függönykárpit kettéhasadt. A „szentek-szentje” volt az a hely a templomban, ahol a láthatatlan Isten, Jahve jelen-valóságát tételezték a zsidók. A templom kárpitjának „kettéhasadása” ebben az összefüggésben azt jelenti, hogy *nincs többé szükség az ószövetségi áldozatokra, mert Krisztus keresztdozata egyszer s mindenkorra kiengesztelte a mennyei Atyát.* Általa „utunk van” az Atyához, hiszen ő mintegy „helyettünk” szenvedett, helyettünk halt meg. S ez azt jelenti, hogy nekünk nem kell többé reménytelenül és értelmetlenül szenvednünk és meghalunk. A bűn „következménye” ugyan megmarad a megváltás rendjében is, de Krisztus keresztdozatának tükrében új jelentést kap, mivel Istennek tetsző, engesztelő áldozattá válik, és Isten dicsőségét szolgálja, amint Krisztus áldozata is ezt realizálja.

Pál apostol szerint a kettéhasadt „kárpit” Krisztus keresztre feszített testeként is értelmezhető. Az ő testén keresztül „út” nyílik számunkra a mennyei Atya felé. Így is föl lehet tehát fogni azt a tény, hogy lándzsával megnyitják Jézus oldalát, hogy általa utunk nyílik a mennyei Atya felé, az örökkévaló, mennyei „szentek-szentjébe”.

Sokan úgy gondolják, hogy pusztán a maguk erejéből megközelíthetik Istent. Pedig nem lehet az „Isten szentélyébe” tisztátalanul belépni. Mózesnek is azt mondja az Úr az égő csipkebokornál: „Vesd le a sarudat, mert szent az a hely, ahol állsz.” Isten szentélyébe csak a megtisztult lélek léphet be. Ugyan melyikünk mondhatja el magáról őszinte szívvel, hogy tiszta és szeplőtelen vagyok? Egyedül a keresztre feszített Krisztusba „kapaszkodva”, feltámadásának győzelmére tekintve lehetséges a megoldás üdvösségünkre. Nem mi teszünk a hit által „szívességet” Istennek, hanem ő tesz szívességet nekünk, hogy szemrevételez és kiválaszt bennünket arra, hogy népéhez tartozunk. Voltak akik „tiltakoztak”, amikor kiválasztotta őket: „Uram, én nyomorult, bűnös ember vagyok. Menj el tőlem!” – mondták. Az apostolok „megérezték” Jézusban az Isten szentséggel való találkozást. Nálunk is az a megtérés első jele: „*Uram méltatlan vagyok.* Méltatlan vagyok arra is, hogy szenvedjek. De ha te kitüntetsz azzal, hogy keresztedet hordozzam, akkor az nagy megtiszteltetés számomra, mert kiemeltél a többiek közül, és azt akarod, hogy különleges módon tegyek tanúbizonyságot rólad.” Ilyen értelemben teljesebbé lehet a mi életünkben is Krisztus Urunk golgotai sorsa. Mindegyikünknek megvan a maga Golgothája a mindennapi kötelességteljesítés áldozataiban. *Mennyei Atyánk egyedül örök üdvösségünket nézi és ebből a szempontból visel gondot reánk.* Természetes, hogy az egyház küzd minden szenvedés ellen. Igyekszik segíteni a nyomorultakat, kiáll az üldözöttekért, tanítja a tudatlanokat. Az egyház azonban sohasem volt idealista, hanem mindig realista talajon állt. Soha nem hitt azoknak az eszmerendszereknek, amelyek „beígérték”, hogy már itt a földön eljön a mennyország paradicsomi állapota, ahol majd „a bőség kosarából mindenki egyaránt vehet, és a jognak asztalánál mindenki egyformán foglal helyet. S ahol a szellem napvilága tölti be minden ház ablakát”, hogy elmondhassuk: „itt van már a Kánaán”. Ez a gyönyörű Petőfi-vers sajnos teológiaiilag nem felel meg a valóságnak. Ilyen állapot ugyanis soha sem lesz a földön, főleg nem a mi életünkben. Nem kétséges, hogy a jobb létre folyvást törekedni fontos dolog, de azt is tudni kell, hogy mindig lesz irigység, önzés, és féltékenység az emberek között. Már pusztán azzal, hogy két ember személyi mivoltában *különbözik egymástól*, elvileg adva van annak lehetősége, hogy nem értenek egyet, s ebből nézeteltérés, feszültség fakadhat. Tehát boldogtalanság mindig lesz a földön.

Mi, keresztények másképp „állunk hozzá” a megváltás kérdéséhez. Tudjuk, hogy a kereszthordozás nemcsak szenvedés, hanem *engesztelő áldozat* is lehet, ami bennünket Krisztushoz hasonlítóvá tesz és megnemesít. Az az áldozat, ami önmegtágadással jár, tudatosítja bennünk, hogy relativizálnunk kell a múlandó földi élet értékeit, mert a jelenlegi nem a „végső” állapot. *A halál utáni örök élet a végső állapot.*

Ha úgy hordozzuk Krisztus keresztjét, hogy a kereszt számunkra nem „botrány”, hanem az üdvösség jele, akkor már tudatosan is mondjuk, hogy mi krisztusiak, azaz keresztények vagyunk. A keresztény szóban benne van a „kereszt” is. Öntudatosan viseljük és hordozzuk a keresztet, nemcsak nyakunkon, hanem vállunkon is. De leginkább és legnagyobb örömmel azt a keresztet, amit maga az Úr helyez a vállunkra és nem azt, amit mi saját bűneinkkel annak következményeként „faragunk” magunknak. Az a kereszt, amit az Úr tesz a vállunkra, jó teher, mert hordozásához ő ad erőt és kegyelmet, hogy üdvösségünk eszköze felismerhessük benne.

Van az esztergomi papnevelő intézet folyosója végén egy szép régi kereszt és latinul ez van ráírva: „Sic Deus dilexit”: *így szeretett az Isten*. Ha felismertük, hogy bennünket is „így szeret az Isten”, akkor már jó úton haladunk a *föltámadás* felé.